

türkiye yazıları

SUNU

Kıvançlıyız. «Türkiye Yazıları» henüz birinci yılını doldurmadan bir dizi girişimi gerçekleştirme yolunda. İkinci soruşturmamızın yanıtlarını almaya başladık; derginin içeriğini bu yanıtların ışığında yeniden gözden geçireceğiz. Okurlarımıza söz vermiş olduğumuz «ulusal-demokratik kültür politikasının temel öğelerine yaklaşım» özel sayısını da, aynı adlı bir seminerle kotaracağız. Seminerin tüm hazırlıkları bitti. Bu konudaki duyurumuzu «kesit» bölümünde okuyacaksınız. Ama asıl önemli haberimiz, Türkiye Yazıları'nın kitap yayımına başlaması. İlk kitabımızı baskıya verdik bile. Sizler, bu satırları okuduğunuz sırada ikinci kitabımız baskıya girmiş olacak.

İkinci soruşturmamıza katılan okurlarımız, derginin oylumunun genişletilmesi açısından önerilerde bulunuyorlar. Türkiye Yazıları, ikinci yılına bir özel sayıyla giriyor; ancak, biz arada bir yayımlanan özel sayılarla yetinmek durumunda değiliz. Dergide bazı «ek»ler vermek istiyoruz. İleri bir edebiyat beğenisini daha geniş çevrelere yaymak, temel ilkelerimizdendir. İleri bir edebiyat beğenisi, kitlelere nasıl iletilebilir? Ne-

—>

abdul vahap el-beyati
kendileri : tahsin saraç
can yücel'in şiiri
erdal öz'ün
zülfü livaneli ile konuşması
portre : a. kadir
dinamo : testilis'e türkü
desenler : bedri rahmi

SAYI : 11

ŞUBAT 1978 / 15 LİRA

Bu Sayıda

Bedri Rahmi'nin Desenleri

Küçük Oturum	3	Cumhuriyet Hükümeti
Abdul Vahap el-Beyati	5	Şiirin Sönmeyen Ateşi
Aydın Hatipoğlu	6	Şiirimizde Can Yücel
Dilek İnceoğlu	6	Ey Kendim
İ. Mert Başat	9	Umutsuzlar ve İhanet
Osman Serhat	9	Biz
Veysel Çolak	10	Fırtınalı Biriyiz
H. İ. Dinamo	11	Testilis'e Türkü
İ. Mert Başat	13	Adına
Ali Cengizkan	15	Orhan'ın Anlattıkları
Muzafer İzgi	16	Taşlama
Celâl Özcan	17	Gülçiçek Geliyor
Abdülkadir Budak	17	Atlı
Azer Yaran	18	Delirmek
Adnan Azar	18	Bir Adıyaman Şiiri
Gültekin Emre	20	Sokak Araları
M. Hacıhasanoğlu	21	Yel Değirmeni
Tahsin Saraç	22	Yaşam Öyküsü
İzzet Yasar	29	Yırtık A. Feryadı
Abdul Vahap el-Beyati	30	Aşkın Öbür Yüzyüle
A. Mümtaz İdil	32	Anlamsızlığa İlgisi
Veysel Çolak	34	Yanık Bir Ses
Ahmet Telli	34	Tarih Boyunca Kadın
Ayten Uyan	35	Can Arkadaş
Şevket Yücel	36	Denemeciler Antolojisi
Turgut Başınayayla	36	Oturma İzni
Şevket Yücel	37	Çocuk ve Şiir
Koray Küçükemiroğlu	37	Ah o Sihirli Kutu
Durmuş Mert	38	Ahlâksız Mevlâna
Ahmet Ada	41	A. Kadir'in Portresi
Demir Özlü	43	Lenin'in Tolstoy Yazıları

ler yapmak gereklidir? Bu soruların yanıtını gene okurlarımız vereceklerdir. İşçiler ve köylüler için, emekçiler için parasız «ek»ler vermeye hazırız. Eğer okurlarımız isterlerse. Eğer okurlarımız, «işçi ve köylüler için edebiyat ekini» emekçi yığınlarına iletmenin güvencesi olurlarsa...

Yapılacak çok işimiz var. Sorunlarımızı sizlerle sıkı bağlar kurarak çözümlenebiliriz. Bugüne değin yalnız bırakmadınız bizi, desteklediniz. Buna lâyık olmanın ağır sorumluluğu altındayız. Gelin, elbirliğiyle planlıyalm yapılacak işleri...

Bu sayımızda Irak'lı şair Abdul Vahap El Beyati'nin bir yazısını ve bir şiirini okuyacaksınız. Beyati, TÜRKİYE YAZILARI için kaleme aldı bu yazıyı. Irak'lı yazar arkadaşımız Nusret Merdan da çevirdi.

Abdul Vahap El Beyati, 1926 doğumlu bir köy çocuğudur. 1944'lerden başlayarak klasik Arap şiirine yenilikçi bir nitelik kazandırmak istedi. Irak'ta kiralık döneminde çeşitli baskılar altında tutuldu, hapis yattı. Edebiyattaki yenilikçi tavrını, devrimci bir kavrayışla sonuna değin sürdürmesi bakımından, çağdaş Arap kültürü içindeki önemli yerini daima korudu. Nuri Es Said yönetimi, Beyati'nin sanatsal ve ideolojik tutumundan rahatsız olarak sonunda onu sınır dışı etti. Yıllar boyunca çeşitli ortadoğu ülkelerinde ve Sovyetler Birliği'nde kaldı. Beyati'nin serüveni Nazım Hikmet'e pek benzer. Bu ikisinin yakın ar-

TÜRKİYE YAZILARI/Sahibi ve sorumlusu : A Ahmet Say Yönetim Yeri : Selanik Cad. 7-1 Yenışehir, Ankara/Yazışma ve Havale adresi : Posta Kutusu 387 Kızılay, Ankara / Yıllık abone 100 TL. ABD için 30, öbür ülkelere 20 Amerikan doları / Kapak : Sait Maden / Genel dağıtım : Türkiye Yazıları, P. K. 387 Kızılay, Ankara / İstanbul ve taşra dağıtımı : Tan Dağıtım, 28 27 41, Baş Muhasip Sk. Tan Apt. 10-2 Caağloğlu, İstanbul / Ankara Dağıtımı Toplum Kitabevi, Zafer Çarşısı Yenışehir / Ege Bölgesi Dağıtımı : Datic, Konak, İzmir / Dizgi, baskı, cilt : D.M.S. Doruk Matbaacılık Sanayii 19 39 87 Dört Yol Yeşerti Sk. 4/C Ankara.

kadaş olmaları da herhalde rastlantı değildir. Beyati «Şiir Denemelerim» adlı kitabında şöyle diyor: «Sovyetler Birliği'ndeki en mutlu anım, şair Nazım Hikmet'le tanışmaktır.»

Oldukça ilginç, değişik, renkli bir sayı ile karşılaşacağımızı umuyoruz. Gelişim yolunda ileri! Ama elbirliğiyle...

Dayanışma duygularımızı yineleriz.

Cumhuriyet Hükümeti İşbaşındadır

KARAGÖZ — Yaaaar bana bir eğlence!..

HACIHOCA — Evet, burdayım.

TÜRKİYE YAZILARI — Baylar, bugünkü oturumumuz sanat ve kültür sorunları üzerine. Lütfen sırayla konuşalım. Ciddi oturup ciddi konuşalım.

KARAGÖZ — Duydunuz mu? Su koyvereni atarım oturumdan!

HACIHOCA — Sakın beni atma. Bak ben sımsıkı yapıştım koltuğuma. Ben bir yere gitmem!

KARAGÖZ — Dinlemem, su koyvereni atarım!

TÜRKİYE YAZILARI — Karagöz, lütfen o kadar sinirli olma. Eğer ciddiyetten uzak durursanız atarsınız...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — O dündü. Atarsa, dün atardı. Dün dündür, bugün bugündür.

KARAGÖZ — Söyle bakalım Hacıcavcav, sen ne diyorsun bu söze?

HACIHOCA — Yeniden hamle yapacağız. Sanat hamlesi!

TÜRKİYE YAZILARI — Çok güzel. Demek, sanatta da hamle yapılacaktır.

HACIHOCA — Gösterin hamle yerini, hemen gideyim temelini atayım...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Cenaballah ne dedi? Hamle yapılırsa, hamle yapılacaktır.

TÜRKİYE YAZILARI — Yani sanat ve kültür hamlesi...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — N'olmuş? Kim ne demiş? Ben mi demişim? Ben dememişim. Kim söylemiş? Söyleyen söyledi demektir. Söylemeyen söylemedi demektir. Mesele basittir. Git demekle gidilmez. Gidilirse gidilir.

KARAGÖZ — Afiyetle yenilir!

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Kim yemiş? Nasıl yemiş? Evvelâ bunu mütalâa etmek lâzımdır. Müzakere lâzımdır. Müzakeresiz millet iradesi olmaz.

HACIHOCA — Olmaz!

KARAGÖZ — Durun yav. Ne oluyor, ne olmuyor? İpin ucu kaçtı.

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Kaçtıysa kaçtı demektir. Bulun kaçanı, düşürün kaçanı!

KARAGÖZ — Hoppalaaaaa! Hani sanat ve kültüdü kontumuz? Bana bak Hacıcavcav, yersin tokadı!

HACIHOCA — Efendim, müsaadenizle kültür hamlemizi izah edeyim.

TÜRKİYE YAZILARI — Ediniz efendim.

KARAGÖZ — Dur, dur, oraya etme! Dışarda, sağa dön, sağdan ilk kapı! Git oraya et!

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Kim etmiş? Nereye etmiş?

TÜRKİYE YAZILARI — Efendim, kültür ve sanat...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Göç var gööööç!

KARAGÖZ — Yok yav? Hani nerde göç?

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Baksana, hocafendi etmeye gidiyor, göç var gööööç!

TÜRKİYE YAZILARI — Yani göçebe kültürü mü efendim?

HACIHOCA — Hayır, islâmi kültür! Ahlâk ve terbiye. Nezaket ve meziyet.. adalet ve uhuvvet...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Cumhuriyet!

TÜRKİYE YAZILARI — Teşekkür ederim. Siz herhalde Cumhuriyet dönemindeki kültürel gelişmelerden söz açmak istiyorsunuz...

CUMHURİYET ÇOCUĞU — Açıldıysa açıldı demektir. Bu sözümün altını çizin. Sözüm senettir.

KARAGÖZ — Abicim, senin senet protesto oldu.

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Möhim değil. Sen o senedi gönder
bizim şirkete, ciro ediver, ben söy-
lerim bizim çocuklara... O düdü.
Yâni protesto olan senet düdü.
Bugünse bugündür...

KARAGOZ — Yavu ne diyor
bu adam?

HACIHOCA — Müsaadenizle
tercüme edeyim mi?

KARAGOZ — Aman sen et-
me! Edeceksen, sağdan ilk ka-
pı!

TÜRKİYE YAZILARI — Efen-
dim, lütfen konuya dönelim. Ne
diyorduk?

HACIHOCA — Tercüme ede-
yim mi diyordum...

TÜRKİYE YAZILARI — Mes-
nevi'den mi efendim?

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Beni tercüme ediniz. Benim sözle-
rimi. Kimmiş? Kim tercüme edi-
yormuş? Ay em kaming ömerika.
Ne demek? Bu nasıl bir sözdür?
Böyle sözler söylenmez. Böyle söz-
ler tehlikelidir. Milletimizin başı-
na felâket getirebilir. Bu bir te-
lâffuz meselesidir. Telâffuzunuzu
düzeltilmelisin. Na sıl düzeltilmelisin?
Telâffuz ederek telâffuz etmeli-
sin...

KARAGOZ — Yüz yirmi dokuz
tirilyon, dokuz yüz seksen altı mil-
yar, yedi yüz yetmiş yedi milyon,
yedi yüz yetmiş beş! Telâffuzum
nasıl abicim?

TÜRKİYE YAZILARI — Sayın
baylar, sayın baylar! Bir dakika!
Oturum konusunu saptırıyorsunuz.
lütfen konuya dönelim. Kül-
tür...

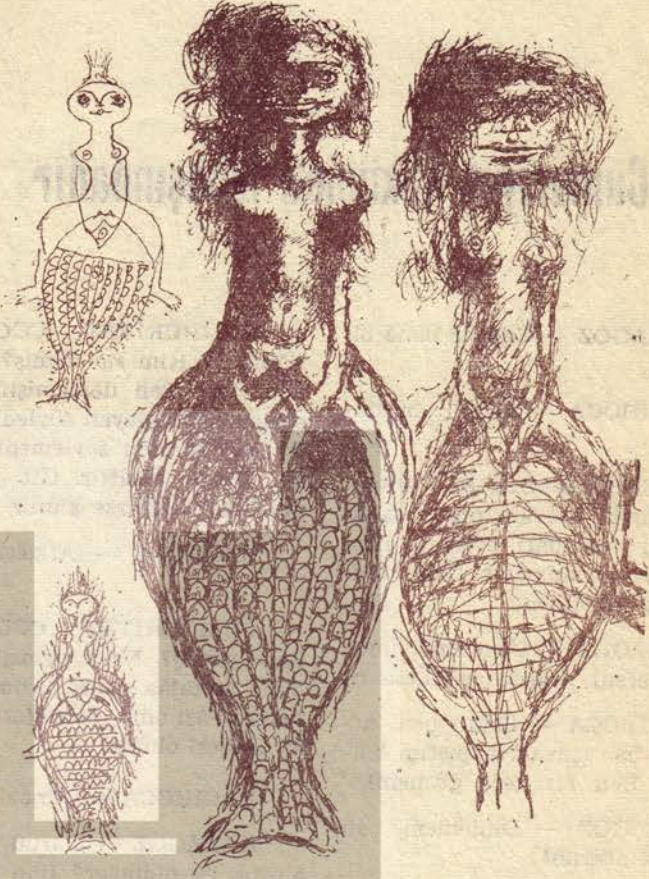
HACIHOCA — Anneeeee! Ben
kaçırdım!

KARAGOZ — Dur, dur, tut
kendini!

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Kaçırdıysa kaçırıldı demektir.

KARAGOZ — Hayır efendim,
aklını kaçırmadı.

TÜRKİYE YAZILARI — Ya
ne yaptı?

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Cenaballahın izniyle...

HACIHOCA — Karagöz, su
ibriği ver, ibriği! Çabuk!

KARAGOZ — Nihayet sadede
geldik. İşte bu ibrik bir sanat ha-
rikasıdır! Altın varaklı, inci işle-
meli, elmas kakmalıdır. Sultan
Palamut zamanından kalmadır.

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Satılık mı?

KARAGOZ — Sen herşeyi sa-
tılık sanıyorsun galiba!

TÜRKİYE YAZILARI — Hayır
efendim, satılık değil. Bu ibrik,
yurt dışına kaçırılmaz.

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Yüklersin gemiye, açılırsın denize.
Bir tur atıp dönersin. Paramı alır-
sın...

TÜRKİYE YAZILARI — Hayır,
bu ibrik tarihsel yapıtlardandır.

HACIHOCA — Nece konuşulu-
yor? Ben hiçbir şey anlamadım...

KARAGOZ — Mâli mevzuat
Hacıavcav. Senin aklın ermez o
işlere.

HACIHOCA — Erer. Maliyeti
ucuzsa, hamle yapılabilir. Nihayet
şunun şurasında üç kürek harc
koyarsın. Üstüne azcık çimento
serpellersin Maliyeti ucuzdur.

CUMHURİYET ÇOCUGU —
N'olmuş? Kim ne demiş? Ucuz
muymuş? Kaçaymış? Gönderelim
çocukları alsınlar. Trilyon katına
satsınlar. Kalkınma böyle olur.

KARAGOZ — Off, sıkıldım bu
sözlerden. Bitsin bu oturum. Ye-
ter!

TÜRKİYE YAZILARI — Evet,
bitsin.

CUMHURİYET ÇOCUGU —
Hadi alasmaladık.

KARAGOZ — Dur, dur şapka-
nı unuttun...

deneme

Şiirin Sönmeyen Ateşi

Abdul Vahap El - Beyatî

İki ozan arasındaki kişisel ilişki, şiirin kıvılcımını sönmeyen bir ateşe çevirmek için yeterli değildir. İlişkilerin ötesindeki ortak inanç, şairlerin seslerini geniş halk kitlelerine ulaştıracak olan en etkin unsurdur. Ve ancak geniş halk kitlelerinin sorunlarına değinen şiirler ve ilişkiler zaman kavramı ve tarih devininin bilincine erişebilir.

Benim Nazım Hikmetle olan ilişkim bu türden bir ilişki idi. Bizi birleştiren ortak kader, ortak beğeni, sürgün ve ortak fikir ve de hepsinden önemli olan, şair olmanın çilesi idi. Nazım Hikmetin yanında olduğum zaman kendimi, dünyanın çeşitli çilelerini görmüş, yine de onurundan bir şey kaybetmemiş, onu her zaman bir kardeş, bir dost ve yüceliğine erişilmez bir ozan olarak görürdüm. Ama ona karşı bütün içtenlik dolu duygularım ve saygım sürse de Nazım bu dünyadan göçüp gitti.

Ama Pablo Neruda ile durum bambaşka idi. Her zaman hissettimki, onun şiirleri, aramızdaki dostluktan daha büyüktü. Onu efsanevi, kanatlı bir kuşa benzetirdim. Öyle bir kuşki, her zaman göçen, kendini aşan ve yaratıcılığını tüketmiyen.

Benim için, evrensel bir liste yapıp, dostum olan tüm şairlerden söz etmem oldukça güç. Ancak İspanyol şairi Rafael Albertiden söz etmeden geçemeyeceğim. Çünkü o, ölümü, faşizmi, yaşlılığı ve de İspanya diktatörü Franko'yu yendi. 'Rafael Alberti' adlı şiirim dünyanın çeşitli gazete ve dergilerinde yayınlandı. Ayrıca 'Şiraz'ın Ayı' adlı şiir kitabımda da yayınlandı. Bu şiiri yazdığım zaman, sadece dostum olan büyük ve mücadelecî şair Rafael Alberti'ye hitab etmiyordum. Bütün içtenlik ve inancımınla tüm İspanya halkına hitab edip, diktatörlük ve uzun süren karanlık dönemin geçeceğine olan inancımı dile getiriyordum. Bu şiirimde, Lorca, Maçado, Mikail Hernandez, Picasso'yu yetiştiren büyük halkın bir simgesi olarak görüyorum.

Bu yazımda kısa da olsa, direniş ve aşk şairi olan Fransız şairi Aragon'dan da söz etmek istiyorum. Çünkü şairlik hayatımın en karamsar ve karanlık döneminde, Fransız Edebiyatı adlı dergisinde benim şiirlerime yer vererek bana güç kazandırmıştır. Yuvarlandığım karamsarlık çukurundan, bana vermiş olduğu güç ile kurtuldum.

Hayatım boyunca bir çok ozanla dost oldum ve bu dostluklar öylesine derin ve gerçek dostluklar oldu ki, her sabah ayanın karşısında kendimi gör-

düğümde kendimde onları da gördüm ve beraberliklerimizin her an sürdüğüne inanırım.

Şairler arasındaki dayanışma hiç bir biçimde bireysel bir dayanışma değildir, tam tersine, halkların özgürlük, adalet ve demokrasi mücadele ve özelemlerini paylaşan bir dayanışmadır.

Yakın zamanda ölen Amerikalı şair Robert Luis ile olan ilişkim tesadüfi bir ilişki değildir, ve Paris kaldırımlarında sefalet içinde yaşayan, gene Amerikalı şair Grikory Korso'ya gelince, onun şiirleri yağmur ve fırtına öncesi patlamalardır bana göre. O, haksızlıklara karşı direnen bir çığlıktır.

Bu liste böylece sürüp gider ve İspanya, Yunanistan, Fransa, Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Danimarka, Polonya, İtalya, Avusturya, Kanada, İsveç, Norveç, Almanya, Endonezya, Hindistan, Japonya, Yugoslavya, Macaristan, İran, Şili, Küba Guatemala'yı kapsar ve çeşitli kuşaklara ve çeşitli şiir akımlarına yönelir. Bir çoğu benim konuştuğum dili bilmezler ve hatta bulduğumuzda üçüncü bir şahıs çevirmenlik yapar. Buna rağmen aramızdaki bağ son derece güçlüdür.

En mutlu anım, bu uzak ülkelerdeki dostlarımdan haber aldığım anlardır. Bu da şiirin çağımızda ne denli güçlü bir bağ kurabileceği ve yaşantımızın vazgeçilemez bir parçası haline gelmiş olduğunu kanıtlamaktadır.

Ama itiraf etmem gerekir ki, hayatımın en güzel hediyesi Nazım Hikmet'in, Moskova'da beraber olduğumuz dönemde, benim şiirlerim hakkında yazmış olduğu yazıdır. Bu arada ilerici Türk ozanı Hasan Hüseyin'in hakkımda yazdıkları ve büyük ozan Melih Cevdet Anday'ın, bir kaç sene önce **Varlık** dergisinde şiirlerimi basmış olduğunu anmak isterim.

Son olarak da, öğrendiğime göre hikayeci arkadaşımız Nusret Merdan'ın yardımı ile Turgay Gönenç'in çevirmiş olduğu şiirlerim Türkiye'de oldukça ilgi görmüş ve hatta, şimdi Amerika'da bulunan eski Kültür Bakanı Talat Halman, şiirlerimi çok beğenerek bana gönderdiği mektupta bu çevirileri sürekli olarak kendisine göndermemi istemiştir.

Ve böylece şairlik çağı devinim içindedir... ve ozanlar bayraklarını yeryüzünde dikmeye devam ediyorlar.

Çeviren : Nusret MERDAN

deneme - inceleme
Şiirimizde Can Yücel
Aydın Hatipoğlu

Can Yücel 1926 yılında İstanbul'da doğmuş. Çığının sayılı ilericilerinden Hasan Ali Yücel'in öğrencisidir. Atatürk'ün öldüğü 1938 yılında henüz 12 yaşında olduğu düşünülürse ilk gençliğinin C.H.P. nin tek parti tek şef dönemine, ikinci dünya savaşının sıkıntılı dönemlerine, ve 1946 da başlayan demokratik savaşım dönemlerine rasladığı anlaşılır. İyi bir eğitim görmüştür.

1950 de ilk şiir kitabı Yazma yayınlanır. O tarihlerde şiirimizde egemenliğini sürdüren Garipçilerin etkisinde olduğu görülür. Daha doğrusu bu hareketin bir yanı, espri şiiri anlayışı, Can Yücelin kişiliğini oluşturan etkilerin en önemlisidir.

Örneğin Melih Cevdet'in bir şiiri,

SIKI

Ağaç yağmur yağdı mı daha sıkı
Toprak kar yağdı mı daha sıkı
Gevşet gevşetebilirsen
Sıkı mı.

Oktay Rifat'ın bir şiiri,

KADEH

Burası dalyan kahvesi
Ortalık süt mavisi
Apostol bu ne biçim meyhane
Tabağında bulut
Kadehimde gökyüzü

Ve Orhan Veli'nin bir şiiri,

RAHAT

Şu kavga bir bitse dersin
Acıkmasam dersin
Yorulmasam dersin
Çişim gelmeseyse dersin
Uykum gelmeseyse dersin
Ölsem desene.

örnekleri bu etkilenmenin somutlaştırılması adına hatırlanması gereken örneklerdendir. Bu örnek-

melerden sonra gelin Can Yücelin 1950 den sonra yazdığı bir şiirine göz atalım.

DEMİN

Kasvet elinde bir paslı makas
İstanbulun asma köprülerini kesti.
Sevdamızın ipinde demin cirit oynayan cambaz
Şimdi bir kör satırdır içimizde
Ha düşer, ha düşer, ha düşer...
Başımızın üstünde demin güllüp duran gökyüzü
Yedekte bir salapurya şimdi.

Can Yücel Yazma adlı kitabından sonra yıllarca yeni kitap yayınlamadan sürdürmüştür ozanlığını. Cambridge Üniversitesinde öğrenimini tamam-

Ey Kendim

Bu kadar sancı boşa çekilmiş olamaz.
Ey kendim
Ne zaman süsleyeceğim seni utku taçlarıyla?
Ne zaman?
Mavi mutluluk
Kolay, duru ve sorusuz
Aldı kollarına seni
Uyutmada
Nerde dalgaların?
Soluk soluğa, deli
Birden kavuran erken çiçeklerini
Doluların nerde?
Ateş yalnız ısınmaya mı?
Nerde yangınların
Kendine dokunamayışların
Herşeyi öyle koydun ki yerli yerine
Korkarım bulunacak bir şey kalmadı
Tası yanibaşında bir pınar gibi yaşam
Yeni kaynakları nerde aramalı?

Dilek İnceoğlu

layıp bir süre daha Londrada kaldıktan sonra 1963' de temelli olarak yurda dönmüştür.

Can Yücel'in ozanlığı yanı sıra, çevirmenliği de dikkat çekicidir. Öyle ki, 1957 yılında Her Boydan adıyla yayınlanan dünyanın çeşitli ozanlarından yaptığı çevirilerin toplandığı kitap şiirin çevrilemezliği savına karşı Türkçe söyleme savının güçlü bir örneğidir.

Can Yücel'in kişiliğini oluşturmaya başladığı yıllar şiirimizde İkinci Yeni hareketinin ortaya atılıp geliştiği yıllardır. Başlıca temsilcileri arasında Cemal Süreya, Turgut Uyar, İlhan Berk, Ülkü Tamer, Ece Ayhan, Kemal Ozer, Nihat Ziyalan vb. nin bulunduğu bu hareketin ilk ürünlerinin ve Muzaffer Erdost'un bu hareketi temellendirme amacına yönelik yazılarının yayınlandığı dergiler ise Pazar Postası ve Dost dergileridir. Can Yücel de bu hareket içinde yer alır ve ürünlerini bu dergilerde sergiler. Nitekim yıllar sonra bu tutumu Turgay Gönenç'in hazırladığı Papirus Dergisinin İkinci Yeni özel sayısına Can Yücel'in de dahil edilmesiyle belgelenir. Bu belgelemeye bu güne dek hiçbir tepki gelmemiştir.

Oysa bu yıllar Demokrat Parti iktidarının ağır bir baskı düzenini yerleştirmeye çalıştığı yıllardır. Bu yıllara kadarki şiirleriyle -genel bir yargılamaya- humanist sayabileceğimiz ozanın bu dönemde yazdığı şiirlerde şöyle mısralarla karşılaşmaya başlıyoruz :

Belkim bir kertenkeleydim
piç edilmiş bir yağmurun serini

bir güzelin çirkiniydim
çirkinlerin en güzeli

yeşil koşsa güneşlerin bölgesi
ben en hızlı yeşiliydim

kurbağ yarışlarında annemin

Hece ölçüsü -belki de tekke şiiri geleneğine bağlı ozan babasının bilinç altı ya da bilinç üstü- Can Yücel Şiirinin son şiirlerine dek gördüğümüz kadarıyla vaz geçilmez ölçüsüdür. En serbest ölçülü şiirlerde bile içten içe o sindirilmiş ölçü bilincinin bir yürek gibi vurduğunu işitirsiniz.

Anlamanın çok derin kuyularda yittiği bir uzak çağrışımlar şiirine de örnek sayabileceğimiz Poyrazdan adlı şiirde hece musikisini sezmeğe çalıştım.

İğne yapraklı bir üçgen çarşının erketesi

O çalışıyor neyse işte o yeşil şeyi

Adaçayı en püfteni gelen müşterilerin

Püfür püfür işliyor poyraz dükkânları

D.P. faşizmine karşı gençlik eylemlerinin başlayıp geliştiği, 27 Mayıs müdahalesi ve 1961 Anayasasının kazanıldığı toplumsal sancılanma yıllarında da ozanımızın aynı entellektüel tutumu sürdürdüğü saptanabilmektedir. Bu yıllarda yaşanmakta olan bu toplumsal dinamiğin edebiyatımızda yansımalarını da görmek mümkün olabiliyordu. Nicedir susmuş ya da susturulmuş olan ozanlar A. Kadir, Arif Damar, Rifat Ilgaz, Şükran Kurdakul vb. yeniden seslerini yükseltme olanağını bulmuştu. Öte yandan da yıllardır egemen çevrelerce edebiyatımızdan afaroz edilmek istenen Nazım Hikmet şiiri yeniden yayınlanmaya başlıyordu. Bu oluşumların yanı sıra şimdilerde 1960 kuşağı diye anılır olan gençlerin yeni bir toplumcu gerçekçilik anlayışını araştırdıkları görülmüyordu.

Toplumsal gelişmelerin ve bu gelişmelerin şiirde görünmeye başlayan yansımalarının giderek, artık temelli yurda dönmüş ve olayların içinde yaşamaya başlamış olan Can Yücel'in şiirlerinde de görünmeye başladığını belirtmeliyim. Öncelikle daha aydınlık bir şiire yöneldiği görülür. Ve de 1963 ile 1966 yılları arasında üç yılda yazdığı on üç şiirden birinin şöyle bittiği görülür :

Zikrederim önce halkın adını

Çocuğun işçinin hakkını

Alsın diye köylü toprağını

İşçi Partisine yapturdım kaydımı

Böylece toplumcu Türk şiirinin kazanç hanesine Can Yücel adı da yazılmış oldu, ama bu kez, doğrudan doğruya politik uğraşın içine dalan ozanın 1966 dan hapise girdiği 1972 yılına dek hiç şiir yazmadığı anlaşılıyor, Sevgi Duvarı incelendiğinde. (Burada her biri ince bir zekânın ürünü olan, taşlama, alay, kültür, bilinç, ve dil ustalıklarıyla örülmüş siyasal konuşmalarının kaleme alınmamış olmasının yazınımız adına yitirilmiş bir kazanç olduğu anmak gerekir.)

Bu hesaba göre, Can Yücelin 12 Martın edebiyatımıza yeniden kazandırdığı soy bir ozan olduğunu söylemek çok yanlış olmasa gerektir. 1950'de yayınlanan ilk kitabından yirmidört yıl sonra ikinci üçüncü ve dördüncü kitaplarını arka arkaya yayınlaması ilginçtir.

12 Mart 1971 askeri müdahalesini izleyen günlerde Türkiye'nin üstüne bir kâbus gibi çöken faşist düzen demokratik ortamı yok etmiş, Türkiye İşçi Partisi kapatılmış, yüzlerce siyasa adamı, sendikacı, işçi, öğrenci, öğretmen, yazar, çizer ve aydın zindanlara doldurulmuş, dergi ve gazetelerin kimi kapatılmış kimi de sürekli baskı ve tehdit altında tutularak koyu bir baskı uygulanmaya başlanmıştır. İşte bu koşullar altında Can Yücel de tutuklanıp hapse atılıyor.

Sevgi Duvarı'nın bir bölümü, Bir Siyasinin Şiirleri ve Oğlum ve Ölüm bu koşullar altında ya-

zılan şiirleri içermektedir. Bu şiirlerle -ozanımıza özgü bir söz oyunuyla söylemek gerekirse- Can'ın şiiri can kazanmıştır. Artık devrimci ozan Cahit Irgat'ın ölümü, çoğalarak ölümü, faşist düzenin evlerde kitap bulundurmaya dahi suç sayan tutumu karşısında denize atılan kitaplar, bütün bu koşullar altında bile hala sanat sanat içindir diye sayıklayan başı kusmuklara gömülü sarhoş ozan, gençecik yaşında faşistlerce öldürülen delikanlı, hapisteki ozanın sevgili özlemi, cezaevinde yetiştirilmesine izin verilmeyen sardunya onun şiirlerine konu olmaktadır.

Can Yücelde dil, düpedüz konuşma dilidir. Özentisiz, yapmacıksız, kasıntısız, rahat, akıcı, doğal ve tıpkı konuşur gibi. Bu dilde argonun önemli bir yeri olduğunu da belirtmek gerekir. Bu tutum hem özentisiz bir dil anlayışının hem de halkıyla bütünleşen bir ozanın özgür anlatım anlayışının gereğidir. Bu tutum, yer yer düpedüz küfür biçiminde de görülebilmektedir. Konuşma dilinin halkın kullandığı biçimine bağlılığı ozanın bir çok sözcükleri sözlüklerde yazıldığı gibi değil, düşük harflerini atarak kullanmasına yol açmaktadır. Örneğin, yahu değil ya'u, bir değil bi, okuyacak değil okuy'-cak şeklinde yazmayı yeğlemektedir.

Dil konusundaki rahatlığı kimi kez dilde arılığı ihmal etmek sonucunu veriyor. Örneğin, medhettek, malum, marifet ,zabit, lakin, infaz, tecrit vb. sözcükleri alaycı anlatımı içinde doğallıkla kullanıyor. Hatta kendine özgü mizahı adına arapça tamamlamalardan bile yararlanabiliyor:

Derken o bet sesli avcı Ezan-ı Muhammedi

.....

Bunlar ki hıyanet-i battaniyeden yatar.

Can Yücel'in serbest nazma bağlı ölçü anlayışı içinde daha önce de belirttiğim gibi, hep içten içe kendini hissettiren bir hece ölçüsü şartlanmışlığı sürmektedir. Yani o rahat ve akıcı dil sandığı kadar başı boş bir serbest nazım anlayışının ürünü değildir .

Mısra başlarında ve özel isimlerde ve de noktalama işaretlerinin gerektirdiği yerlerde büyük harfle yazarak geleneksel yazı kurallarına uymayı yeğlemesi bu tür biçimsel başkaldırlara önem vermediğini düşündürmektedir ozanın.

Uyak ise Can Yücel şiirinin vazgeçilmez öğelerindendir. Kimi ken yalın anlamıyla, kimi kez, tıpkı hece ölçüsünde anlatmaya çalıştığım gibi varlığını belli etmeden, kimi kez tıkr tkr işleyen ama her halükarda vaz geçilmez öğelerindedir.

Uyak kuralsız bir kuralla ve her çeşidiyle Can Yücel şiirinin örgüsü içinde yer alır. İç uyak dış uyak, tam uyak yarım uyak, alliterasyon, ve hatta seslerin getirdiği çağrışımlarla yeni iklimler...

Hürriyet Kasidesi

Yüzümü tırmaladı bir şövalye yüzük

Gözümü sırmaladı bir sarman büyük

Bir yavru geldi derken, Özgürlük
Yaladı yüzümü gözümü
Kediden kadı olmaz bilirim
Bilirim de ben yine iyimserim
MİT mimleyedursun bu sözümü:
Gelecek Marta kadar Devlet Kerim

Nerdeyse kendiliğinden kazanılmış izlenimini veren biçimsel yetkinlik, dil ustalığı, zeka ve sağlam bir bilinç Can Yücel şiirine devrimci savaşın etkili bir silahı olmak niteliğini kazandırıyor.

Ve anılar ki madem anasıdır yaşanacak delikanlı anların

Bu gün bu anıt kuburda kokuşsam da yarın
Çiçek dağlarında seyirtecek seyrim
Değil mi ki burnumda tüten toprak kokusudur devrim

Batının biçimci ozanlarının salt biçim adına denediği mısralarla resim yapma oyunu, Can Yücel'in elinde çok değişik boyutlara ulaşmakta, örneğin bir şiirde harfleri bir kablo görünümünü sağlayacak biçimde alt alta dizerek «Natonun kablosu durmakta derinde» mısraıyla okuyucunun beyninde somut bir izlenim yaratmayı sağlıyor. Bir başka şiirde MİMOZA kelimesiyle çizilen bir çiçek okuyucuyu bir çiçek bahçesine götürebiliyordu.

Can Yücel eskilerinde dediği yapıda bir ozandır. Bu rind ve özgür ruh'un tutsak edilemezliğini demir parmaklıklar ardındaki yaşamıyla ve şiiriyle öyle bir değerlendirmiştir ki, onu tutsak ederek cezalandırmak isteyenler onun bu kafes tanımaz ruhu önünde çılına dönerek en ağır cezaya uğramışlardır.

Bir yandan faşizme karşı şiiriyle direnen ozanımız bir yandan da devrimci tavır adına da eleştirilerde bulunmaktan geri durmuyor. Örneğin cezaevi koşulları altında, volta atma geleneğine gereğinden çok önem veren arkadaşları için

Dışarda da biraz böyleydi zaten

Aptestten çok namaz kılardı bizim ihvan

Bir yarı aydın eleştirisi olarak da şu örneği görelim :

İkidebir kulak veriyordum yağmura

Gorki'nin Anasından kaldırıp başımı

Bayağ hoşuma gitmişti ilkin

İri iri damlalar

Elli mumluk elektriğinde bahçenin

Vurdukça betonların üstüne üstüne

İşıltılı bir koşuşmadır gidiyordu...

Yine de bir eksiği vardı ama ne?

Kokusu yoktu kokusu

Toprağı yoktu

Yaprağı yoktu

Bi işe yaradığı yoktu

Mubarek yarı karanlık bir hapisane avlusuna
yağan

Tam bir yarı aydın yağmuru

deneme - eleştiri

Umutsuzlar ve İhanet

İ. Mert Başat

«Umut yetmez bize» diye yazmışım, on yıl önce bir öykümde .Peki, umut yetmiyordu da, ne yapıyordum on yıl önce? Sanılmasın ki gümbür gümbür yürüyordum... Biraz Batı, biraz Rus, biraz Tanzimat ve Meşrutiyet, biraz Halk, hâttâ biraz da Hint yazını... falan derken delikanlı çağımız geldi; çevremle birlikte, kendimizi önce varoluşçuluğun büyüdü batağında bulduk. Sonra da umutsuzca, 'avangart' çıkışlarla batakta sıyrılmaya çabalayıp durduk. Bir burjuva kavramı olarak gelmişti bize «umut» ve «umut yetmez bize» değildi, yalnızca ve yalnızca umutsuzluğun derin çukuruna düşmüştük. Bir canğilda yol bulmaya çalışırken, o çekici, her bir dalgında şaşkın bir beğeniyle tapınışa geçtiğimiz, acılı, ama şehvi bir tad aldığımız bitki örtüsünden, sızan ışıklara tutunup kurtulduk sonunda, alabildiğine açılan ufku ve güneşi gördük. O zaman tiril tiril bir umut yeşerdi içimizde .Yürüdükçe umut büyüdü. Umut büyüdüğü anladık ki, karışıklık, karışımıza dikilen sorunlarda değildi, karışıklık kendi kafamızdaydı. Ve anladık ki, gerçek bir sanatçı kişiliği için eğitim, kültür ve yeteneğin ötesinde şeyler gerekliydi. O zaman sevdayı vurup gönlümüze, güneşe doğru, «sonuna kadar» deyip girdik kavgaya. Umudun gerçeğe nasıl dönüştürüleceğini dokumağa başladık sessizce. Düşenler oldu, kaçanlar

oldu, koşanlar oldu. Ama umut, çığ gibi büyüdü önümüzde-ardımızda.

«Putları kırıyoruz» diye sıvamıştı kollarını Nazım Usta. İşte semirdi yine put parçacıkları, yazın ağaları, kalem tecimenleri, umutsuzluk çığırkancaları; doğrultuyorlar başlarını birer birer. Kalemlelerinden çürümüş kokular yükseliyor. Devrimciğin gür sesi adına anti-marksist kakırtılar; ilerici, toplumsal adına bireycilik tohumları... Ve umutsuzluk derinleştikçe, ihanet gürbüzleşiyor.

«Bu cennet, bu cehennem bizim..» diyordu Usta. Umutla gerçeği ve umudun gerçeğe dönüşmesini aynı anda gümbür gümbür, ama tereddütsüz kabul ettiren ve bir kır çiçeği uzatırcasına yalnızla..

Bu cehennemde yaşayanların çok küçük bir bölümü amansız egemenliklerine dört elle sarılmışlardır. Faşizm, dış dış, parmak parmak kalkanını örmektedir. Faşist zulüm ve kıyımlar yığınlığı ve görmezden gelmeyi boyamaktadır beyinlere. Kitleler, uyandıkça, umuda el uzattıkça, çarpık bir «umut» imgesine, yanlış bir «umut-adam» simgesine doğru itelenmişlerdir. Ve halkımız, dört koldan topluca umutsuzluk ağına çekelenmek istenmektedir. Tam zamanında ses vermeğe başlamıştır put parçacıkları. Tam zamanında kendi umutsuzluklarını insanlara ve kitlelere doğru kusmağa başlamıştır yığınlığa kapılan kalemler.

Bizler, bıkmadan, yorulmadan okuyucuya ve giderek kitlelere tek çıkış yolunu her durumda göstermek zorundayız. «Kötülüklerin kaynağı»nı araştıran tavır ve seslerle yetinemeyiz. İnsanlara ve dünya halklarına soyut sevgiyle, sanat ve kültür kalitini korumakla, yalnızca kitlelerin ve devrimcilerin acılarını anlatmakla yetinemeyiz. Ve yalnızca öfkeyi haykırmak, onu kitleleştirmeğe çalışmak da yetmemektedir bize. Mülkiyet ilişkilerinin kökten değişmesi, insan sömürsünün ortadan kaldırılması, sosyalist toplumun kurulması ve bu toplumda «yeni insan»ın oluşturulmasını amaçlıyorsak, sanatçı olarak, sanatçı yönümüz ve yetimizle de kavgada sonuna kadar yerimizi almalıyız. Doğru devrimci ilkeleri, sanat ve yazın alanında da ödünsüz ve aynı titizlikle gözetmeliyiz. Ve, devrimci değişimde, umudun gerçeğe dönüştürülme-

Biz

sokaklarda güpegündüz
kendi karanlığından korkan
birer hayalettik biz

beklerken başlanan yolculukta
kirli anılarla yaklaşıp ölümlere
temiz acılarla uzaklaştık

ellerde hüzne aykırı bir çiçek
yanında hızla geçilen
birer felakettik biz

Osman Serhat

sinde, sanatçı olarak üstlenebileceğimiz görevleri düşünmek, tartışmak, eleştirmek ve yürümek zorundayız. Yürürken kavga vere vere, halkımıza ayırık otlarını, baldıranları, «akrepleri ve yılanları» göstererek göstere, halkımız önünde cıvılcıplak kıla kıla değişimin sürecini, değiştirme uğraşının gerekliliğini, kesintisiz kavgayla aydınlığa giden yolu anlata anlata yürümeliyiz.

Devrimci görevin küçüğü-büyüğü yoksa, yalnızca yanlış-doğrusu varsa, oportünizm, kariyerizm, populizm, sekterizm gibi bataklıklardan uzak kalmak, yalpa vuranları uyarmak, acımasızca eleştirmek, ihanete kucak açanları sergilemek ve paramparça etmek zorundayız.

En önemsiz ve ayrıntı gibi gözüken görevleri, gereğinde en zorlu, ateşten sınavları üstlenerek, kitlelerin önünde olmalıyız.

Kitlelere yılgınlık yağdıranlara, yanlış yönlendirme çabalarına girenlere ve kitlelere umutsuzluk tohumu saçanlara karşı kitleleri diri tutmalı, umudu yaymalı ve yoğunlaştırmalıyız.

Doğru sanatçı tavrı, devrimci militan tavırdan başkası değilse, çok yönlü kavgamızda, kalemlerimizi de inançla, sabırla, sevgiyle, bilgile, umutla ve acımasızca yontmalı, yontmalı, yontmalıyız.

Devrimci umut, devrimci gerçeğin tohumudur. Bu cennet bizimse, bu cenneti tırnak tırnak, santim santim kazanmak, umudu yaşatmak, büyütme, gümbüzleştirmek ve kızara kızara gerçeğe dönüştürmek zorundayız.

Ve sizler... Yalpalayan, dili dolanan, umutsuzluklarınızı kusarı kalemlerinizi, ihanete kalmadan kırınız.

Fırtınalı Biriyiz

Ayrılık
bir yığıtleme olsun dudaklarında,
kana kana söyle,
sevdikçe çoğal
su olup bir deniz gibi çatla...
Çünkü,
kıskaç bir yara gibi taşıyacağım aşkı.

Çiçek
rengiyle yaşamı anlatıyor,
sen gene söyle:
—Dünyayı dağıtmak için
türkü söyleyişin yetsin,
bir yekinişin yetsin
senden olanların
yanılmadığını kanıtlamaya.

Veysel Çolak

Testilis'e Türkü

Hasan İzzettin Dinamo

Testilis, hep türküler söylüyorum senin anlayamaya-
yacağın

Ben Arkadya'nın uzun yaşamış çobanlarından biri,
Yüreğime acımadan saplanmış binbir bıçağın
Şimdi bile sızlar durur için için eski yerleri.

Her ağulu bıçak, düşünce cennetinde
Bana bir kat dayayıp döşedi imrenilecek.
Ben yürüdüm özlemim kaldı kadın etinde
Belki derim her kata yarın bir kadın gelecek.

Testilis, bilmem hangisinin kadınısın bu katlardan
Seni özlüyorum inan bugün ölesiye.
Bir yoldaşı olmasa insanın güzel sanatlardan
Erir biter hiçlik içinde kendini yiye yiye.

Gelir imdada bu serin bahçeler bağlar
Çalar damla damla evrenden insan ölümsüzlüğü.
Evrende desdeğirmi esip duran rüzgar
Küçümser insanın kullandığı zavallı sözlüğü.

Gerçekten unutulmaz güzel saatlerin temmuz bah-
çeleri
Gündüz sıcakla yemişle doludur gece yıldızlarla.
Unutulur en karanlık mapusane işkenceleri
Ne hoştur düş görmek kavun kokan körpe rüzgarla.

Ak yersarmaşığı çiçeklerinin yanibaşında
Yepyeni çiçekler açarken taze düşlerden
Yıldızların kıpır kıpır oynayışında
Ölümsüz evrenin türküsünü dinlersin sen.

Samanuğrusu uzar gider gözlerinin üzerinde
Bir şey görmezsin bir çiçeğin bir çiçeğe bakışından
başka.
Oysa ne çılgın türküler söylenmekte evrenin öte-
lerinde
Başka şeyler de bilir felsefemiz mezartaşından başka.

Zümrütankanın gümüş eğriler çizerek dolaştığı
O korkunç boşluğun altında sen güzel toz zerresi,
Ne türküler bilirsin şiirimin şaştığı
Sende bin bir telli çalgı çalar dirimin sesi.

Evrende desdeğirmi esen rüzgarın kanatları
Arasıra yeşil, arasıra masmavi yüzümüze çarpar.
Şair kıskanmaz altın yapağıya giden argomotları
Birkaç saatçik ölümsüz olmakta bile bir sonsuz tat
var.

Testilis, davran, nolur, dalmayayım yine felsefeye,
Yine şiirin ölümsüz saatlerinde yitmeyeyim.
Sar şu yalnızlığımı, bir kez olsun Tirsis'im diye
Kalkıp yanibaşından yine samanyoluna gitmeyeyim.

Ömer Zülfü Livaneli arkadaŖımız erdal öz'ün sorularını yanıtlycr

Avrupanın bir kentinde bir büyük konser. Tam otuz bin kiŖi izliyor konseri. Nice ünlü devrimci müzik sanatçısı, birbiri ardından sahneye çıkıyor. Bu ünlülerin arasında kimler yok ki. İspanya'dan ünlü Paco İbanez, Ŗiliden ünlü Quilapayun, Yunanistandan ünlü Theodorakis, Amerika'dan ünlü Pete Saeger. Son olarak sıra Türkiyeli bir sanatçıda. Kucağında ince uzun bir çalgıyla Zülfü Livaneli çıkıyor sahneye. Adına 'saz' denilen bu garip çalgıyı ilk orada görüyor, konseri izleyenler. Zülfü Livaneli mikrofona sokuluyor, dokunuyor sazının tellerine:

«On dört bin yıl gezdim pervanelikte...»

Bildiğimiz o müthiŖ 'Haydar Haydar' türküsü bu.

Otuz bin kiŖinin bu müziğe gösterdiği ilgi, korkunç. Zülfü Livaneli, yapayalnız değil artık. Sazının sözünün gücüne eklenen bu otuz bin izleyiciden gördüğü ilgiyle ikinci türküsüne geçiyor:

«Bize de Banazda Pir Sultan Derler...»

Aynı Zülfü Livaneli, bu konserden üç yıl önce, bir mahpusane koğuşunda arkadaşlarına bir küçük konser verir. Koğuş, 12 Mart faŖızının içeri doldurduğu gencecik insanlarla doludur.

«Ankarada, Yıldırım Bölge Cezaevinde gözaltındaydım. Koğuşta ki arkadaşlara sık sık saz çalıyordum. Birgün yine sazımı alıp o ünlü 'Çökertme' türküsünü söyledim. Koğuşa yeni gelmiŖ genç bir arkadaş yanıma sokuldu,

— İyi söyledin Zülfü arkadaş. Ama bu söylediğin tam bir türkü oldu, dedi.

Onun istediği bambaŖka bir şeydi. Daha çok marŖ niteliğinde, devrimci keskin sloganlarla yüklü bir söylevdi istediği. Yaptığım iŖi beğenmemiŖti. Kimi arkadaşlar, türkü yorumlama iŖini, bu örnekte olduğu gibi o denli abarttılar, öylesine sapturdılar ki, sonunda türküler türkü olmaktan çıktı, halktan uzak, halka karŖı bir nitelik kazandı.

Bu konuyu daha da açmasını istiyorum.

«Sanat alanında iki tavır var,» diyor. «Birinci tavır, devrimci bir mesajı, bir bildiriyi iletmeyi amaçlar. İkinci tavır daha baŖka. O, sanatın kendi estetik kuralları içinde, devrimci bir tutumu benimseyip o sanat dalını irdelemek, geliŖtirmek ister. Ben, bu ikinci tavıra yakıным. Katı, kapalı, kalıplaŖmıŖ bir mesajlığı benimsemedim. Slogancı bir sanata yakınlık duymuyorum. Bu müzik alanında

böyle olduğu gibi, bütün sanat dallarında da geçerli bir tavır. Biri kısa vadeli; boşaltıcı, rahatlatıcı bir özellik taşıyor, ama ikincisi zor olandır. 'İŖçi sınıfına mükemmel olmayan bir şeyi götürmek suçtur», der Marks. Her sanatçı, önce kendi sanat dalında ustalaŖmak zorunda, kendine sanatının estetik hesabını vermek zorunda. Türkü söylerken, söyleme tavrı da anlatıcı olmalı. Çünkü sanatçı, halkının söyleyiŖ tavrına, söyleyiŖ biçimine yaklaŖmak zorunda. Halkımız, en baŖkaldırıcı türküsünü söylerken bile alçakgönüllü ve lirik bir biçimi benimser. Bu, yüzlerce yıllık bir deneyim, bir özümleme sonucunda belirlenmiŖ bir tutum. Ben, geleneksel halk müziğine ve halkıma saygılı bir tutumu benimsiyorum.»

Zülfü Livaneli, Ŗimdi Türkiye'de. Bundan böyle de Türkiyede olacak. Üç buçuk yıl ayrı kaldığı bu toprakları, bu kültürü, bu gelenekleri çok pek çok özlediği her halinden belli. Çoğu günümüz birlikte geçiyor. Onunla bir yirmi dört saati değil, birlikte geçen nice yirmi dört saatlerin bende kalanlarıyla yazıyorum bu yazıyı.

«Ŗuna inanıyorum, diyor. «ÇađdaŖ Türk insanının, ileri dünyaya görüŖü içinde, kendi sorunlarını dile geçirecek bir müzik diline

ihtiyacı var. Kaç yüzyıl öncesinin Pis Sultan Abdal, Köroğlusu, Dadaloğlusu, söz ve müzikleriyle, 1960'lardan sonra devrimci hareketin sözü ve müziği oluverdiler.»

Nasıl açıklanabilirdi bu?

«Şöyle bir yaklaşımda bulunabilirim,» diyor Zülfü. «Anadoluda 'Horasan Aydınlanması' diye bir olay var. Horasan kentinde başlayan bir olay. Türklerin müslümanlığı kabul edişinde, Türk beyleri prensleri, egemen mezhep olan sünniligi benimsediler. Yoksul Türkmenler ise, Ali yandaşlarının düşüncesine sahip çıktılar. Bunu, kendi şaman geleneklerine ve törelerine uygun biçimde eriterek halktan yana, aydınlık bir düşüncüyü geliştirdiler. İşte bu olay, Horasan kentinde başladı, onuncu yüzyılda. Bu geleneğin ozanları, Anadolunun dört bir yanına dağıldılar. Saz ve söz gücüyle, aydınlık düşüncelerini, Türk dilinin en güzel, en arıtılmış, en geliştirilmiş biçimlerini kullanarak ve geliştirerek, dile getirdiler. Türkçemizi geliştiren, alıp bugünlere getiren de bunlardır, bu gelenektir. Anadoludaki bütün halk ayaklanmaları, hep bu geleneğin çevresinde oluştu, gelişti. Baba İshak ayaklanmasından başlayarak, Türkmen ayaklanmalarına kadar, yani 'İskân Olayı'nı da içine alan bir uzun dönem içinde, bu gelenek, direniş çizgisini sürdürdü. 1960'lardan sonra gelişen devrimci hareket, birdenbire, müzik planında bu gelenekle birleşiverdi. Hiç bir sanat dalı, gelenekten kopuk, köksüz, birdenbire ortaya çıkmıyor. Hele halkıyla sıkı ilişkiler kurmak isteyen, bu gereksinmeyi duyan sanat akımları, kesinlikle, halkın içinde yaşayan sanat biçimleriyle kaynaşmak, bu biçimleri kullanmak zorundadır.»

Zülfü, yurda döner dönmez bir büyük plâk yaptı. 'Eşkiya, Dünyaya Hükümdar Olmaz' adını taşıyan bu plâk, kapışılıyor. Zülfü şimdiden başka yeni plâkların hazırlıkları içinde.

Birlikte ev arıyoruz ona. Çalgının kalabalıktan uzak, gürültüsüz, müzik çalışmaları için kapanabileceği şöyle küçük kiralık bir ev. Plâk korsanları, kaset korsanları olmasa, bu müzik uğraşı, Zülfü'yü yaşatmaya yetecek. Ama o korsanlar yok mu? Bir bakıyorsunuz, onca emek vererek yarattığınız plâğınızı kopya edip piyasaya sürmüşler. «Eşkiya, Dünyaya Hükümdar Olmaz», Zülfü'nün ikinci büyük plâğı. İlk plâgını Avrupada yapmıştı. Türkiye'ye gelemedi o plâk. Ama bir korsan plâkçı çıktı, tıpkısını bastı sürdü piyasaya, hiç masrafsız, dünyanın parasını vurdu. O plâgını dinlemiştim Zülfü'nün. Geleneksel Türk halk müziğinin ezgileri içinde, 12 Mart faşizmini dile getiriyordu. Çok etkileyici, çok zengin sesler çıkaran bir sazın eşliğinde, o her zamanki yumuşacık sesiyle birbirinden güzel türküler söylüyordu o plâkta. Yeni plâğında daha da gelişmiş bir Zülfü Livaneli var. Saz dinleyince anlıyorsunuz, olağanüstü bir etkinlik, anlatılmaz bir gerilim bırakıyor insanda. Saz çok önemli Zülfü'de.

«Saz dediğimiz bu çalgının, çok önemli bir çalgı olduğuna inanı-

yorum. Hem duygularımın saza bir bağlılığım var, (çünkü dokuz yaşımdan bu yana saz çalıyorum), hem de eaklımla bir bağlılığım var saza. Bu bağlılığın doğrulandığını Batıda gördüm. Avrupa'da kaldığım yıllar içinde, Paris, Brüksel, Stockholm, Osla, Berlin, Köln gibi çeşitli kentlerde, sahnede, radyoda, televizyonda çeşitli konserler verdim. Ayrıca batılı müzik ve kültür adamlarıyla birlikte geçen gecelerimiz oldu. Sazımla film müzikleri yaptım. «Şirin Dügünü» adlı film, «Otobüs» adlı film. Ve İsveç Televizyonu için Yaşar Kemal'in yazdığı, Barbro ve Güneş Karabudaların Türkiye'ye gelip renkli olarak çektikleri üç filmin müziğini, ayrıca yine Yaşar Kemal'in Teneke adlı oyununun müziğini yaptım. Bütün bu çalışmalarımın sonucunda şu yargıya vardım: Sazın gücü, etkinliği çok büyüktü.

Bu konuyu daha da açmasını Çünkü türkülerini Türkçe okuyordum. Adamlar, söylediğim türkülerin sözlerini anlamıyorlardı. Doğrudan doğruya bir bütün olarak müziğimle karşı karşıyaydılar. Sazın gücünden gelen bir etkiyle şaşılmalı bir hayranlık duyuyordu adamlar. Biliyor musun, hayranlık

Adına
TÜSTAV

Kara duvara ak yazı yazarken yakaladılar... layeli layeli la... üç bodurun önüne çıkardılar... layeli layeli la... adını sordular, yüzüne bakmadılar... layeli layeli la... üç bininci satıra yazdılar, parmak bastılar... layeli layeli la... bir buğulu sabahtı, çukurunu kazdırdılar... layeli layeli la... küçüktü elleri... layeli layeli la... beş kurşun göğüsledi... layelilayeli la... kocamandı yüreği... layeli layeli... örttüler.. la... uyudular... la:

Ve o sabah lo, türkün dolanırken, beş kıtayı, güneş çatlayacak kadar genişlemişdi, beş bin kurşun yedi düşman Asya sıcaklıklarında ve lo, adına, beş bin ak yazı tırmandı direklere, duvarlara.

İ. Mert Başat

biçiminde beliren bu tepkiye alıştım ben. Bugün de batının herhangi bir ülkesine gitsem, çıkıp karşılarına, sazımı alıp çalsam, nasıl karşılanacağımı çok iyi biliyorum. Avrupa da yaptığım bu müzik çalışmalarının Avrupa basınındaki yankıları şaşırtıcı oldu. Bütün bunlar, sazın gücünü Avrupa gibi bize bunca yabancı ülkelerde bile kanıtlayan örnekler. Evet, biliyorum, saz dönemini tamamlamıştır, diyenler var bizde. İlkel bulanlar var saza. Hiç böyle değil. Yunanlıların Buzuki adlı çalgıları, Hintlilerin Sitara adlı çalgıları, Rusların Balalaykası, şu son on yıldan bu yana, Batıyı alt üst etmiş olan çalgılardır. Bunu gözlerimle gördüm. Saz, bunların hepsinden daha güçlü, daha etkili bir çalgı. Ünlü Theodorakis'in üç dört konserini izledim. Orkestranın önüne üç dört tane Buzuki yerleştiriyor, müzikte bütün ağırlığı bu çalgılara yüklüyordu. Etki çok büyük oluyordu. Anadolunun büyük ozanlarının şiirleri, halkın dilinde ve sazında çok güçlü bir müzik eşliğinde söylenegelmiştir. Sazın, türkiye çok güçlü bir boyut olarak katılması gerekiyor. Yani saz, türkünün içinde, sözün bıraktığı aralıkları, boşlukları dolduran, süsleyen bir araç değildir. Bütün bir türkü boyunca, söze yoldaşça, doyurucu bir biçimde eşlik eden çok güçlü ve etkili bir çalgı olarak kendini duyurmalıdır. Saz, bu güce sahip bir çalgıdır.»

Yıl 1972. Ankara'da, Zülfü'nün evindeyiz. Kimler yoktu ki o gece. Zülfü'yü saziyla sözüyle ilk o gece dinlemiştim. 12 Mart faşizmi, sonradan bizi toparladığında, o geceki müzik şöleni, bir gizli örgütün yeraltı toplantısı olarak çıkarılmıştı karşımıza. Çalgı olarak, radyoda, televizyonda çalınan sazlardan hiç de değişik olmayan Zülfü'nün sazi, şaşırtıcı biçimde çok değişik, çok zengin, çok etkileyici yoğunlaşmış bir müzik ortaya koyuyordu. Bu yoğunluğa birkaç aşım sazında daha rastlamıştım. Çalgı aynı çalgıydı ama ses başkaydı, müzik başkaydı, yoğunluk başkaydı.

«Bağlama Düzeni denilen bir sistem var. Bir akort sistemi bu. Sazın telleri akort edilirken değişik notalara (mi-re-la) ayarlanır. Bu düzende saz çalınırken de sazın bütün telleri kullanılır. Ezgi, üç telde birden tamamlanır. Bu, uzun süredir bırakılmış bir biçim. Çünkü güç bir biçim, çok güç. Radyolarımızdan yapılan halk müziğimizde bu biçim hemen hiç kullanılmadı. Benimsenmedi. Muzaffer Sarısözen anlayışı da diyebiliriz buna. Bu düzende sazın telleri başka türlü ayarlanır, akort edilir (sol-re-la olarak). Ezgiyi tek telden çalan bir düzen bu. İlkel ve kolay. Aslında halk müziğimizi çok yanlış yorumlayan, yozlaştıran bir anlayış. Ben işte o eski ve köklü biçimden yola çıkarak müziğimi geliştirmeye çalışıyorum. Bu, daha dökümlü, daha zengin bir 'icra' getiriyor. Bu, en köklü ve en çağdaş yöntem. Radyolarda, televizyonlarda görüp dinlediğimiz gibi, yirmi otuz sazın bir araya gelerek, aynı ezgiyi, tek saz gibi çalmanın yarattığı müzik yoksulluğunun yanında, bu 'bağlama düzeni' dediğimiz yöntemle, çok daha etkili bir müzik yaratılabilir. Bu hem halkımızın geleneğinde en geçerli olan, en yaygın olan yoldur, hem de duygu olarak bugün halkla en yakın ilişkiyi kuracak yol olabilir. Bu yol, hem halkın yüzyıllardır yaratageldiği sesi yeniden halka duyuruyor, hem de bunu çağdaş bir biçimde verebiliyor. Bunu yaparken, bağlamanın yanında başka halk sazları da rahatlıkla kullanılabilir. Orneğin Şilililerin büyük müzik başarıları da böyle bir çizgiden geçerek gelişti. Quilapayun gibi, İntillimani gibi Şilili büyük müzik toplulukları, Ant dağlarının geleneksel çalgılarını alarak, yepyeni bir müzik sentezine ulaştılar. Bugün yarattıkları çağdaş müzik sentezine ulaştılar. Bugün yarattıkları çağdaş müzik, hem Şilinin dağlarında, köylerinde yankılanıyor, hem de Avrupanın müzik çevrelerinde depremler yaratıyor. Yerel olandan çıkıp evrensele u-

laşmak. Yunanlı Theodorakis de bunu yaptı, İspanyol Paco İbanez de, Arjantinli kızılderili Yupanqui de, Amerikalı Pete Seeger da, Woody Guthrie de. Bunlar müzik alanında bunu yaptılar. Edebiyat alanında Yaşar Kemal'in, Neruda'nın, Ritsos'un yaptıkları da bu.»

Söz buraya gelmişken, Zülfü Livaneli'ye Yaşar Kemal'i soruyorum. İsveçteki Yaşar Kemal'i.

«Anlatılır gibi değil,» diyor. «İsveçte yaşıyorsun. Türkiyelisin. Adamlar, senin ülkene, geri bir ülke, işçi ihraç eden zavallı bir ülke gözüyle bakıyorlar. Çetin Altan'ın İsveçte söylediği gibi «Rönesanstan geçmemiş kültürsüz bir ülke», bir islâm topluluğu olarak görüyorlar Türkiye'yi. Derken, birdenbire Türkiyeden bir adam çıkıyor, bir Yaşar Kemal. Türkiye'yi, bu geri islâm ülkesini, toprağıyla, insanlarıyla anlatan bir Yaşar Kemal. Ve birden İsveç'in ve bütün İskandinav ülkelerinin en sevilen, en çok okunan yabancı yazarı oluyor. Afrikalı bir davul sanatçısı vardı, adı Ahmadu Jarr. Birgün bana şöyle demişti: «Bütün bir gün boyunca, her gün İsveçin makineleşmiş ilişkileri içinde boğulacak gibi oluyorum. Akşamları eve gelince ilk işim, Yaşar Kemal'i açıp rastgele birkaç sayfa okumak oluyor. Böylece yenibaştan, ertesi güne dayanma gücünü kazanıyorum, bu topluma dayanacak gücü buluyorum, yenileniyorum.» Böyle demişti Ahmadu Jarr. İsveçli bir gazeteci de şöyle demişti: «Politik gelişmelere bakınca, bu çağdan öylesine umutsuzum ki. Ama yalnızca ve yalnızca Yaşar Kemal'i okuduğum zaman, her şey bitmedi, hâlâ bir şeyler yapılabilir duygusuna kapılıyorum.»

Yaşar Kemal'i herkes tanıyor orada. Herkes. Avrupa'da verdiğim her konserde, Yaşar Kemal'in daha önce okunmuş olması, benim yaptığım müziğin anlaşılmasını çok kolaylaştırdı. Kesinlikle böyle bu.»

Orhan'ın Anlattıkları

Ali Cengizkan

Ter atmak derdim buna
Ellerim ceplerimde yürümek şehrin sokaklarında,
Yapış yapış terlemek.

Dert anlatılamazsa
Ellerim ceplerimde ve ben şehrin sokaklarında
Adımlardım günleri.
Kahvelerde öğrenci, mitinglerde çocuk ölüleri.
Kestanem kebab, beş liralık ver.
Avuçlarımda bir hıncın korkuzul gülleri,
Ellerim ceplerimde ve ben şehrin sokaklarında
Adımlardım günleri.

İnsan yaşamayı sever.
Kahvelerde öğrenci, mitinglerde bebek ölüleri.
Öldürürken ne hisseder?
Duymaz mı vahşiliği, dörtayaklılık belirtileri,
İnsan daha ne kaybeder?

Avuçlarımda bir hıncın korkuzul gülleri.
Radyolar yalan söyler,
Mümkün mü görebilmek genç ölüleri?
Asayiş, ekonomik istikrar, çekilmeme haberleri
Ağzımda kestaneler,
Ağzım bidolu zehir,
Ağzım bidolu küfür,
Adımlardım günleri.

Duyardım ayaklarımdan kaçan vıcık vıcık çamurda
Ezilen sürgünleri,
Filizlenen günleri.

Ter atmak derdim buna,
Şimdi de diyorum ya,
Ellerim ceplerimde yürümek şehrin sokaklarında,
Şimdi dernekten derneğe, sendika ve partiye ama
Koştuğum o şafak günlerine idman oluyor bana.

taşlama

Muzaffer İzgü

Mutlu İnsanlar

Kim ne derse desin bir gün içerisinde en çok mutlu olan insanlar hangi ülkenin insanlarıdır diye bir araştırma yapılsa, sanırım birinci oluruz. Evet, savhıyorum, bir gün içerisinde en çok mutlu dakikalar yaşayan toplum biziz. Ne Avrupanın ne Amerikanın ne de bilmem başka bir kıtanın insanları bizim gibi günde birçok kez mutlu olamazlar, sevinemezler. Biz günde seviniriz sabah ayrı, akşam ayrı, gece yarısı ayrı, sabaha karşı ayrı... Alın size örneklerini...

Elektriğiniz kesildi, kızılıyorsunuz, bağıyorsunuz, çağırıyorsunuz, televizyonda izleyeceğiniz çok sevdiğiniz bir program var, elektrik bir türlü gelmek bilmiyor. Programın saati yaklaşıyor, siz saate bakılıyorsunuz mum ışığında. Ama tam o programın başlamasına bir iki dakika kala şak diye elektrikler yanıyor, evde bir «Aaaaa» sesidir yükseliyor. Baba sırtıyor, anne gülüyor, çocuklar havaya zıplıyor. Eh, mutluluk değil de nedir, sevinç değil de nedir? Traş olacaksınız elektrik yok ama tam gidecek zaman hop geldi, al işte sevince bak. Asansörde kaldınız iki saat, ardından şak geldi elektrik, sen sevincin daniskasına bak... Yalnız elektrik mi, gaz tüpü öyle değil mi sanki? Sabah sıraya girdiniz, tüp sırası size geldi öğleden sonra, ama tüpü aldınız, bitti tüp, yarın gel falan demediler. Siz o andaki sevincinizi düşünün, tüpü sırtlamışsınız, dudaklarınızda tatlı bir gülücük evin yolunu tutmuşsunuz. Pekiyi, tüp sıkıntısı olmasaydı, bu mutluluğu tadacak, böyle sevinebilecek miydiniz? Hayat mı pahalı, onu bunu alamıyor musunuz, pekiyi o bin liralara, o yedi yüz elli liralara az buz sevinç mi? Bin lirayı alırken sevinmiyor musun memur kardeşim? Hesabı denk düşürmeğe çalışırken, aklına bu para gelince Allah aşkına oturduğun yerden şöyle bir sırtıyor musun? Pekiyi ya sen anacak ya sen babacık, oğlunu sabahleyin okula gönderdin, öğle geçti çocuk yok, akşam oluyor ço-

cuk yok, bir telaş, bir sıkıntı içinde ki deme gitsin. «Amman çocuğa birşey mi oldu, başına bir iş mi geldi» diye için için yiyor. Hazırlandın, anacak babacık, çıkacaksınız yola, bakacaksınız oraya buraya, ama tam siz kapıdan ayağınızı atmışken oğlunuz sağ salım» gelmiş. Az buz mutluluk mu bu, az buz sevinç mi bu? Pekiyi ülkenin durumu böyle olmasaydı, sizi bu akşam üzerinde acaba başka hangi şey bu denli mutlu edebilirdi, bu denli sevindirebilirdi? Bilin kıymetini. Diyelim yolculuk yapıyorsunuz, binmişsiniz âlâmete, gidiyorsunuz kıyamete... Adam da bir deli, bir deli, öyle bir sürüyor ki arabayı, kırk ördeğin kırkının da kellesi koltukta... Yüreğiniz hop kalkıyor, hop iniyor, şoförü uyarılıyorsunuz, ohhaa sen kimsin be, madem bilet aldın bindin bu otobüse, kellen şoföre emanet, geçmiş babana rahmet, uç babam uç... İşte böyle bir yolculuktan sonra otobüsünüz vardığın yere geldi, terminalde durdu, şoför, çeketini kapıp, «Geçmiş olsun» dedi. Pekiyi doğru söyle o zaman sırtmaz mısın, kelleyi kurtardığın için bir kahkahacık olsun otobüsün içinde koyuvermez misin? Pekiyi bu şoför, bu kara yolu olmasaydı, hiç yolculuk bitince bu denli mutluluk duyabilir miydin?

Açtın gazeteni okuyorsun, oluyor ya bazan, o gün hiçbir zam yok gazetede. Ağzın kulaklarına varır be kardeşim. Mutluluktan türkü bile söylersin. Bağırsın garsona, bir kahve diye... Yo yo kahve değil, çay iç, yarı fiyatına, bu denli de hovarda olma. Belki yarın da gazetede zam haberi yoktur.

Diyelim hastaneye gittin, iki yüz kişi arasında sıra sana da geldi. Doktor yüzüne gülüyor. Al bakalım işte, fazla mutluluk insanı çıldırtır. Doktor hem gülüyor, hem de halini hatırlı soruyor, yoo yoo sana yer de gösterdi, buyur otur dedi. Yazmasın artık ilaç falan, sen bu mutlulukla iyi olursun. Öyle ya, tekme de yiyebilirsin doktordan, kötü söz de işitebilirsin hastabakıcıdan. Pekiyi hastanelerimiz o biçim olmasa, sağlık işlerimiz o biçim olmasa, sen hiç bu poliklinik saatının sonuna yaklaşıldığı bir anda sırtabilir miydin koskoca doktor beyin suratına bakıp? Mutlusun mutlu...

Kömür alabildin mi? Oyna be kardeşim. Ya kömür her zaman olsa, şıp diye parayı bassan, şıp diye kömürü alsan? Daha ne istiyorsun, evine gelirken otobüste bir dinelilik yer de buldun. Ay bu kadar fazla dayanamazsın, karın beş kişi için iki yüz elli gram kıyma almış, ekmeekli köfte yapmış. Ayyy, yanına aybaşından kalmış yarım işişe de rakı mı var? Sakın şımarma mutluluktan...

Ve sen, sana bu mutluluğu sağlayan büyüklerine otur kalk dua et.

Celâl Özcan'ın
bir öyküsü

Gülçiçek Geliyor

Ve oda gitti. Kalakaldım, öyle tutuk, öyle yalnız.

Deniz, gök ve mavi; Gün, kumsal, sıcak... Bulutsuz bir genişlikte

aydınlık ve banyolar ve yanmalar; reklâmlı kremler, tunç rengi veren cilt yağları, mermer tenler, kash vücutlar, bikiniler, südyenler, göz-lükler; caz, dans, çığlıklar, şarkılar ve aşklar, tuzaklar...

Zaralı Abbas tam içinde, gö-beğindeydi bu ortamın. Ben de, biz öteki işçiler de.

Önceleri, köyümüz, kasabamız-laydık. Oraların hayali, düşü, özle-mi içinde. Şu ortamla geldiğimiz yerler arasında tek bağ, sabır, ter döküş, yoruluş sonu elde edilen -az yada çok- bir 'para'ydı. Onun hır-sıydı, 'para'nın çağrıştırdığı öz-lemlerin düşüydü.

Gündüz çalışır, geceleri geç vakte dek gezinir, konuşurduk. Zaralı, çoğu kez bu gezilerde açılırdı bana.

«Bir iki yılda biraz biriktirir-sem, başlık parasını tamamlayaca-ğım, Sadık. Yoksa varıp kaçıraca-ğım, kafama koydum. Buralardan evlenmem ben. Herbir rezaletini görüyoruz işte. Vallaha evlen-mem...»

Atlı

En taşlık yerinde yolun
Attan düştü bir atlı
Eli kan, ayağı kan
Sora sora gidiyordu oysa ki
Yolunu kurttan kuşlardan
Tüfek namlusu gümüştü
Bir atlı atından düştü

Abdulkadir Budak

Delirmek

ey pazar yerinde yaşadığım yalnızlık
zehirli bir ateş var kaburga kavşağımda
geceye ten tadında gizlediğim dostluk

düştüm de dünyasına karabasanım
acemi er saflığındayım
bir serçe korkaklığındayım

geçtim suların gümüş aynalığmdan
ayışığı berraklığındayım
mutlu bir koşuda yanıyor ayaklarım

Azer Yaran

«Ben de okul harçlığı, kitap
parası yapıyorum ağabey.»

Oldukça yakışıklıydı. Uzun ve
düzgün bir boyu vardı. Simsiyah
saçlarının kıvrırcığı Zaralı'ya tat-
lı bir görünüm kazandırıyor.
Gözleri kocaman, parlak ve can-
lıydı. Her durumuyla kişiye güven
veren, erkekçe, babacanca bir ya-
pısı vardı. Dilinin kabası azıcık da-
ha düzelse, en iddialısı bile Zaralı'-
nın 'köylü' olduğunu söyleyemez-
di. Bu kıyı otelinin hemen en be-
cerikli garsonu, en sevilen, beğen-
ilen hizmetlisi oydu.

Uzun uzun dalar, öyle konu-
şurdu. Ne de güzel anlatırdı. Saf,
içten :

«Babam her hafta bir mektup
yazıyor. Oküzün birisi kocamış da,
yerine yenisini alsaymış da!...
Hıh! Peki bizim çabamız bunlar
için mi be? Kendi meselemiz n'ola-
cak?»

Yerde bulduğu bir çakıl taşı
hırsla denize atar, bir de küfre-
derdi. Elini saçına götürür, gece-
nin ışsız aynasına bakarak dü-
zeltir, arkasından yine konuşur-
du :

«Biliyor musun Sadık, Çavuş-
köy'de bir kız var. Gülçiçek. Göz
koyup gönül verdim. Ateşi hep
içinde. Ne yapıp edecem, onu ala-
cam.»

Zaman geçtikçe işler de-
ğişmişti. İlgimizi çeken şu yeni orta-
mın değişik yanları var ya, onlar-
daki giz çözümlü açıldıkça, çağrı-
lı koynunu açlığımıza sundukça,
sanki bildiğimiz dünyadan uzak-
laşıyor, buralara uyuyor, alışıyor-
duk.

Hele o kadın!... Pelin adlı di-
şi belâ komşu motele yerleşiverin-
ce. Yanımızda yöremizde dolaşp
aklimızı başımızdan aliverince...

O gün; geceydi. Herkes yeri-
ne gitmişti. Uyuyacaktık. Ayrıla-
cağımız an durmuş, elini omzu-
ma koyup şöyle fısıldamıştı :

«Sadık, sana güvenim var ye-
ğenim. Okuyan aklı başında biri-
sin. Demesem olmayacak. Belki
sana akıl danışmak yararlı olur.
Bir belâya mı tutuldum ne?»

«N'oldu ağabey?»

Kıyının ıssız bir kuytusunda
yalnızdık. Arkalardan gecenin ka-
ra kadife sessizliğinde bir kaç çe-
kirge sesi. Sokuldu, fısıltısı heyecan
dolmuş :

«Dün akşam...»

«Eee?...»

«Hani Pelin Hanım çağırmıştı
ya, hani yemek götürmem için...»

«Eee?...»

Bir Adıyaman Şiiri

Sıcığa uyanırdım

adıyaman'da.
Geceyi değiştirir
derinleştirirdi bir yıldız.

Kan değiştirirdi gece.
Soyunurdu ayrılıktan
korkudan, karanlığından intiharların.
Adıyaman'da

geceye uyanırdım.
Uzakta bir tapınakta
ölürdü arkadya'lı
bir ölümsüz tanrıça.
Geceye uyanırdım.

Adnan Azar

«Nasıl anlatsam yarabbi?!.. En iyisi hiç söylemiyeyim. Boşver be Sadık, sitiret birader. Hadi gidelim, yatalım.»

Söylemese de birşeyler sezer olmuştum ya, gene de zorladım:

«Açıklamazsan olmaz. Anlatırmadan bırakmam.»

Zaralı benim en yakınımıdı kampta. Benden az yaşlıydı. Ama en iyi arkadaşımıdı. Evime katkıda bulunmak, okul giderlerimi karşılayabilmek, dolaylı olarak da iyi bir tatil yapmaktı amacım. Burda bulunuşumun nedeni buydu. Abbas'la birleştiğimiz noktalar çoktu. Belli arayışların, birtakım özlemlere kavuşabilme duyarlılığımın içten çabasında odaklanan.

Turistik kıyı oteliydi yerimiz. Yakınımızda birkaç da motel vardı. Özellikle Görsev Motel ,bizim otelle iç içe bir konumdaydı. Üç-

beş müşterisi bizim lokantada yemek yer, geceleri sabaha değin burda kumar oynarlardı. Müşteriler arasındaki kaynaşım gıpta edilecek ölçüdeydi. Bizlerle de iyi ilişkileri vardı çoğunun. Ama daha fazla Zaralı'ydı ilgilendikleri. Dedim ya, bu Abbas olacak yakışıklı, becerikli adamda ya sihir vardı, ya şeytan tüyü...

Pelin Hanım bazan yemeklerini motele, odasına isterdi. Nendense daha çok Zaralı götürürdü tepsiyi, Zaralı alıp gelirdi. «Ooo, dedi anlayalım Abbas Bey, işin iş gene!...» deyip takılanımız olurdu kendisine. «Kadın da bir âfet ki, ne âfet!..»

Kızarı bozarır, birşey söylemezdi ama, gene de «Etmeyin ulan, bilen bilmeyen de birşey var sanacak.» derdi.

«Abbas!.. Bakar mısın?»

«Buyrun Pelin Hanım?»

«Şeeyy!.. Zahmet olmazsa, yemeği bu akşam da odama kadar getirir misin? Necip Usta hazırlayacak, alıp geliver n'olur.»

'Zahmet olmazsa' derken anlamlı göz süzüşü, ses tonuna verdiği değişiklik benim bile dikkatimden kaçmamıştır. Hele, sözünün sonunda 'n'olur' şeklinde nazlanması!..

Kuşkum hep bu yemek götürüşlerdendi.

Neden bilmem, Zaralı'yı ve Pelin'i birlikte düşündükçe, tanımsız bir tedirginlikle kabineden dışarı çıkardım. Böylesi anlarda, hele bi de sıcakken uyumak zor. Çoğu kez kumlarda yüzyukarı uzanır göklerin derinliğine dalardım. Orda, özlemlerimle biçimlendirdiğim dünyalar kurardım. Ama evrenimin her konumunda Zaralı iri, uzun bedeni, yakışıklı, çarpıcı görünüşüyle çıkıverirdi karşıma. Severdim kendisini, sayardım. Onunla onurlanırdım, kıvanırdım. Bir yanda koluna takılmış bir kadın, tüm dişilliği ve oruspuluğuyla Abbas'a sokulmuş Pelin belirirdi. Gökyüzünün koyu mor yücesinde esen rüzgârlarım olurdu. Pelin'in kıvrak, oynak çağırğan bedenine dolanırdı. Rüzgârlarım ellerim olurdu. Saçlarına giderdi bazan. Dudaklarım olurdu, dudaklarımı yalar geçerdi usul usul, tatlı ve sevecen. Zaralı anlamazdı bunu. O, kazandığı utkunun esrikliğiyle kasılır yürürdü maviliklerimde. Orda, ta uzakta bir yerde aktan karaya dönmüş bir bulut kümesi, kümenin ardına sinmiş, pusulanmış Cevatlar görürdüm. (Pelin'in kamp arkadaşı, kocası ya da sevgilisi, her neyiyse.) O an dağıtırdım dünyamı. Pusuların kalleşliğine yer bırakmazdım. Gerçeğime dönerdim. Şuraya, kumların sıcaklığına, kıyıya şıpıl şıpıl vuran dalgacıklara. Bazan taa uzakta, açıklarda gecenin sessizliğini delen bir kürek çarpışı kulağıma dek gelir, Zaralı'nın konuk oldu-

ğu o büyüü yabancı dünyadan işlerin iyi gittiğine dair haberler getirdi.

★

Dedim ya, kuşum hep o yemek götürüşlerdendi. Geceleri böyle el ayak çekilince hayalini kurardım. Zaralı'yı tepsiyle odaya girerken görürdüm. Kadın hemen koşar, kapıyı açar, Abbas'ı içeri alırdı. Yemek mi? Yemek bahane... Tepsiyi alır, bir kenara koyardı. Sonra delikanlıyı tavlayıp elde etmenin oyununa başlardı. Dışardan, kalabalıklardan soyutladığı bedeninin kişiyi baştan çıkaran ayrıntılarını bir bir sergilerdi Zaralı'nın önünde. Artık neler olurdu sonra? Hayalimin kurguladığı bu sahneyi tüm mahremiyetiyle kendi gizinde bırakır, perdeyi çekerdim; düşünmek istemezdim ötesini.

Cevat Bey'i çıldırtan da bu yemek götürüşlerdeki havaydı. O, sözde, Pelin'in kocasıydı. Ama herkes biliyordu ki, kadın karısı değil, dostuydu. İşi gereği, zaman zaman kamptan ayrılıyordu. İşte, Sivas'ın Zara'sından, Zara'nın bir köylüğünden, yeni asker terhisıyla sivillenmiş Müslüm oğlu Abbas garson iken, kimbilir kimden dul Pelin Hanımefendi'yle... Neyse, bir belâli serüvendi ki bu, belâsi zevkinin yanında cüce.

★

Cevat Bey, Abbas'a kancayı takmıştı. Kadınla da tartışıyor arada. Zaralı'ya kaba davranıyor, hattâ bizlere bile ters ters bakıyordu. Bir ara patronumuz Fehim Bey'e hepimizi şikâyet ettiğini öğrendik. Başta da Zaralı'yı kötülemiş. Kamptaki kadınlara sulanıyormuş. Ahlâksızmış. Patron bir gün bizleri toplayıp nutku çekince işimizden olacağımız korkusuna da kapılmadık değildi hani.

Ne oldu sonra? Bay Cevat yek çelik tavrımız karşısında daha çok huzursuzlandı. Motele kimse ye-

mek götürmüyordu artık. Başka isteklerine de yardımcı olan yok gibiydi. Bu duruma iyice içerlemişti. Bir gün Abbas'a şöyle bağırdığını duyduk :

«Hep senden çıkıyor bunlar. Bilmiyor değilim. Fazla canımı sıkarsan işinden ederim seni, anlamın mı? Pis herif!...»

Abbas durur mu?

«Sen kim oluyon lan!»

Necip Usta koşup kolundan tuttu, çekti içeri aldı da, durum daha çok kızışmadan kapandı.

«Sstir et şunları be, geç işine bak sen!» diye de taşı gedğine yerleştirmişti Necip Usta.

Adam orada apışıp kalmıştı. Bir an ne yapacağını bilemez durumuyla beklemiş, sonra topuğunu

hırsıyla yere vurup kış dönüp gitmişti.

★

Bir kadını varlığının görkeminde büyüleyerek elde edenler, onu parayla pulla, pahalı armağanlarla kandıranlar kadını belli bir süre için yaşamlarına renk katan bir 'meta' bilenlerdeki bayağılığı Zaralı'da bulamazdınız. Çok saftı onun sevisi. Şuralara gelip uğruna başlık parası derlemeye çalıştığı Çavuşköylü Gülçiçek'i bile unutturan. Kanıksanmışlıkla kadını heveslerinde kullanır olanlardan biri de Cevat'tı. Onceleri pek önemli de değildi Pelin. Hain, 'aşık', 'sevgi', 'sempati' ve 'saygı'dan kaynaklanan aşırı yaklaşım, 'özlem', 'istek' sözcüklerinde anlam kazanan bir dostluk yoktu bu

Sokak Araları Evler ve Hapishaneler

1

Geceydi

Ağzını açmıştı karanlık

Yutuverecekti ışığı teller dile değmişken

Copu

Falakayı

Bahara özlem hırıltılı küf kokuları ardında

Mektup yazmaya örneğin

İki sözcüğü bir araya getirip

Tel örgülerden değmek parmak uçlarına

Bulute

Taşıt sesine

Uykuları bölmeden

2

O gece kimdi konuklarınız

Neler konuşmuşunuz

Nerde başlamış nasıl

Gelişmişti ilişkileriniz

Götürdüler

O gece

—Konuklarınızın geldiği—

Nereye diye düşünmedeyiz

Gültekin Emre

ilişkide. Ta ki, Zaralı Pelin'le sevişene değin. Bunu sezer sezmez Cevat, kadına sahip çıkmaya koyulverdi. Aslında bu sahip çıkma mıydı, yoksa böylesi bir nimeti kendi gibilerinden başkasına yakıştıramamaktan ileri gelen bayağı bir duygu muydu? Bilemiyeceğim. Ancak çark tersine döndü. Pelin Hanım, bu çatışık ortamda Cevat'tan yana görünen belirli bir davranışta da bulunmadı. Ya, böyle işte, böylesi yoz duyarlıklarıyla şu dünyayı yalnız kendinin bilenler Zaralı gibilere zevki, aşkı, eşyayı, özlemi, kavuşumu çok görenler kinlerimi doruk noktada gerilimlemeye nedendiler.

Bütün bu olup bitenler, Cevat'ı artık huzursuzluklarla dolu bu kamp ortamından koparmıştı. Bir gün patrona dahi küskün, borcunu kasaya veriverip çekip gitti. Kadını da, nasıl getirdiyse, hani o 'eşya' betimine uyarlı sürüklemesiyle öylece götürdü. Evet, Pelin yoktu artık. O olmayınca aşk da, hasetler de, heyecanlar da yoktu.

★

Ve ardından, çok geçmedi, o da gitti.

Kıyı boyunca taa uzaklara, yalnızlığımla yürüdüm. En yakınını yitirmiş boku bokuna yitirmiş bir kimlikle ağlamak derecesinde yıkılıyordum. Nerde bu Zaralı? Hani o saygı duyulması dost? Bir yanda koyu kalles kamp ortamının tüllemiş gerçeğinden aşarak o yabancı evrende yorumlara duruyordum yine. (Zaralı işçiydi. Pelin olağan günlük yaşamda onu bir emir kulu görürdü elbet. Aca ba saklı, gizli sevişmelerde de durum böyle miydi? Sanmıyorum. Bildiğim, o sevişmenin tüm ortaklığına karşın, yine de kadının bencil isterleri doğrultusundaki tek yanlılığıydı. Zaralınmsa bu kadına tutkusu kendi sosyal gerçeğinden daha yukarı çıkmak hırslının saf duyarlığından ibaretti. Yoksuldu, hor görülüyordu. Hepimiz gibi. Ama böyle, kibar ve güzel bir zen-

gin kadını ele geçirdiği, onu bir yere kadar da olsa erkeksi gücü karşısında yenik düşürdüğü için koltukları kabarmıyor değildi.

Ne garip, Zaarlı zaman zaman o motel balkonunda asılı bikini mayolara, yine Pelin'e ait eteklere, bal rengi havluya sevdasındaki yüceliği hiçe indirgeyerek kendi yerinden, sosyal konumundan iştahla, kabaca, hayvanca bakıyor, onları avuçlarında zevkle muncıklamak, parçalamak, koklayıp içine almak istiyordu. Bu benim izlenimim. Ne bileyim, belki de bende yaşayan bu türden duyguların onda da varmış gibi görünmesine benzer bir durum.

İşte Zara'lı Abbas'ı böyle bir görüntüde ölçülemekteydim. O, Pelin'e ilk yattığı andan başlayarak yengilerin verdiği esriklikle 'yenilmez' sanabilirdi kendini ve ne denli böyle olsa, siz de durumu olağan karşılayabilirdiniz. 'Helâl olsun be!' demeden edemezsiniz. Ben... Ben bile, kendimcek, -belki sinsi bir kıskançlığı beraberinde taşısam da- Zaralı'nın doruktalığından belli bir kıvanma payı çıkararak mutlanmışımdır. 'Bizden'

olan bir ağabeyin 'hepimiz adına'yımış gibi bir tutkuyu gerçekleştirmesinden ne duyulursa, işte öyle bir şey).

★

Sabahtı.

Garsonlardan Recep ağabey, kabineme geldi. Elinde bir zarf vardı. Meraklanmışım.

«Ne o Recep ağabey?»

«Şey, seninki gitti. Bunu da sana bıraktı.»

Kağıdı hızla alırken yine sordum :

«Kımmiş benimki yahu? Anlat-sana be!»

Zarfı heyecanla açıp okudum; bozuk bir yazıyla, birkaç cümle vardı kâğıtta :

«Sadık, ben acele köye gidiyorum kardeşim. Bu İstanbul belâlı bir yer. Ne olur ne olmaz, bir kötü felâkete uğramadan evleniveriyim dedim. Şu Gülçiçek'i hele bir alıp geliveriyim. Gözlerinden operim, şimdilik hoşçakal. Abbas.»

Oh ne iyi! Gitti ama, Gülçiçek'le dönecek.

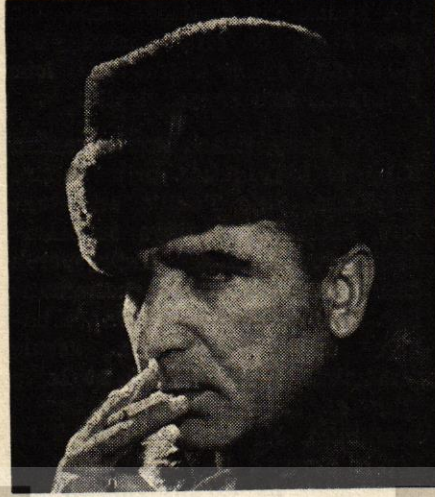
Yel Değirmeni

Her sabah uyandığımda bir yeldeğirmeni
Kim çizmiş kırmızı sarı lâleler ortasında
Rüzgâr yok da mı dönmüyor, küsmüş mü
Gökyüzünde beyaz bembeyaz bulutlar olsa da
Yepyeni umutlu bir dünya var havasında

İnce uzun bir adam gelir aklıma yeldeğirmeniyle
Sıska atı, zırhları, kısa boylu sevimli uşağıyla
Onun yeldeğirmenininde çevresinde renk renk lâleler yoktu
Bizim de yok sıska da olsa atımız zırhlarımız
O hepimizden bir parça sevgisi öfkesiyle

Lâleler lâleler kırmızı sarı
Kim çizmiş bilmiyorum onları
Dağılır beyaz da olsa bulutlar
Rüzgârı bekliyor yeldeğirmeni

Muzaffer Hacıhasanoğlu

Tahsin Saraç

Yaşam Öyküsünden Değintiler

Kendini anlatmak?.. Biraz da çocukluk günlerini, çocukluk çevresini anlatmak değil mi? Bunu yapmakla başlayacağım ben de işte.

Muş'ta doğdum 1 Ocak 1930'da; Minare mahallesi Saraçlar Sokak 1 numaralı evde. Kentin ileri gelen ailelerinden biri ailem. Anadoluya ilk Selçuk yerleşmeleri sırasında Horasan'dan gelip konaklayanlardan. Dedem Nadir Ağa, hali vakti iyice yerinden olanlardan biri. İran halılarıyla döşeli, mahalle yaşlılarının her akşam toplanıp söyleşilerde bulunduğu, her gün yemek kazanları kaynayan ve gelenin adı bile sorulmadan yenilip yatırılarak konuklandığı divanı var. İki oğlu babam Raif'le amcam Arif'e hayli para pul, tarla tump bırakarak göçüp gitmiş. Köyü, yarıcılar olan babam, ayrıca üstencilik yapardı. Köylerden, kasabalardan gelip gidene eksik olmazdı evimizin. Atları hanımıza bağlanır, silahları askılığa asılır, öylece konuklanırdı bu gelenler. Askılık sözcüğünü ben kullandım, ona silahlık denirdi bizde. İkinci Dünya Savaşının sonlarına dek sürdü bu durum.

Çocukluğumu belirleyen, bu küçük aile erinci değil, onu çevreleyen kentin genel yoksunluğu, bölgenin kıyımlar kanlar ağlatısı olmuştur.

Kıyım, kırım, kıtlık öyküleri dinlemek, ya da bunlara tanık olmakta geçti çocukluğum: Birinci Dünya Savaşında, Çarlık Rusya istilasına uğramış

kent. Herkes herşeyini bırakıp Allahın en kışında göçmüş komşu illere, Diyarbakıra, Urfaya, Mardine. Kedi köpek eti yenmiş yollarda; bebeler donmuş ana kollarında...

Ermenilerle kapışma sonra. Kent nüfusunun dörtte üçü ermeni, dörtte biri müslümanmış. Kırkbin kişi gül gibi yaşayıp giderlermiş; birbirlerinin inançlarına saygılı, birbirleriyle iş ortaklıkları kurarak. Sonra yabancı parmağıyla ermeni komitacılığı başlamış; karşılıklı kesip biçmeler. Sonund aış tam bir soykırımına varmış. Kırkbin nüfus beşbine inmiş, kent örene dönmüş. Onca ermeniden yalnız üç ev kalmıştı, onlar da ad ve din değiştirip müslümanlaşarak...

1926. İngiliz parmağı ve «din elden gidiyor» yaygarasıyla Şeyh Sait isyanı... Kent isyana katılmamış, tersine, karşı koymuş. Varto-Muş arasındaki Abdurrahmanpaşa köprüsü yakınlarında yakalanan Şeyh Sait götürülüp Diyarbakırda asılmış. Ama sonra, il merkezi ve köylerden birçok suçsuz kimse aileleriyle toplanıp sürülmüş. Antep'e, Antalya'ya, Afyon'a... Birçoğu öldürülmüş, suçlu suçsuz, sorgusuz sualsiz... Kesilen birçok kelle sivri sopalara geçirilip kent sokaklarında dolaştırılmış, yıldı salmak için halkın yüreğine... Anlatırlardı, buzlu kış akşamlarında çay içerken, konuk gidilen her evde Dinlerdim...

1935 . Ağrı isyanı. Ardından yine bölgede can-darma zulmü. Elleri bağlı kişileri «kaçmaya yel-tendi» diye Suluk Köprüsünde baba-oğul süngüle-meler... «Hükümet çağırıyor» diye evlerinden ali-nip götürülen koca ya da babalarını sormaya ge-len kadınların önüne çuvaldaki kesik başları tek-meleyip atarak «hangisi, al kendin bul» demeler... Anlatırlardı, buzlu kış akşamlarında, çay içerken, konuk gidilen her evde. Dinlerdim...

Ve beş altı yaşlarındaydım, iyice anımsıyorum, yüreklere ürkü salmak için, kenttin daracık ve dö-kük sokaklarında marşlar söylenerek yapılan can-darma yürüyüşlerini: «Devletleri yendi İnönü, bin yaşa vb...».

Ve sonra Muğlalı paşanın kurşuna dizdirdiği otuzüç yurttaş üzerine anlatılanlar... Çocukluk gün-lerimin bölgeyle ilgili kanara anılarından birkaç kesit bunlar işte.

OTUZÜÇ MENEKŞE

**Bir morlukta alabora oldu gök
Tan söktü**

**Güneş dik doruklara konan bir öpücüktü.
Yürüyordu**

**Yürüyordu değil, sürülüyordu
Bir ak ölüme suçsuzlar, öbek öbek
Korkunç bir önseziyle tanık tepeler
Utançtan eriyip küçülüyordu.**

**Yatağında sütlü kahve içerken
Karıcığı kırılarak geçerken
Paşa, orasını kaşdı derken.**

**Otlar daha bir diridir şu an
Koyak daha bir can kokulu.**

**Öte yandan süngü, candarma, namlu
Bir de o paşadan gizli buyruktu;
Bir alçaklık göz kesilmiş, namludan
Gelincik yüreklere nişan alıyordu.**

**At üstünde geçer başkent sırtından
Ülkeyi kurtarmış derler yağıdan
Daha bir yağı mı olurmuş ondan?..**

**Göz bağlı, diz bağlı, dil bağlı
Sıralandı yanyana otuzüç karaltı
Ve nişancılar çöktü.**

**Şu ılık dağ yellerinde sabahın, mermiler
Bir kılıç komutla, yağmurca boşanıp
Koca çınarları biçti, yere döktü.**

**Ne horoz sesi, ne ezan, ne koyun
Ala bir acılıkta tüm doğa suskun
Bitti demir ağırlığı uykusuzluğun.**

**Bu dağ ne kıyımlar görmüştür, bu dağ
Bu yöre ne açlıklar, kavgalar, kanlar
Ve bu su ne canlar almıştır, bu su
Ne gelinler yutmuş, ne taylar, boğalar...
Ama bu kan var ya, otuzüç damla kan**

**Varan şu otuzüç sıcak pınardan
Akıp ezgi ezgi artık çağlara
Onu tüm kirlerinden arıtıyordu.**

**Buyurdu ölenler: kin tutulmaya
Son bula bu acı, bu kan, bu kıya
Mutlulukta yaşana koyun koyuna.**

**Bir kızılta alabora oldu gök
Gün söktü
Ve otuzüç menekşe güne boyun büktü.**

VE DE OKULLU OLDUK

1937'de Cumhuriyet ilkökulluna yazıldım. Beş yıl boyu hep sınıf birincisi, öğretmenlerin hep yarış atı... Ama belleğimde kalanlar, hep acı, hep baş-kaldırtıcı: Her sabah bit yoklaması... En az eksi yirmi derecede okula hükümet zoruyla yalınayak gelen yoksul çocuklar... Yırtık pırtık tek kat çamaşırları vardır. Binbir yamayla kıçlarını güc belâ örtmüşlerdir. Temizlik yoklamasında bit bulur öğ-retmen. «Git, çamaşır değiştir» diye geri gönderir. Memur ve varısl çocuklarını onlardan özenle uzak oturtmuştur. Çocuk gider, aynı çamaşırda geri döner; öğretmen, Cumhuriyet aydınlığının bütün ince zekâlılığıyla(!) alay eder, küçümser, yüzüne to-katı patlatır ve nasılsa izin verip yerine oturtur. Çocuk, yoksulluğunun umarsızlığı altında ezilmiş, bitmiştir... Ve sonra bayramlar. Herkes önlükle ka-tılacak törenlere. Önlük alacak parası olmadığı için okula gelemeyen ve bu nedenle törene katılmayan zavallılar baş öğretmence o yaşta «vatan haini» ilan edilir... Yörede azeri ağzıyla konuşulur. Nevşe-hirli öğretmen kendi dangul dungul konuşmasına bakmadan «men, özüm, gelmişem, gitmişem» diye alay eder memur çocukları dışında herkesle. Tüm öğrenimim boyu, bir ikisi dışında, öğretmenlerimi hiç sevmedim doğrusu; belki de bu nedenle. Ve günün birinde Gazi Eğitim'de öğretmen olduğum-da, yine belki de buna tepki olarak, hiç de alışılmış türden bir öğretmen olmadım; öğrencilerimle, okul sonrası da sürüp giden dostluklar kurdum. Yukarıda sözünü ettiğim küçümseyici tutum yalnız öğret-menlerde değil dışardan gelmiş tüm görevlilerde vardı hemen hemen. Uzatmalı onbaşısından kıy-tırık tekel kâtibine değin her memurda küçük bir sömürge valisi kurumluluğu sezinlenirdi.

Hatim indirmiş, ilkökulu bitirmiş, ortaokula baş-lamıştım. Abdullah Cevdet'in oğlu Mehmet Cevdet Karlıdağ Fransızca öğretmenimdi. Avrupa'da öğre-nim görmüş, tarımcılık yapmak üzere, Erzurum Li-sesindeki müdür yardımcılığı görevini bırakıp Muş'a gelmişti. Babamla iş ortaklıkları vardı; bana özel Fransızca dersi verirdi; Fransayı, Fransız ya-zarlarını, babasını anlatırdı. Jean Meslier'nin Aklı Selim'ini, Jean Marie Guyau'nun «Bir Filozofun Şi-irleri»ni, Abdullah Cevdet'in «Karlıdağ'dan Sesler» ini onun salık vermesi üzerine okumuştum. Yine

Hakkâri yollarında

onun öğütlemesiyle klasikleri okuyordum. Nazım'ı da orta birde okumaya başladım, bir raslantıyla. Etnik gruplar bakımından dünyanın en güzel mozaiklerinden biridir Muş yöresi. Türk, kürt, çerkes, çeçen, gürcü, lezgi, terekeme, çinçavat ve daha bilmem ne, hepsi var. Ve hepsi de yanyana, iç içe yaşar giderler, anasoy ayrımı nedir diye hiç düşünmeden... Nazım'ı bana ilk okutan Kafkas göçmenlerinden Arınçlı birçerkez arkadaşım olmuştu; Osman. Türkçe öğretmenimiz O. Güler, Sabahattin Ali'nin öykülerini okur ve okuturdu bize «mütalâa» saatlerinde. Daha küçük yaşta hep sol kavramlarla oluştu kişiliğim, yalpalama falan olmadı hiç yaşamımda, zaman yitirmedim yani.

SÜREMLERLE

Kış. Kar, kentte dam boyu, ovada, Rahva düzündüde telgraf direklerini aşkın. Arka sokaklara dek sokulan kurtlar. Düz dam evler, pek azı dışında çoğu kerpiçten. Saçaklardan kama kama sarkan buzlar. Yollar kapalı; kent tüm dış evrenden kopmuştur. Yaşamının donuk tekdüzeliğini bozan tek şey, büyük yıkınçlar (felâket). Birkaç kişi ya Rahva düzündüde tipide boğulmuştur, ya Kurtik dağında donmuştur, ya da Karasu-Murat sularına kapılıp git-

miştir... İlkokula bile gitmiyordum, çok iyi anımsıyorum, askerdönüşü dağıda donan Hüseyin Çavuş'un Sait ve arkadaşlarının tenesirde yıkınışlarını.

Ve de idamlar. Açlık, yoksulluk, soğuk ötesi, kış demek, beş on idam demektir en azından. Bilisizlik suçları. Ya kangütme, ya ök, ya kadın kaçırma yüzünden öldürümler... Anımsıyorum; iki kardeşi birden asmışlardı, ikiyüz metre aralıkla, Ulu Cami çeşmesinin önünde biri, Aslan-Kaplan hanı yanında öbürü. Birini seyrediyor, koşup öbürüne gidiyorduk, en doğal bir şeymiş gibi. Ölümle hep burun burunluk bir bağışıklık, bir kanıksama getirmişti yöre insanına belki. Örneğin, yine asılmış bir kürdü seyrediyorduk çarşı başında. Saçı, başı, bıyıkları buz tutmuştu adamcağızın, bir pabucu da yere düşmüştü. Haşım adlı arkadaşımız muziplikler yapıyor, pabucu kaldırıp adamın ayağına giydirmeye çalışıyordu herkesi güldürerekten... Bilinçlendikçe hep bir başka yorumladım bunları, «kan oluklu saz böğrüne» tıkanmış bu acıları.

Yılın yarısı kış, yarısı da öbür üç sürem.

Karların erimesiyle deli bir yaşama fıskırır dağdan taştan. Toprak en esritici kokulardadır. Çaylar kabarır, sular taşar, Karasu-Murat ovayı basar; insan hayvan demeden nice canları alıp götürür. «Her yıl birkaç kişiyi kurban etmezlerse muratlarına ermezlermiş bu sular» söylencesi yaygındır doğa karşısında güçsüz ve umarsız halk arasında. Çayıra salınmış taylar gibidir çocuklar, dört duvara sığmaz hiçbiri. Geceyarılarına dek oyundan baş alınmaz. Dağ bayır, dere tepe bir koşturmadır gider. En çilgin bir doğaya en yalın bir yaklaşımla yaşanılır .

Kasnak gibi bir mavi gök, gergin, dupduru. Yaz. Akşamları damlarda yatılır; el el yıldızlar; samanyolu göğsünüzde sanki. Ve kaleden yükselen yanık uzun havalar. Bunlarla yatılır, bunlarla uyanılır.

«Akar türkülerle gecede bir içli kız
Göğsünde samanyolu.»

... «Öyle bir yalnızlıkla dolu ki damla akmaz
Makinalı tüfeklerle biçseler yüreğimi.
Eski surlardan geceye yırılan bir uzun hava
İçimden, ala geyikli
kan ve demir ezgileri...»

Bu ilk çocukluk izlenimlerinden kaynaklansa gerek bendeki kale tutkusu. Sonradan bölge kentlerinde gördüğüm Van, Diyarbakır, Erzurum, Bayburt, Hoşap, Mardin vb. kaleleri gittiğim her yerin önce kalesini görmeye çalışma özlemine itmiş tir beni.

Ve de yayladan göçler, otlu peynir kokuları ve bakır çalığı sabahlarıyla güz. Kentin pazarı «Mey-

dan» evimizin önündeydi. Dağ köylüleri buraya her türlü yiyecek, meyva ve sebze getirirlerdi satmaya. Mallarını ellerinden yok pahasına almak için, kentli esnaf, bu dil bilmez kürt köylüleriyle nedensiz kavga çıkarırdı; adamlar karakola alınıp bir araba dayak çekilirdi; ortada sahipsiz kalan malları çalınıp yağmalanırdı. Yüz göz şişler içinde karakoldan çıkan zavallılar sövüp söylenirlerdi ama şöyle yürek dolusu bir küfür savuramazlardı Türkçe. . Bilmezlerdi... Vergi salmasını, askere almasını bilen devlet, bu yurttaşlarına Türkçe öğretmeyi hiç düşünmemişti çünkü. Yine esnaf, bu adamların hayvanlarını çaldırıp bir yerlere gizler, sonradan telâh bağırtır, adamın malını kendisine geri verir, mustuluk alırdı... Memurun kendisine gösterdiği zulüm ve horlamayı, kentli de bu dil bilmez köylülere gösteriyordu. Egemen sınıfa güç yediremeyen bu ezilmişler, bu «kıl boyunlu»lar, birbirlerine karşı en acımasız oluyor, birbirlerini daha bir eziyorlardı. Kentlinin bu kürt köylülerine ettiği haksızlık, bölgedeki candarma zulümüyle birlikte, çocukluğumun ilk isyan tohumlarını ekmistir yüreğime.

Ortaokulu üç yıl iftihara geçerek birincilikle bitirmiştim. Savaş olumsuz etkilerini her alanda duyuruyordu. Biraz da kalın kaburgalılığından babam üst üste batkınlar geçirmiş, büyük paralar yitirmişti. Mallarımız var, gelir getirmiyordu; elimizde kuru para kalmamıştı. Çalışmak bizim gibi aileler için ayıp sayılırdı, çalışmıyorduk da... Kendi yağımızla kavrulacak, kan kusup kızılçık şerbeti içtik diyecektik...

Yücel Milli Eğitim bakanıydı o yıllar. Öğretmen okulları içinde orta ve yüksek bölümleri bir arada yabancı dil bölümleri açıyordu. Altı yıl okuyanlar, orta öğretime yabancı dil öğretmeni olacaklardı. Fransızca öğretmenim Cevdet Karlıdağ'ı öylesine seviyordum ki, onun gibi olmak istiyordum. Onunla uzun uzun konuştuk, ve sonunda bu okula gitmeye karar verdim. Ve Adana'ya gittim. Yücel bakanlıktan düştü ardından, iki yıl Adana'da okuduktan sonra bizi Erzurum öğretmen okuluna gönderdiler son sınıfta; ve orayı bitirdim.

Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca bölümüne girdim. Fransızcadaki ileri durumum nedeniyle hocam Fehmi Baldaş benimle özel olarak ilgilenir, çalışmalar, çeviriler yaptırır, bir öğrenci gibi değil, bir dost gibi davranırdı. Anısını hep sevgi ve saygıyla yaşattığım bir öğretmen, bir insan olarak kaldı bende o.

Demokrat Parti iktidara gelmişti. Cumhuriyet'e yönelik bir karşı devrim devinimiydi bu. Devrimleri kıyısından köşesinden tırtıklamaya başlamışlardı bu halkavcuları. Okullara din dersleri koymak istiyorlar, bunun için Edebiyat ve Pedagoji bölümlerindeki birkaç molla kafalya imza topluyorlardı bu yolda. Biz de devrimleri, laikliği pek ciddiye alanlardandık...

Légion d'honneur nişanı aldığımda

Bunlarla kavga ettik. Adamlar bizim komünistliğimize, dinsizliğimize fetva çıkarıp bakanlığa giziletimlemişler... Gazi Eğitimi birincilikle bitirmiştim, dönem birincilerine burs verilir Fransa'ya gönderilirdi. Bana da burs verildi. Ama bu giziletimciler, benim gibi bir solcunun Fransa'ya gönderilmesinin yurdu batıracağını yüksek bakanlığa anımsatmak yurtseverliğini göstermekten geri kalmamışlar. Bunun üzerine, büyük milliyetçi Kastamonulu yarım genel müdür (ki şimdi çekirtmekten emekli, semerden boşanmış eşek gibi Kızılayda dolaşiyor), beni Paris yerine Hakkâri'ye gönderdi. Beş günde katır sırtında gittiğim Hakkâri, Muş'tan da dökük ve umarsız bir kentti. Ama yaşamımın en güzel öğretmenliğini orada yaptım. Kentte otel, lokanta yoktu ama bir jandarma alayı vardı... Asker dernekevinde (lokal) tabldot yiyorduk. Öğlen akşam aynı yemekler. Ben gelmeden ne mene kişi olduğum haberi kente ulaştırılmıştı. Ben de bekârlar evindeki odama kapanıp okumakla geçirdim tüm zamanımı, kimseyle ilişki kurmadan. Birinci karneler verilmişti. Jandarma komutan vekili sarhoş binbaşının ipi kırık oğluna zayıf verdiğim için, öğlen yemeğine dernekevine gittiğimizde «yeni kayıtlara kadar siviller giremez» yazısıyla karşılaştık. Durumu anlamadım hemen. Öbür memurlar kayıt yenileyip yine gittiler; bir tek ben gitmedim; amaç beni cezalandırmak değil miydi? Ben de kasaba minnet etmek için, bir yerlerimi kesmedim ama dört ay peynir zeytin çay yemekle geçirdim. Devlet Dil sınavına katılmak üzere Mayıs'ta yine 5 gün katır sırtında Van'a, oradan da Ankara'ya geldim. Van'da ilk sıcak yemeği yediğimde hocam Fehmi Baldaş'a telgraf çekmiştim...

Devlet Dil sınavını kazandım; yeniden Fransa için seçildim ve Paris'e gitim (1953). Sorbonne'da Fransız Dili ve Uygarlığı, Sesbilim, Çağdaş Fransız yazını kurlarını izledim ve sertifikalar yaptım. Pi-

erre Seghers, Pierre Bearn, Marcel Bealu gibi ozanlarla tanışıp görüşmek, öbür sanat çevreleriyle düşüp kalkmak olanağını buldum. Avrupa görmüş adam(!) türünden Paris öyküleri anlatacak değilim burada. Paris'e dil bilerek ve belli bir sol bilince erişmiş olarak gitmiştim. Onun için topluma eleştirel bir gözle bakabildim. Paris'i sevdim, ama hayran olmadım. Orada içimde hep bir Anadolu taşıdım. Sol çevrelerdeki sanat ve düşünce etkinliklerini izledim, tiyatrolara, müzelere, sergilere gittim, ama bizim marifetli MİT'in uydurma raporlarındaki gibi gizli komünist hücrelerinde çalışmadım. Dil öğrendim, ama sonradan bunu, Fransızcanın yarattığı kültüre uşaklık etmek, kendi ulusal kültürümü küçümseyip yadsımak, kendi halkıma karşı bir ayrıcalık ve üstünlük aracı olarak değil, bu ve bunun gibi dillerin kurduğu kültür emperyalizmine karşı savaşmak, kendi anadilim Türkçeyi zenginleştirip boyutlandırmak, bu kültürü yaratan ilkeleri öğrenip onları kendi ulusal kültürümü evrensel düzeyde değerlendirmek yolunda kullandım. Bu nedenledir ki dönüşümde, Fransızcadan Türkçeye yaptığımdan daha çok Türkçeden Fransızcaya çeviri yaptım ve elimden geldiğince Türk yazar ve sanatçıları Batı'ya tanıtmaya çalıştım.

Pariste, parlak vitrini arkasında Batı toplumunun bencillliğini, sömürücülüğünü, kendi sınırları dışındakilere, hak, tüze ve insan saygısı tanımadığını gözlemledim:

**«İğrenç bir bencillikte çarınha gerilmiş
Hak, tüze kavramı ve emek saygısı
Ki biter Ak Avrupa ötesinde».**

Ve anasoy (ırk) ve inanç konusunda, Türkiye'nin en geri kalmış bölgesindeki Muş köylülerince bile hoşgörülü olmadıklarına tanık oldum bu hristiyan uygarlığındaki toplumun:

**«Nakışlı kör kulelerinde kapkara papaz hıncı
Nemli kandil yağı kokan soğuk kiliselerden
Yayılr tunç katılığı, çan seslerinde».**

Ama kendi toplumlarını benden de çok eleştirebilen sağlıklı kafa yapısındaki kişileri de yine aynı toplumda gördüm...

Yurda döndüğümde Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Fransız Dili ve Edebiyatı öğretim görevlisi olarak çalıştım (1957-1971). Bu arada Eğitim ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde de ek görevle çalıştım. Talim Terbiye Kurulu üyeliği yaptım. Öğretmenler Federasyonu ikinci başkanlığında, TÖS kurucuları ve ilk yönetim kurulu üyeleri arasında yer aldım. Tercüme Bürosu üyesi oldum, Tercüme Dergisi yazı kurulu üyeliği yaptım. Günümüz Fransız Şiiri antolojimle 1964 Türk Dil Kurumu çeviri ödülünü, Ezgiler Ezgisi çevirimle Milli Eğitim Bakanlığı 1963

Üstün başarılı Çeviri ödülünü, Direnmeler adlı kitabımla 1970 TRT Şiir Kitabı Büyük Odülünü aldım. Çoğu Türkçeden Fransızcaya olmak üzere yaptığım otuzu aşkın çeviriden ve öbür ekinsel etkinliklerimden dolayı Türk-Fransız kültür yakınlaşmasına katkılarım gerekçesiyle 968'de Fransız hükümetinden Légion d'honneur nişanı aldım. Bir yıl sonra da, bizimkiler, solculuğumu ödüllendirmek için(!) Fransızca bölümü bile bulunmayan Balıkesir Eğitim Enstitüsüne sürdüler beni; gitmedim; kararnameyi bozdurup yine Gazi Eğitimde kaldım. Ve ardından 12 Mart faşist şenliği yetiştii...

BİRAZ DA ŞİİRLERLE

Dostum ve hep sevdiğim ama bir ara küştüğümüz (daha doğrusu onun bana küştüğü) Cemal Süreya Papirüs'ü çıkarıyordu. OTUZUÇ MENEKŞE şiirimi gönderdim, Derginin aralık 969 sayısında yayınlandı. Halk partisi zulüm döneminde general Mustafa Muğlalı'nın öldürttüğü otuzüç suçsuz doğulu yurttaşımızı konu alıyordu şiir. Gerçi, Demokrat Parti iktidara geçince, paşa yargılanıp tutuklanmış ve içerde ölmüştü ama, şiir, üstüme etkili çevrelerin yıldırımlarını çekmekten geri kalmamıştı yine de. Yaşamları boyu tek şiir okumadıkları seslerindeki ikellikten belli olan gizli polis kafalılar ad vermeden eve telefonlar ediyor, önce neyi kastedtiğimi soruyor, sonra da ana avrat gidiyor ve beynime 33 kurşun sıkıp gebertecekleri korkutmacasıyla bitiriyorlardı. Bu adlarını bile vermeyen katır traşlı karanlık kahramanları belliydi... Gece gündüz, çoluk çocuk hepimize sövüp tedirgin ediyorlardı. Birkaç hafta stürdü bu. Telefona priz yaptık da kurtulduk zırlıtlarından...

Bir ara Türk Dili Dergisi yazı kurulunda çalıştım. Dergide Görünüm adlı şu şiirim çıkmıştı:

**Kopmuş köhne çağından bir kör deve
Kamçılar özlemini epeski çöllerin;
Aç umutsuzluklardan semiren bir çakal.
Ve sonra bir küf-yeşil, bir gece-yeşil
En kutsal kavramlar adına ülke üzre
Anırır sakal sakal.**

Ak yeller esmişti, duydum

Aymaz

Gerçeğe varamaz.

**Betikler sırt dönüşmüş, kin kuşalı her yalvaç
Çökmüş tüm yüreklere bir manda-kara
En sevgisizlik, en bağışlamazlıkla
Kalkıp bir de varacakmış Tanrıya.**

Ak güller söyleşti duydum

Yobaz

Tanrıya varamaz.

Gazi Eğitim'de öğrencileriyle

Öte yöre ezgileriyle esrikken, birden
Sıyrılrı çığ yığınlar
Karanfil uykulardan.
Karasoylu yazgısınca ve açar ışık ışık
Tomtok o giyimli baharlara uzanmış
Emekçi eller, orman.

Ak düşler ilettiler, duydum

Yalan

Sonsuza varamaz.

Uyduruk özgürlüğünde anamalcı düzenin
Ayrımcıklar yüzünden tekeli bir tolaşma
Aklığa yumruk sıkan, bilinçsiz.
En doğulu kurnazlıkta her şey satıcıları
Hep gizlice surlardan anahtar sarkıtırken
Geceye karşı yine
Bu kenti biz bekleriz.

Ak düşler ötüştü, duydum

Bağnaz

Erdeme varamaz.

18 Kasım 968 tarihli Son Havadiste, A. P. Milletvekili Tekin Erer kaleme sarılıp «Dil Kurumunda Din Düşmanlığı» diye bir makale döşeniyordu. Şiiri ve dolayısıyla Kurumu «Dil ve Din düşmanlığıyla» suçlarken bunun «Kızıl Emperyalizmin amacına hizmet» olduğunu belirtiyor, savcılarını göreve çağırıyordu. Ardından yine AP Milletvekili Bay Şevket Boğça, Zafer Gazetesinde bir bohça laf ediyor, her bölümü için günde bir tane olmak üzere dört makale çiziktiriyordu. Döktürdüğü incilerden işte birkaç alıntı: «Bozuk düzenden şikâyetçi olan şair, ayrımcıklar yüzünden tekeli bir tolaşma derken, korkuncdan daha korkunc bir tablo çizmektedir (...) Ayrımcıklar denilen nedir? Sınıf farkları

mi? Toslaşma da bir sınıf mücadelesi mi? Yahut, sınıf farkları yüzünden bu memlekette bir çatışma mı meydana gelecektir? Şair, bir ilham-ı şeytani ile bir dahili harbin müjdesini mi vermek istiyor? (...) Bu şiir, sadece bir din düşmanlığının ifadesi değildir. Bu şiir sadece bir dil hezeyanı değildir. Bu şiir bunların hepsini yıkarak, bir başka düzene geçme özlemleriyle doludur. Sermayesiz bir düzene. Uydurma hürriyete yer vermeyen bir düzene. Dinsiz bir düzene. Dine, peygambere, Allaha karşı olduğuna göre, bu, Maocu bir ihtilal mi? Memleketin manzarasından en kutsal kavramları silip süpürecek bir emekçi ihtilali mi geliyor?»

Ve yine Türk dili dergisinde, **Gecenin Karnı** şiirim çıkmıştı :

Gecenin karnı iyice yumuşadı

Aydınlık, doğdu doğacak bir çocuk başı
Doğdu doğacak artık, eli kulağında.

Bilgemi bir aptallıkla geciken diriliş
Yekinmenin bir kurşun atımı uzağında.
Sen, Mardin kalesi başlıklı sevdicek

Mutluluk iki adım iki dudağında.

Karanlığı kürek kürek ateşe verenler
Sayrılar, uykusuzlar üstüne gök gerilenler
İşir bin yılları ölmezlik otağında.

Ve yine sen, ezgiler içliliğinde Esmer

Devrim sabahlarınca dipdiri her çağında.

Bir Selçuk çinisi sıcaklığında ülke

Mutluluk çiçek çiçek dağında, koyağında.

Gecenin karnı evet iyice yumuşadı

Kurtuluş, doğdu doğacak bir çocuk başı

Doğdu doğacak artık, eli kulağında.

Çok kimseye olduğu gibi bana ve şiirlerime de bir zamanlar övgüler düşmüş olan Halim Yağcıoğlu, ozansılığın klimakteryum dönemine girdikten sonra 15 Eylül 1971 tarihli Dünya Gazetesinde bu şiiri yıkıcılıkla suçluyor ve ardından TDK genel yazmanlığına 1 Ekim 1971 tarihli bir dilekçe verip, şiir için şu suçlamalarda bulunuyor ve bu nedenle benim üyelikten atılmamı istiyor, dilekçenin bir kopyasını da Sıkı Yönetim savcılığına gönderip şikâyette bulunduğunu bildiriyordu: «Türk ulusunu bölücü; Türkiye rejimini yıkmak eğiliminde kapalı, gizli bir ağızla halkımızı birbirine düşürücü; «Ve yine sen ezgiler içliliğinde esmer» dizesinde «Esmer» sözcüğüyle ulusumuz içinde bir azınlıktan zımnen söz açıcı vb.». Bu suçmalara dayalı karacılığın sonunda kendisinin Kurum üyeliğinden

atılmasına yol açtı. Bu konuda, 1973 Kurultayında beni Kurum Yönetim Kurulu üyeliğine seçtirmemek için, efendilerinden aldığı yönerge gereği, broşürler bastırıp dağıtma girişimlerinde, bu polisiye hizmette, kimlik ve işlevi artık herkesçe beyaz kurt gibi bilinen Osman Atilla da ona gereken destek ve sokma akılı sağlıyordu .

Türk ve Yugoslav yazarlarıyla birlikte

12 MART FAŞİZM ŞENLİĞİ

18 Mayıs 1971. Evimiz önden arkadan GMC'ler dolu görevlilerle dört bir yandan sarılmış.. Saat 21 suları; banyodan yeni çıkmış don gömlek oturdum. Kapı çalındı; bir albay, bir üsteğmen, birkaç assubay ve bir sürü sivil polis.. Merdivenlerde çiftter çiftter makineli tabancalar. Arama emri falan göstermeden kendilerini içeri buyur ettiler. Sabahın saat birine dek arayıp aran taran ettiler evi. Tabloların arkalarını bir bir dikkatle inceliyorlardı; verici istasyonlar arıyorlardı her halde; bulamadıklarına üzgündüler... Kitapların çokluğu gözlerini yıldırıldı; çoğunun gâvurca olması iştahsızlıklarını büsbütün artırdı. Bu nedenle, suç ögesi diye Halkevi, Dost gibi birkaç dergi ve birkaç rasgele kitap almakla yetindiler... Asıl kitaplarımı sakladığım yerde sonradan buldular ya... Albay ve üsteğmen ötekileri denetliyorlardı yalnızca. Eşim Vildan'a arayıcılarla birlikte odalara girmesini, masanın üzerindeki kol saatlerimizi alıp kaldırmasını söyledi albay, arayıcıların bu arada birşeyler apartabileceğini düşündüğünü sezinler gibi oldum. Kavaklıdere'deki evimize, Zigetvar kalesine saldırırcasına hamle etmelerinin nedenini öğrendim sonradan. Haftalardan beri Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve daha başka anarşistleri (!) saklıyormuşum meğer evimde... Adı bir zamanlar solcumsuya çıkarılmış, sonradan çıkarı için ruhunu pazara çıkarmış, bu satkılığından (ihanet) dolayı Gazi Eğitim Enstitüsün-

de kendisine Kao Ki adı takılmış ve birkaç yıldan beri konuşmadığım eski bir arkadaşımın ihbarda bulunmuş... 12 Mart kabinesinde bakan olan hukukçu bir dostum öğrenip söyledi sonradan. Alıp Dışkapiya götürdüler, gözaltına. Ertesi gün Birinci Şubeye iletiler. Orada resmimiz çekip parmak izini aldılar.. Bilmem kaçınıcı bodrum katında bir hücreye tiktılar. Havasızlıktan hastalık geçirdim. Can-kurtaranla Numüne sayrılarevine aktardılar. 12 gün tedavi gördükten sonra salındım, raporlu olarak.

Dinlenmemi yeterli görmüş olacaklar ki Temmuz başında yeniden gözaltına aldılar. Gazi Eğitimdeki solculuk olaylarının sorumlusu gördükleri altı öğretim görevlisi meslekdaşımınla birlikte. İhbarı yapan Gazi Eğitim sivil savunma uzmanı emekli binbaşı Kalmukoğlu'ydu. O güne dek adamın varlığından bile haberli değildim. Raporun hünerli MİT'ce düzenlendiği ve altına bu zavallının ad ve imzasının koydurtulduğu belliydi. Omrümde tek gün karşılaşım selamlaşmadığım bu emekli binbaşı sivil savunma uzmanı benim nelerimi biliyormuş meğer, çocukluktan beri ortak kuzu gütmüş, birlikte peynir ekme yemişiz sanki. Suçlarımdan bir bölümü neymiş bakın :

- Adı Deniz Gezmiş olaylarına karışmak
- Anarşistlere yardım etmek ve evinde barındırmak
- Fransada bulunurken Fransız gizli komünist hücrelerine girip çalışmak
- Türkiye Komünist gençlik teşkilatını Demirperde gerisinde toplanan kongrede temsil etmek
- Çeşitli dergilerde kalemiyle komünizme hizmet etmek
- Ankara TV'sinde kürtçülük propagandası yapan programların hazırlayıcısı olmak
- Başka yazar yokmuş gibi derslerinde İlhan Selçuk ve Çetin Altan gibi yazarlardan çeviriler yaptırarak öğrencilerine sürekli sol propaganda yapmak.»

Saçmalığı, gülünçlüğü, alçaklığı belirtmek için bunlardan bir ikisine yanıtımı belirtmekle yetineceğim burada. Çok üzgünüm ki Deniz Gezmişin yüzünü görmedim hiç sağlığında. Fransada Komünist Partisi gizli değil 130 milletvekiliyle parlamentonun en büyük partisiydi benim bulunduğum dönemde. Fransız yasalarınca, değil benim gibi adı sanı bilinmez bir burslu öğrenci, Moskovadan gelme kıpkızıl bir komünist bile çalışamaz bu partide; hem yasal bir partinin gizli hücreleri neden olsunmuş?

Demir perde gerisi değil, bir sosyalist ülkeye ilk kez 1973 yılında, yani 12 Mart soytarılığından sonra gittim ben; şiirlerini Türkçeye çevirdiğim Petöfi

yılı dolayısıyla Macaristana. Sonra üç kez de Yugoslavyaya Struga şiir akşamlarına katılmak üzere gittim. Ne yazık ki öbür sosyalist ülkeler henüz gidemedim, ama ilk fırsatta gidip görmek istediğim ülkelerdir bunlar; ve de olanak bulursam hepsine gideceğim...

TV'deki programlara gelince, 12 Mart faşizminde bir çok programlar için soruşturma açıldı, benimkilerden hiçbirisi için açılmadı vatan kurtaran aslan Musa Oğün döneminde bile...

Ne ise sorgulamalarda hiçbir şey çıkmayınca 15 gün yattığımızla kalıp salındık. Ardından, Fen Fakültesi Dekanı ünlü Sevinç Karol'un ihbarıyla oğlum Cüneyt'i içeri alıp işkenceler yaptılar, beni suçlayıcı ifadelerle zorlamak için. Düzmece sabotaj ve olaylarında kardeşim Ergünü idam talebiyle içeri alıp aylarca işkence yaptılar. Bir aile soykırımına girişmişlerdi sanki...

İnsan yüceliğinin bir sınırı vardır, ama insan alçaklığına bir sınır çizilemez; onun için, bu adamsıların daha ne oyunlar düzenleyecekleri belli değildi... Görevimi sürdürme olanağını göremediğimden, 9 kasım 1971'de, 17 yıllık hizmetle 40 yaşında, Gazi Eğitim Enstitüsündeki öğretim görevliliğimden, sağlık nedeniyle, emekliye ayrıldım.

Ve o günden beri de, «devleti ve hükümetleri kendisine düşman, yalnız halkı kendisine dost» bir yazar olarak çalışıyorum.

Orhan Asena ile

Ve işte,

«Suçlamalar, korkutmalar, yasaklar denizini bir balina gibi yarıp bugünlere çıktım ben» her çağda, her ülkede, ve özellikle ülkemizde halkının mutluluğu için çalışan, ruhunu köle pazarına çıkarmamış tüm ilericiler gibi...

Yırtık A. Feryadı

«önce ben yaratıldım

gün yüzü görmemiş cennet katında

yüce tanrım kanlar içinde

varoluşumun bilincine vardım

başta bedavaydım sonra buğdayla ölçüldüm

esir oldum yataklara koşuldum

manifaktürle sararıp soldum

lükres borjiya'nın sarayında, rönesansta

kendimi buldum

sonra bir gürültü koptu

yerimden yurdumdan oldum

uzlaşmaz çelişkiler içinde

büyüdüm durdum

şimdi bir garip kızım, anlamı belirsiz

kuş uçmaz kervan geçmez bir çölüm sanki

kesildi şairlerin soluğu, eski efendilerim nerede

sayın ilerici ya da siz yağ tüccarı

beni lütfen eksplöre ediniz»

böyledir kızım böyledir

dert insanı söyletir

hegel'den sonra, bir hüznün, bir yalnızlık

rüzgâra karşı, öyle, incecik, sıradan bir yarık

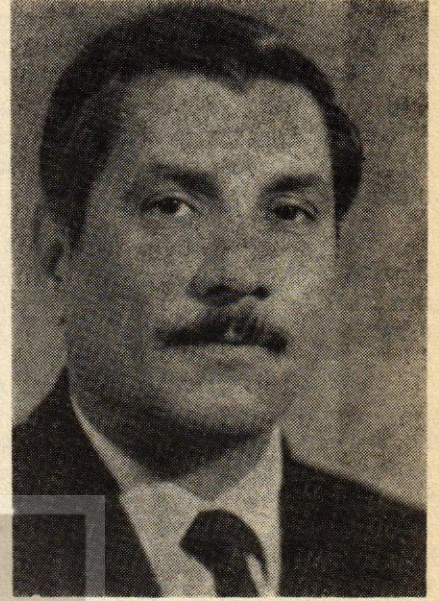
yanık yanık türkü söyler yalnızlık

içinde

İzzet Yasar

Abdul Vahap El - Beyati

Aşkın Öbür Yüzüyle İlgili Düşünceler

I

Şiir hırsızlarıyla savaşımda, gelenek ve ucuz ölümlerle dolu bu dünyada, barikatlar arkasında kanarken gövdem, belliğime güvenerek yazmıyorum şiirlerimi. Devrim ve evreni değiştirme özlemi kaplıyor içimi, bir gemi oluveriyor ruhum, aşkın değişmez cevherinde arıyor tarihin yaratıcılığını.

20. yüzyılın aynalı sarayında

Filizleniyor yeniden dilim öldürülmüş kahramanların paltosunun altında Atom çağının ve kurtuluş savaşlarından doğan deli ve sarhoş çıgıllıklarıyla Kimisi işkence mahzenlerinde delirdi

Kimisi de isimsiz öldü sınıf savaşında

Ve yeniden doğup öldürüyor halklar halk savaşında halk savaşı adına Cellad ve kralları.

Yıkılıyor eski zamanlar ve eylem ateş aydınlığa dönüşen bir dille müjdeliyor yıkıntılar içinden ozan insanın çağımızda doğuşunu.

II

Uyansın artık sözcükleri yaratanlar
Devrim türkücüleri

III

Devrim bir şiirdir, ozan ise amansız bir tedhişçi
Saçmalık ve anlamsızlıklara karşı

IV

Sözcükler ya anlamsız ya da sınırsız birikimlerle doludur
Delicesine döner dünyamızla
Yasasıdır bu sözcüklerin

V

Bir ozan anlamları zorladığında tedhişcidir
Devrim ve evreni değiştirmek özlemi ile doludur her zaman

VI

Kısılr kapana bazen ozanlar
Sultan ve krallar için
Ya bir borazan olur, ya da gürültü dolu bir davul

VII

Sevdiğim kadın hala inanamıyor dünyanın döndüğüne
Bizim ise ölümsüz zerrecikler olarak aydınlıkta yüzdüğümüze.
Kucaklaşıyoruz gece, yıldızların altında
Sürülmüş toprağın rahmine
Devrim ateşini ve tohumunu salarak
Can veriyoruz güneşin ışığında

VIII

Barikatlar arkasından ateş ediyorum sana
Ey topluma ters düşen çağın müsveddesi

IX

Dinamitliyorum Arap insanının kafasındaki köle belleği
Sönük kalıtımı ve soytarı kralı
Dinamitliyorum gene satılmış ozanların, aldatılmış okurların
Sapmış devrimcilerin
Ve korkak ajanların belleğini

X

Tedhişçiliğe karşı tedhişcidir ozan
Paltosundan çıkar tarihin devrimcileri
Kendisi de onlarınkinden

XI

Dinamitliyorum şiir hırsızlarının toplantısını
kül tikiyorum saray cariyelerinin ağızına
Uzattıyorum ellerimi ölümsüz sevgilere
Şimşeklerle doluyor karanlıklarım
Artık uykuyu unutacağım bundan sonra
Yoksa kim taşıyabilir bu dikenli tacı
Kana bulanmış bu Haçı
Uzattıyorum ellerimi ölümsüz sevgilere
Doluyor taşıdığım sepet
Karanlıkta pırl pırl parlayan meyvelerle
Çalınmış Arap Yurdunun önünde diz çöküyorum
Dinamitliyorum Bedevi kralın sarayını
Tedhişçiliğe karşı tedhişcidir ozan
Devrimle ve evreni değiştirmek özlemi ile doludur her zaman

XII

Yirminci yüzyılımızda Dünya işkence alanıdır şiir için
Ozan için de sevgi dolu bir yuva

Anlamsızlığa İlgi

Ahmet Mümtaz İdil

Günümüzde en büyük ün, okunmadan sevilme, ya da nefret edilmektir.

Albert CAMUS

J. P. Sartre, Albert Camus'nün ünlü romanı «Düşüş» için saantçının ölümü üzerine yazdığı bir yazıda şöyle söylüyor: «Kitaplarının-özellikle, belki en güzeli ve en az anlaşılami olan Düşüş'ün-tanıttığı düşüncelerinin, yanında ya da karşısında olunuyor, ama her zaman onlarla birlikte yaşanıyordu.» (Sanaatçi ve Çağı, Bilgi Yayınları, Eylül 1965, s. 6)

Geri kalmışlığın getirdiği kültür çıkmazı içerisinde, okur yazarlığın azlığı ve kültür düzeyi düşük kesimin kabarıklığı kadar aydın diye niteleyebileceğimiz kesim de başlı başına bir sorundur. Bu tip ülkelerde aydın kesim, tabanı gitkice genişleyen, ama yukarılara çıkıldıkça sağlam duvarlarla bezenmiş ve esneklik katsayısı oldukça düşük bir piramit görünümündedir. Her ne kadar gelişmiş sanayi ülkelerinde de bu hiyerarşiden söz etmek olası ise de, adı geçen piramit teknokrat ülkelerde bir yamuk biçimini almıştır. Bunu da yıllar yılı geri kalmış ülkelerin özlemi olarak yaşayan «batı kültürü» ile aralarındaki ayırım olarak görmek gerek. Değınmek istediğim nokta ise geri kalmış ülkelerde yamuklaşmayan hiyerarşi piramiti; bu nedenle kültür düzeyi yüksek ülkeler konumun dışında kalıyor.

Geri kalmış ülkelerde oluşan kültür hiyerarşisinde tabanda oluşan boğulma kimi zaman o denli açık biçimde kendini gösterir ki, örneği yalnızca faşizmde görülen tek bir lidere bağımlılık politikasına kadar varır.

Asıl sorun tabandaki bu tıkanıklığın getirdiği «aydınlık» sorunudur. Okur-yazar olmayanları bir kenara atarsak, aydın kesime bir sınır çizmenin olanağı yok. Birbiri içersine girmiş benzer renkte noktalar gibi serpilmişlerdir. Bu nedenle, yalnızca okur-yazar olmak bile «aydın» kesime girmek için yeterli olabilir. Böylelikle piramidin alt tabanı hızla genişler. Gerçek şu ki, bir ülkenin kültür düzeyini

gösteren gerçek kanıt da bu piramidin alt tabanıdır. Yine geri kalmış ülkelerin feodal düzenden teslim aldıkları yazgıları gereği; zeka, kavrama yeteneği, popülerite, bilgi gibi soyut kavramlar, çevreye karşı bir üstünlük kurmada silah olarak kullanılmaktadır. Bunun doğal sonucu, kültüre doğru koşan adımlarda gerek üst tabakadan gelen bir engellenin, gerekse alt tabakaya karşı uygulanan baskının yarattığı «aydın» kişi, bireysel bir dizi bunalmalara düşmekte ve kendini olduğundan başka gösterme çabalarına kapılmaktadır. Bilmemek ayıptır, anlayamamak çok daha ayıptır; üstelik bu ayıpla malar bireyin kendi kendisine yarattığı kavramlar değil, toplumun bir yargısıdır. O halde yapacak tek şey biliyor görünmektir.

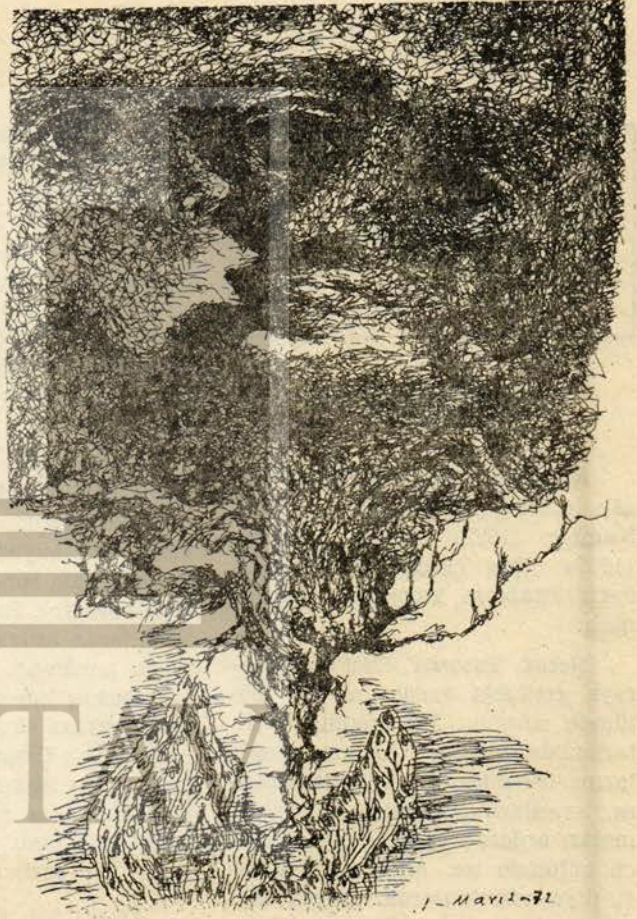
Bir çocuk masalını anımsatmakta yarar var: Bir zamanlar kralın biri kendisine bir elbise dik-tirmek ister de; iki terzi ona yalnızca akıllı insanların görebileceği bir giysi dikmeyi vaadeder. Saray çevresi ile birlikte bütün şehir bir tören sırasında, kralın giysilerini gerçekmiş gibi birbirlerini onayla-yarak, övgüyle izler. Ta ki, küçük bir çocuğun, kralın çıplaklığını haykırmasına dek. Tipik bir feodal özelliğin masallaştırılması günümüz gerçeklerine çoğu yönden uygun düşmekte; geri zekalılık olsun, kavrama yetersizliği olsun toplumun bir suçu olarak değil, bireyin bir suçu olarak yansıtılmaktadır. Geri zekalılık veya yeteneksizlik değil, sıradan bir adam olmak bile büyük bir aşağılanma nedeni-dir geri kalmış ülkelerde.

Özgür Foçalı'nın çok yerinde bir değiniş var: «Ve öyle sanıyorum ki, Türkiye'de dergi okuyucularının çoğu az ya da çok, iyi ya da kötü yazan ve çizen kişilerdir.» (Dönemeç, Temmuz 1977, İzlenimler, s. 29) Bu sözlerin altında yatan başka bir gerçek de, Türkiye'deki kültür hiyerarşisininin tepe nokta-

larında bir takım entellektüel uğraşlar cirit atmaktadır. Tabanın zorlamasıyla üst kesime dikkate değer geçişler olsa bile, her hiyerarşik düzendeki özlem gibi, tabanın doğrudan tepe ile ilişki içerisine girmesi veya girmeye çalışması kuşkusuz gerekli aşama çabalarını ortadan kaldırır. Bunların en başında gelen sorunlardan biri de anlamsızlığa karşı ilgidir.

Nedir anlamsızlığa karşı ilgi? Koşullar farklı olmakla birlikte bir örnek olarak Amerikan toplumu ele alınabilir. 1977 yılının başlarında Yeni Dünya'da bir kitap basılmış. Kitabın adı «Nothing». Özelliği ise baştan sona düz beyaz kağıt olan iki yüz kadar yaprak. Kitap piyasaya çıktıktan kısa bir süre sonra yanılmıyorsa ikiyüz bin satmış. Şimdi kitabı yayımlayan firma lüks renkli baskısını hazırlıyormuş. Bu anlamsızlığın Amerika gibi ileri bir sanayi ülkesinde olması konuya tam bir örnek olmasa da, iki yönden pekiştirmeme yardımcı oluyor: Birincisi, insan ilişkilerinde benzer davranışlar gösterdiği için, giderek ilginçlik boyutlarını kazanan kültürün yine bir bir üstünlük kurma silahı olarak kullanılması; bir diğeri de anlamsızlık boyutlarının geri kalmış ülkelerdeki sınırları çoktan aşmış olması. Ülkemizde de aynı olmasa da benzer örneklerle rastlamak olası: Orneğin, batı sanat müziğine duyulan sevgi bir batılılaşma, entellektüel bir tip olma sevdasından kaynaklanır çoğu zaman. Oysa bir batılı doğuşuyla birlikte bu tür müziğin içindedir: Kiliseler bu alışkanlığı ister istemez yaratır onda. Bizim ise böyle bir kültür evrimimiz, en azından bir alışkanlığımız hiç olmamıştır. Müzik kültürün öz suyudur; anlamak için ya öğrenmek, ya da uğrulamak gerekir. Gerçekte dozunu aşmış her batılılaşma özlemini örneğimize katmak yeterli olmaz mı?

Anlamsızlığa ilgi gerek yerel kültürün gereğinden fazla aşağılanmasına, gerek batı kültürünün tam anlamıyla özümlememesine neden olarak büyük zararlar veriyor. Bu durumda piramidin tepe noktalarındaki aydınların tabanla bir ilişki kuramaması ve bir dizi entellektüel uğraşlar içinde çabalaması bir bakıma bağışlanabilir bir nitelik kazanıyor. Ve 18. yüzyıl Fransız soylularının yaptığı gibi, yazdıkları birbirlerine övgü ve yergi yazılarının

dan öteye pek gitmiyor. Taban ile tavan arasındaki bu iletişimsizlik, tabanın tavana karşı özlemlerini kamçılıyor; yüz yüze kaldığı anlamsızlığa karşı çıkmak, ya da onu aşmak yerine yutmuş görünmeyi yeğliyor. Bir zaman sonra da boşluğa düşmekten kaçınamıyor ve her türlü ileri adıma sırtını dönüyor.

Bu durum toplumun ekonomik gönencinin artmasıyla göreceli olarak ortadan kalkacaktır. Bu süre içerisinde tepe noktasındaki «aydınlar», yardım eli uzatmaktan ve bir arayış içerisinde olmaktan başka hiçbir şey yapamayacaklardır sanırım.

KESİT

KİTAPLAR

Yanık Bir Ses

Necati Tosuner, Özgürlük Masalı (1965), Çıkmazda (1969), Kambur (1972) derken Sisli'yle (1977) çıkıp geliyor. Dördüncü öykü kitabıyla karışıyor yaşantımıza.

Necati Tosuner, Sisli'de bir araya getirdiği öykülerini üç bölümde sunmuş. İlk bölümde İstanbul'da yaşayan birinin umutlarını, özlemlerini, umutsuzluklarını, isyanlarını, kendiyi hesaplaşmaları anlatan öyküler var. Üçüncü bölümde ise, Almanya öyküleri diye sunulanlarda sadece mekân farklılığı var. Olaylar İstanbul'da değil de Almanya'da geçmiş, o kadar. Olayların kahramanı aynı. Duyarlığı, acıları, kahretmişliği, özlemleri, isyanları... hep aynı. Tosuner'in bu iki bölümde sergilediği öykülerin, büyük ölçüde kendi yaşamından, hesaplaşmalarından kaynaklanıyor olması sözkonusu.

Bu öyküleri neresinden yargılamaya başlamalı? İşte güç olan bu noktanın saptanması. Şöyle uzun uzun düşünüp, insan, yaşa-

nılan gözden geçirilince, anlatılmak istenenlerin karşılığı gerek bireyde, gerekse bireyden topluma ulaşan sancılar olarak saptanabilir. Bu noktada öyküler insanın duygu yanıylada ilgili olduklarından, insanı kavramaları, alıp anılara sürüklemeleri, çıkıyor ortaya okurken. Bir hüznün çöküyor. Bir uzun of çekiyor insan ister istemez.

Kadın-erkek ilişkilerinde de hep kuşkulu nedense Necati Tosuner. Bu konuda erkek kahraman kendisiyle büyük hesaplaşmalara giriyor. Ama sonuçta hep umutsuzluğa varılıyor. Bu nedenle yaşamak istenilenin anlatılan olaylar içerisinde verilmesi, nedense öyküleri umutsuzun kuruntuları olarak yaşanmışlıktan kurtaramıyor. Genellikle, Tosuner, insanın insanla olan ilişkilerini irdeliyor diyebiliriz. Ama asıl olan, insanın kendisiyle olan ilişkilerine daha fazla yer veriyor oluşu.

Tosuner'in diğer öyküleri de 12 Mart'la ilgili. Taşraya sığıyor birden. Konunun maddesi aynı olmasına karşın, diğer yazarlardan ayrı bir bakış açısıyla eğiliyor anlatacağına. Yaşanılanı somutlaştırırken birden halkın değer yargılarını odak alıyor kendisine. 12 Martı halkın nasıl değerlendirdiğini somutlaştırma yoluna gidiyor. Bu konulu öykülerinin kahramanı öğrencilerden... Bu öykülerde güzel olan şu; Necati Tosuner, olay anlatarak gerilim sağlamak istemiyor. Tutmuyor bu yolu. Do-

gal yaşamın içinde, politik eyleme katılmanın sonucu, gelen bir yenilgisiyse, bu koşullarda halkın değer yargılarının niteliğini koymaya çalışıyor ortaya. Böylece öyküde trajik olanı belirli ölçüde başarmış da oluyor denilebilir.

Necati Tosuner'in yetkin, övgüye değer bir dili var. Çarpıcı bir duyarlığı... Öyküler okununca **ha iyi anlaşılacak**, kabul edilecek bu.

Sisli, Necati Tosuner, Derinlik y., 1977

Veysel ÇOLAK

Tarih Boyunca Kadın

Kimi toplumsal sorunların ancak devrimle çözümlenebileceğini biliyoruz. Kadın sorunu da bunlardan biri. Kadınların kurtuluşu ancak sosyalizmle gerçekleşebilecek bir olgudur. Oyleyken demokrasi savaşımından soyutlanamayan bir konudur bu. Böyle olunca da devrimcilerin kadın sorununu sınıfsal bağlamdan koparmadan yapacakları girişimler, sosyalizm savaşımına güç verecektir.

Ülkemizde kadın sorunu üzerine en çok söz eden burjuvazidir. Hemen her gün radyo, TV gibi kitleye yönelik yayın organlarında konuyu tek boyutlu olarak ele almakta ve fakat bir adım bile ileri gidememektedir. Oyle ki, evde kalmış kızların dinlediği programlar olmaktan öteye geçemez radyolardaki «kadın» programları. Dö-

nüp durdukları söz de kırsal kesim kadınının eğitimidir. Sanki köy kadınlarının tümü okuma yazma bilince sorun çözülecektir! Sorunun sınıfsal özünü boşaltmaya çalışan egemen sınıfların karşısında devrimciler de boş durmamaktadırlar kuşkusuz. Bu alanda politik-ekonomik örgütlenmeler (sağlıklı ya da sağlıksız) gelişirken, işin kuramsal yanı da belli bir aşamaya gelmiştir. Bu konuda yayımlanan kitaplardan biri de Fusun Tayanç'la Tunç Tayanç'ın ortak yapıtları. 1976 Yılı Yunus Nadi Birincilik Odülünü alan inceleme şimdi de kitaplaşmış durumda. **Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın** (Toplum Yayınları, Ankara-1977) adını taşıyan yapıt, kendi konusunda önemli bir inceleme.

Tayançların yapıtı kadın sorununu, kadının, üretim sürecindeki işlevi açısından tarihsel gelişimini sergiledikten sonra, özel olarak ülkemizdeki konumu ayrıntılı istatistiklerle vermektedirler. İkel kömünal toplumdaki günümüze değin insanlığın geçirdiği serüven içinde kadının yeri nedir? Şu satırlar en kısa özetidir bunun: «Köleci toplumda metalaştırılan, feodal toplumda vergi kaynağı olan kadın, kapitalist toplumda bir 'gelir kaynağı' olma aşamasına gelmiştir. Hatta, ticaret kapitalizmi evresini aşmış, Playboy, Penthouse, Lui, Men Only vb. dergileriyle, Emmanuelle, O'nun Oyküsü ve açık ya da gizli sayısız filmle bir sanayi olma evresine ulaşmıştır. Ve kapitalizm giderek gelişen bu 'seks endüstrisi'ni başarıyla ihraç etmektedir» (s. 97) Dinlerin ve egemen sınıfların yasaları, kadın sorununu bir sömürüyü pekiştirmeye çaba gösterirken, aslında sömürülen (iki kez sömürülen) kadın, emekçi kadındır. Dinler ve egemen sınıflar bu konuda işbirliğini hiç bir zaman ihmal etmemişlerdir. İncelemeciler, bu olguyu tarihsel kesitlerden örnekler vererek vurgularlar sürekli. Ülkemiz kadın gerçeğini de istatistikler aracılığıyla nesnelendirirler. Eğitim, hukuk, sanat gibi üstyapı ku-

rumları karşısında kadının, yeri açıklanır. Kadının konumunu en açık şekilde yansıtan hiç kuşkusuz ki sanat ürünleri olmaktadır. İncelemeciler de bu noktayı yazın ürünlerinden yaptıkları alıntılarla belirtirler.

İncelemeciler elimizdeki bu yapıtta sorunu sergilerken, çözümün kapitalizmden sosyalizme geçişle olabileceğini de vurgularlar: «Kadın da, toplum daha ileri üretim biçimlerine yöneldikçe kendi benliğini bulabilecek, yaratıcılığını ortaya çıkarabilecektir. Çözüm hem ekonomik, hem de siyasaldır. Ama yalnızca kadınların değil, erkeklerle birlikte kadınların sınıfsal konularını doğrultusunda, ekonomik ve siyasal haklarına sahip çıkmalarıdır gereken.» (S. 180)

Diyebiliriz ki bu inceleme, konuyu gerçek boyutlarında yakalayan bilimsel titizliğin saygın bir örneğidir.

Ahmet TELLİ

Can Arkadaş

Cem Yayınevinin çocuk kitapları dizileri arasında çıkan Can Arkadaş, Fikret Otyam'ın sade, güzel bir dille anlattığı küçükler için roman'dır. Yapıtta birbirinden güzel fotoğraf ve resimler de sanatçımızın kendi ürünlerinden. İlk baskısı 1976'da yapılmış.

Hayvan sevgisinin, insan sevgisinin yer aldığı bu eserde çocukluk anıları anlatılmaktadır. «Neden öldürmeli, sevmeli değil?» diye başlayan romana gelin birlikte dalalım :

1 — Güney'in çocukları sivrisineği çok iyi tanırlar. Sıtma, Sıtma «sıtma mücadelenin» bataklik kurutma, ilaçlama savaşımında her gün yaşar. «Korkarız bu batakliktan. Bataklikta daha neler neler var. Kocaman sinekler var, sivrisinekler, kanatları benekli. Uzun bacaklı, arkaları kalkık, şiş karınlı sivrisinekler. Bilirizki bu Anofel sivrisineğidir. Sıtma yapar sokunca.» Sayfa 17 de bu yararlı bilgileri öğrenebilir çocuklarımız.

2 — Yardımlaşma duygusu, toplumcu duygu ve düşünüşün başlangıcıdır: «Mademki, dedi «yardım etmek istiyorsunuz, bize kerpiç taşıyın.» «Hepimiz çok sevindik. Yoruluncaya kadar kerpiç taşıdık. Evi yapan köylü aldığı kerpiçleri dikkatle yerine koyuyor, koymadan önce iki üç mala çamur seriyor.» (Sf. 48-49).

3 — Birlikten güç doğar. Toplumda örgütlü yaşamla sorunların üstesinden gelinir ancak: «Birlik olalım, hakkımızı isteyelim. Siz yok, ağa bizim herşeyimiz ister döğür, ister sever, dersiniz böyle yaşar gideriz. Çocuklarımız aç sefil, perişan kalır, okula neyim gidemezler, okuyamazlar, ağa okutmaz zaten. Gelin birlik olun kardeşler» (Sf. 46)

4 — Çocuklar «hortlak», «peri» masallarıyla, büyükler muskayla, allah korkularıyla uyutulur sömürü düzeninde: «Birgün Havva'nın anası üşütmüş. Sırtı filan çok ağrımış, orada doktor yokmuş, amcalar varmış, muska falan yazarlarmış ama hiç bir yararı olmamış.» (Sf. 28)

Bir gün «öldü» diye duydukları Ebişe Bacı karşlarına çıkınca, çocuklar çok korkarlar. «Anam : Hortlak falan deyip, işte böyle olmayacak şeylere inanırsanız, inandırırırsanız kendizi, böyle korkarsınız. Bu size ders olsun» demiştir. (Sf. 28)

5 — İnsanlar şövenist duyguları çocuklara küçükken aşılarlar. Siyah derililere karşı öcü gibi davranırlar. «Yaramazlık yaparsan siyah derili olursun» vs. Siyah-beyaz düşmanlığı, böylece başlar :

«Öğrendim ki, insan yaramazlık etsede, derisi Dadı teyzeninki gibi kara olmamış.

Bu karalık başka şeydenmiş. Kara derililerde bizim gibi insanmış. Nefes alan, su için, kaşı gözü olan, kalbi olan, köpek seven, çocukları, anneleri, babaları olan. Sevindim» (Sf. 36)

6 — «Bütün tarih toplumsal gelişmelerinin değişik düzeylerin-

de sömüren ve sömürülen, ezen ve ezilen sınıflar arasındaki mücadeledenin tarihi olmuştur» Bu gerçeği, sınıf bilinci şöyle verilmektedir :

«Ağa, ağa» diyormuş, «bunca toprağı sen, nerede naldın? Bu topraklarda bizim hakkımız var, dedelerimizden baban zorla almış, sen de bizim ufacık topraklarımızı aldın, topraklarına kattın, bizi bir lokma ekmeğe muhtaç ettin, köle gibi çalıştırıyorsun, bu dünya böyle gitmez, bak göreceksin, bir gün hakkımızı alacağız.» (Sf. 28)

7 — Sömürü düzeninde kimi köpeğini Avrupa'dan getirttiği mamelemlerle besler. Kimi bebesine yiyecek bulamaz : (Romanın son sahifelerini okuyalım) «Bebelerin karınları geceden geceye doyuyor! Az da olsa doyuyor. El ayak çekilende yine lokantanın arka kapısına dikildi.

— «Yok» dedi bulaşıkçı Rıza.»

«Yok. Komşunun adamı boş bir tenek bırakmış, kurt köpeği var ya, ona verin, dedi patron. Bilmiyor sana verdiğimi. Ben ne yapayım?» Duruma şahit olan, Kasap Hasan'ın oğlu, silahını alır, bunca bebeleri aç bırakan köpeği bulur, tetiği çeker. «Tek» ölür, Kuşkusuz bir köpeğin temizlenmesi kurtuluş değil. Yazarın noktaladığı gibi : «Yanlış. Çözüm yolu bu değil. Bu değil»

İlkokul, ortaokul, öğrencileri bu romanı okumalı «Can Arka-daş!».

Ayten UYAN

Denemeler - Denemeciler Antolojisi

İsmet Kemal Karadayı'nın titizlikle elinden geldiğince nesnel görüşe yaslanarak yayınladığı eser nihayet okurlara sunuldu. Yazarımız bu çabasını kendi olanaklarıyla gerçekleştirmiş. Antoloji yirmi yedi yerli, on sekiz yazarın denemelerini içeriyor. Temiz bir baskı içinde beş yüz yirmi sekiz sayfa. Sayın yazarın kendisinin

de belirttiği gibi bu alandaki çalışma denemecilerin resimleri, kısa yaşamları, bir de bunun yanında önemli olarak yazarlarından örnek yazıları içeriyor. Fiyatı elli lira. Yani beş tane samsun sigarasının toplamı...

Yurdumuzda buna benzer öz-lü bir deneme antolojisiyle ilk kez karşılaşılıyor. İsmet Kemal Karadayı bu seçmelerine 1973'de başlamış. Değerli olanı, öz-lüyü seç-yim demiş. Doğrusu gereğini yapmış. Kendisinin de belirttiği gibi en iyi antoloji bile bazı eksiklerle birlikte çıkar. Kimileri bu seçmeye girmez. Ashında girmeyenlerin değersiz olduklarını yazar belirtmediği gibi biz okurlar da sanırım kesin yargılarda bulunamayız. Antolojiye ilgiyle bakıldığında elden düşürülmeyecek düşünce bahçeleriyle karşılaşılıyor. Yazarın yargılama işini okurlara, eleştiricilere bırakması içtenliğinin, gerçekçiliğinin yansımasıdır. Kendisi hem denemeci, hem de yılların savcısı. 1969-1970'de Türk Hukuk Kurumunca yılın hukukçusu seçilmiş. Bence İsmet Kemal Karadayı eş-dost kayırmadan, usuna, sanat sevgisi ve bilincine dayanarak yazınımız için önemli bir görevi gerçekleştirmiştir.

İsteme Adresi :

İsmet Kemal Karadayı
Kızıltoprak, Bağdat Cad.
143/1 Sokak, Blok B No : 23
Kadıköy/İstanbul

Şevket YÜCEL

Oturma İzni

Yüksel Pazarkaya'nın «Oturma İzni» adıyla yayınlanan kitabındaki yirmi üç hikâyeden on sekizinin toplandığı birinci bölüm, Almanya'daki Türk işçilerinin sorunlarını konu edinen hikâyelerden oluşuyor. Yazar, Almanya'daki Türk insanını tanımış, gözlemleri sağlam temellere dayanıyor. Yüksel Pazarkaya'nın bu hikâyeleri, «Batı Alman Radyolar Birliği (ARD) için yazdığı, Federal Al-

manya ve Batı Berlin'de, günlük Türkçe programlarında» yayımlandığı belirtiliyor kitapta. Radyolarda okunması için yazıldığından, hikâyelerde, sanırım bir zaman sınırlanması (okuma süresinin gözönünde tutulması) uygulanmış. Nasıl «sahne oyunu» ile «radyo oyunu» ayrı şeylerse, okunmak için yazılan hikâyeye, dinlenmesi için yazılan arasında da bir ayırım olmalı.

Kısa, çok kısa tümceler kullanıyor Yüksel Pazarkaya, bazan bir sözcükten oluşan tümceler. Bunlar anlatımda bir kopukluk, kesiklik değil, tersine akıcılık sağlayan bir üslup kazandırmış yazara. Anlatılandan çok anlatıma yönelik bir tavır var yazarın, hikâyeye değil, dile yönelen bir amacı var.

Hikâyeler, bir bildiriye, (aynı konunun, aynı sorunların, tek bir olaydan, dışgöç olayından kaynaklanan sorunların çevresinde dönenen bir bildiriye) iletmenin, hikâye sanatı açısından zararlı görevini yüklenmişler. Bu nedenle, «Almanya'daki Türk işçisi» prototipinin, aynı hikâye içinde bile yinelenmesi ve aynı giysinin birçok kişiye giydirilip çıkarılması sözkonusu. Konuyu, olayları, sorunları kişiler yaratmıyor; bütün kişiler aynı sorunun, olayların kahramanı. Yazarın yaşamadığı olayların ve sorunların.

Kitapta bir de «Düzeni Bozmak» adıyla ikinci bir ölüm var. Bu bölümde beş hikâye toplanmış. Otekilerden, kitabın ağırlığını oluşturan on sekiz hikâyeden konuları açısından ayrılıyorlar. Dolayısıyla, şimdiye değin söylediklerimizin dışında kalıyor bunlar.

Oturma İzni,

Hikâye,

Yüksel Pazarkaya,

Derinlik Yayınları, 1977

Turgut BAŞINAYAYLA

Çocuk ve Şiir

İsmail Uyaroğlu'nu gerçekçi, sanat gücüyle özlü geleceği çekip getirmek isteyen şiirleriyle tanırız. Onun 1977'de CEM Yayınları arasında yayınlanan ÇOCUK VE ŞİİR adlı kitabı ilgi gördü. Böylece yıllar öncesinden tanıdığım Uyaroğlu beni yanıltmadı. Onun büyükler için yazdığı kadar çocukların dünyasına eğilirken kısa, ama düşündürücü şiirlerindeki etkinliği önlem kazanıyor. Çocukları sıkan deyişleri yok diyemeyiz. Ne var ki çağımızda çocuklarımıza güzel şeyler duyuruyor Uyaroğlu. Onları uyutmuyor. Kuru, anlamsız bir duygusallıkla derinlere götürüyor. ÇOCUK VE KAR adlı şiirine bakmak bile yetiyor onu anlamak için :

Kar kardeş

Babam palto alamıyor bana

Ne olur beni anla

Ve sıcak yağ biraz olsun

Benim için

Böylece sürüyor şiir. İlginç değil mi? Kar, palto, karın sıcak yağmasını dilemek... Ayrıca kitabı resimleyen Osman Keri çocuk dünyası ve şiirlerle düşündürücü bağlantılar kurmuş. Uyaroğlu'ndan daha bir rahat söyleyiş içinde etkin şiirler bekliyoruz.

ÇOCUK VE ŞİİR

İsmail Uyaroğlu

CEM YAYINEVİ

Cağaloğlu/İSTANBUL

Şevket YÜCEL

Tel: 19 39 87 - 18 05 20

TELEVİZYON

Ah O Sihirli Kutu

Televizyon, yaşayan bir gömüttür. Kim ne derse desin bu böyledir. Ve bunun böyle olması da yadsınmamalıdır günümüzde. Hani ne derler «Perşembenin geleceği çarşambadan bellidir...»

O Sihirli kutucuk yok mu? İster istemez bizleri mıknaş gibi çekiveren; olur olmaz şeylerle oyalayan, yoran. Böylelikle bir büyü aracı olduğunu bize bal gibi yuturan...

«Televizyon, yaşayan bir gömüttür.» dedik. Televizyonlarsa toplucabir gömütlüğü; ama yaşayan ve tek tip ölümlerden oluşan bir gömütlüğü oluştururlar. Dünyanın neresine bakarsak bakalım, bu sav'ın aksini düşünmek olanaksız. Neleri aksatmamış neleri yıpratmamış, neleri durdurmamıştır ki o? Sinema bir yana, en çok da yazın alanını ve yazıncıları etkilemiş, tedirgin etmiştir diyebiliriz. Neden mi? Bunca yazılıp oluşturulan yapıtları bir yere değin yayınevlerinde, kitapçılarda, kitaplıklarda, kütüphanelerde, okuma salonlarında tozlanmağa, kabuk bağlamağa itmiştir de ondan. Pekiyi, elimizden ne gelir? Ne yapıp, ne etmelidir?

Ya ekran gerisindekiler, ya onların acıklı komedyası? Akıl almaz madrabazlıkları. Diyeceksiniz ki orası ayrı bir sorun, ayrı bir «meydan-ı peşrev.» Haklısınız. Ama sonuç, sonuç nedir?

Bir de son günlerde söylene söylene cılkı çıkarılmış bir konu var: Türkiye'de uygulanan televizyon siyaseti.

Amerikan emperyalizm'inin bataklığına gömülmüş, onmaz ya-

ralarla inleyen, sayrı bir televizyon izlencesi. Efendim, neymiş de ekonomik koşullar elvermiyormuş. Bu nedenle yerli izlenceler oluşturmanın güçlükleri şunlar şunlar...

Ne de olsa kısa sayılabilecek olan televizyon tarihimize şöyle bir göz atacak olursak, taşlar, başlar vb. geliverir usumuza. Bu güne değin ne vermiş, ne getirmiştir bunlar? Sıralayıversek, hiç kuşkusuz yanına varılmaz olur kudan. Aslında bunlar bize azdır bile. Koskoca folklorumuz sanat yapıtlarımız bir anıtlar yığını hâlinde durup dururken, onun bunun çorbasına kaşık sallamak da niye? Neden mayalanmaya bırakılır onca yılın, dönemin biriki-mi?

1973'te Federal Almanya'da yapılan istatistiklere göre, Alman televizyon izlencesinin % 75'i kendi yapımlarına dayanıyor. Bu oran 1972'de Birleşik Amerika'da % 97,5, İngiltere'de % 82 ve bir Uzakdoğu ülkesi olan Japonya'da ise % 85 olarak saptanıyor. Bizdeyse sıraladığımız bu ülkelerin aksi yönde bir gelişme hüküm sürmekte.

Dahası, ülkemizde iktidarlar oyuncuğu olmuştur televizyon. İktidarlar savaşımını körükleyen zilli, ilginç bir oyuncak. Önüne gelen istediği gibi kullanabilmektedir bu oyuncuğu. Ve inanılmaz bir vurdumduymazlık örneği ortaya çıkmaktadır. Böylece, bir soyтары görünümüne bürünüveren televizyonculuk kitlelere ulaşımında maksatlı eleklerden süzülerek, kişiliğinden çok şeyler yitirmiş bir şekle sokulvermektedir. Ayrıca, varsa yoksa yinelenen gariplikler ve çapraşıklıklara da büyük ölçüde neden olmaktadır. TRT ise bu dev ellerin ürkek bir cücesi durumuna düşürülmüştür.

Topluca, utanılası bir keşme-keşe girmişiz bu konuda. Bir tarihte, Makedonya Kralı Büyük İskenderin karşılaştığı türden bir düğüm de değil bu.

Tabii, yazımızın başından bu yana harmanladığımız konular da

bu düğümün yağlı yörelerini oluşturuyorlar. Hemen söyleyelim bu «devran-ı daire»nin içinde dolağan birkaç beyinsiz de, habire a-teş tutuşturuyorlar.

Ünlü Alman düşünürü Heine-mann, bir yazısında bakın ne diyor :

«Egzistansiyalizm'in gerçek bir tanımı yapılamaz. Çünkü varoluşçuluk sözcüğünü kucaklayan tek bir öz, tek bir değişikliğe uğramayan bir felsefe yoktur. Bu sözcük, aralarında derin ayrımlar bulunan türlü felsefeleri gösterir.»

Televizyon, bu derin ayrımlar olgusunu hangi noktalarda aşmıştır? Hangi noktalarda aşmağa çalışmaktadır? Ne yapmıştır? Ne yapabilir? İşte size yanıt bekleyen birbiri ardına dizilmiş sorular zinciri. T. S. Eliot'un hakkı da yok değil hani :

«Yeni tuğlalarla yeni evler kuracağız

Ellerimiz, makinelerimiz

Yeni tuğla için kirecimiz var

Bir yerde bir tuğla düştü mü

Yeni taşlarla evler kuracağız

Bir yerde bir sıruk çürüdü mü

Yeni kereste ile evler başlatacağız

Dilimizin konuşulmadığı bir yerde

Yeni sözcüklerle yeni bir dil kuracağız

İş birlikte yapılır

Bir tapınak yeter hepimize

Bir iş herbirimize

Herkes kendi işine.»

Yazımızın başında değişik bir anlatımla belirttiğimiz gibi; ekran gerisindekilerin yanısıra televizyon, vur aşağı vur yukarı, kaypak cennet bahçelerinde yaşanan bir cehennemdir.

Koray KÜÇÜKEMİROĞLU

GÖRÜŞLER

Ahlaksız Mevlâna

Bu da nereden çıktı, diyeceksiniz. Anlatalım : Mevlana'nın Mesnevi'leri Devlet Kitapları adı altında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığınca Şark-İslam Klasikleri dizisinde basılmış. Altı cilt. Çoğunun, bir baskıda on biner olmak üzere altıncı baskıları yapılmış. «Bu eserler Veled İzbudak tarafından tercüme edilmiş, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından muhtelif şerhlerle karşılaştırılmış ve eserlere bir açıklama ilave edilmiş.»

İkinci cildin önsözü şöyle başlıyor : «Bu ikinci cildin gecikmesinde bazı hikmetler vardır. İşin faydalarına dair Tanrı hikmetleri, kula tamamiyle malum olsa kul, o işi yapamaz, aciz kalır. Tanrı'nın sonsuz hikmetleri; idrakini yıkar, harabeder. Kul o işe koyulamaz.»

Bay Veled İzbudak Tanrının izniyle iyi ki bu işe koyulmuş. Yoksa okul kitaplıklarımızdaki büyük bir eksikliği nasıl giderecektik?! 1858 sayılı Tebliğler Dergisinde, Milli Eğitim Bakanlığı, Orta Öğretim Genel Müdürlüğünün okul kitaplıkları konusunda valiliklere bir genelgesi vardı :

«Bazı okullarımızın sınıf ve okul kitaplıklarında mizah edebiyatı adı altında veya memleket gerçeklerini aksettirdikleri iddiası ile yayımlanan, fakat gerçekte milli terbiyemize aykırı, ahlak, aile, hatta cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf kitapların bulunduğu müşahade edilmektedir. Bu kitapların, gayeleri kurulu düzeni yıkmak olan istikameti belli bazı yazarlara ait oluşu da dikkatten kaçmamaktadır. Dağıtımını yasaklanmış olmamakla beraber bu tür

yayınların okullarımızın takip etmekte bulunduğu eğitim ve öğretim ilkeleriyle bağdaşmadığı da bir gerçektir. Bu sebeple, a) Sınıf ve okul kitaplıklarında bakanlıkça tavsiye edilerek Tebliğler Dergisinde yayımlanan, b) Okul müdürünün uygun göreceği üç öğretmenenden kurulu (asil öğretmen bulunmaması halinde ücretli öğretmen alınabilir) bir komisyon tarafından incelenerek, 1973 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda öngörülen milli eğitim amaçlarına aykırılık taşımadığı ve yazımının başında açıklanan nitelikte olmadığı, dolayısı ile öğrencilerin okumasında mahzur bulunmadığı tesbit edilen, c) Milli Eğitim Bakanlığı Klasikleri arasında yayımlanan eserler dışındaki kitapların sınıf ve okul kitaplıklarında bulundurulması gerekli görülmüştür. Milli eğitimimizin maksat ve gagesine aykırı, yukarıda bahsi geçen nitelikteki kitaplar ise toplanarak Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğüne göndereceklerdir. Bu yolda işlem yapılması hususunun ilgililere tebliğini rica ederim. Okul müdürleri konu üzerinde gerekli hassasiyet ve sürati göstereceklerdir.»

Bu böyle.

Şimdi gelelim Mevlana'nın Mesnevi'sinin beşinci cildine 111. sayfada bir başlık :

«Keçiye mum iskemlesinde oynamak ve ayağı türlü türlü oyunlar bellettikleri gibi bir halayık da hanımının eşeğini insana yaklaştırmayı öğretmişti, onunla nefsinin körletirdi. Yalnız eşek ileri gitmesin diye yaklaşacağı vakit eşeğin aletine bir kabak geçirirdi. Kadın bu hali gördü, fakat kabağa dikkat etmedi. Halayığı, bir bahane ile uzak bir yere yolladı, ahıra girip eşeği kendisine yakınlaştırdı ve rezaletle ölüp gitti. Halayık ansızın gelip görünce 'A benim canım, a benim gözümün nuru, aleti gördün, kabağı neye görmedin. Maslahatı gördün, Öbürünü neye

görmedin?' diye feryada başladı.

Kuran'ın 48. suresinin 17. ayetinden alınan 'Köre zahmet ve teklif yoktur' tümcesini açıklayacağı, örnekleyeceği, ders vereceği yazının başlığı bu. Belki Mevlana'da suç yok! Çünkü, 'böyle bir hadis rivayet edilmiş'.

Başlıktan sonrasını merak ediyorsanız bazı bölümlerini okuyalım :

«Bir halayık, şehvetinin çokluğundan, hırsının fazlalığından bir eşeği kendisine alıştırmıştı. O eşek, kendisine yakınlaşmayı adet edinmiş, insana yakın olmayı öğrenmişti. O hilebaz halayığın bir kabağı vardı. Eşek kendisine ölçülü yaklaşsın diye kabağı, eşeğin aletine takardı. Yakınlaşma zamanında aletin yarısı girsin diye bu işi yapmaktaydı. Çünkü eşeğin aleti tamamıyla girse rahmi de paralanırdı, damarları da. Eşek boyuna zayıflayıp durmaktaydı. Eşeğin sahibi olan kadın da neden bu eşek böyle zayıflıyor... (...) Eşeğin haline dikkat edip dururken bir de ne görsün? O nergisçeğiz, eşeğin altına yatmıyor mu? Bunu kapının yarığından gördü, bu hale pek şaşı. Eşek, erkekler kadınlar nasıl yakınlaşıyorsa aynen onun gibi halayığa yakınlaşmış, işini becermekteydi. (...) Zaten şehvetten sarhoş olmuştu, hemen kapıyı kapadı, oh dedi. Yalnız kaldım, bağıra bağıra şükredeyim. Artık erkeklerin gah tam, gah yarım yamalak yakınlaşmasından kurtuldum. (...) Eşeği çeke çeke ahırın ortasına getirdi. O erkek eşeğin altına yattı. O kahbe de muradına ermek üzere halayığın yattığını gördüğü sekiye yatmıştı. Eşek ayağını kaldırıp aletini daldırdı. Eşeğin aletinden, kadının içine bir ateştir düştü. Alışmış eşek kadına abandı, aletini ta halarına kadar sokar sokmaz kadın da geberdi. Eşeğin aletinin hızından ciğeri parçalandı, damarları koptu, birbirinden ayrıldı.

Suluk bile alamadan derhal can verdi. Seki bir yana düştü, o bir yana.

Ahırın içi kanla doldu, kadın baş aşağı yıkıldı, öldü. Kötü bir ölüm kadının canını aldı. Kötü ölüm, yüzlerce rezillikle gelip çatı babacığım. Sen hiç eşeğin aletinden şehit olmuş insan gördün mü?»

'Eşeğin aletinden şehit olmuş' kadının öyküsü böyle...

Dahası var. 205. sayfada bir başlıktan sonraki yazılar şunlar :

«Bir oğlan, evine bir oğlan götürdü. Onu baş aşağı edip düzmeğe koyuldu.» (...)

Daha neler neler...

Okumak isteyenler orta öğretimin okul kitaplıklarına uğrayabilirler. Ayrıca, İstanbul'da Devlet Kitapları Müdürlüğünden, İllerde Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarından satın alınabilir.

Ve M. E. Bakanlığının yeni açılan okullara bile ilk gönderdiği yapıtlardır(!) Mesnevi'ler. Bazı yazarlarımızın 'müstehten' likten kitapları toplatılırken, kendileri damlara tıklırken, bizim öğrencilere gururla vereceğimiz kitaplar bunlar!.. Bunlar, 'milli terbiyemize aykırı' değil! Bunlar, 'ahlak, aile hatta cemiyet değerlerimizi yıkmaya matuf' değil. Bunların 'gayeleri kurulu düzeni yıkmak' değil! Bunların, 'okullarımızın takip etmekte bulunduğu eğitim ve öğretim ilkeleriyle' bağdaştığı bir gerçek!..

Toplumcu bir öğretmen, öğrencilerine kitap, dergi verdiği zaman, hemen faşizmin asansörü çalışmaya başlıyor... Dilekçeler, soruşturmalar, soruşturmalar, cezalar, sürgünler...

Bu duruma göre ne yapacağımızı kara kara düşünüyoruz. Bütün okul yöneticileri 'gerekli hassasiyet ve sürati göstererek' Mesnevi'leri geldiği yere geri göndersin mi?

Durmuş MERT

OLAYLAR-HABERLER

Kültür Politikası Seminerine İlişkin Duyuru

Hazırladığımız özel sayıya temel olmak üzere düzenlediğimiz kültür politikası semineri 11 Şubat 1978 Cumartesi ve 12 Şubat 1978 Pazar günleri, Ankara Sanat Sevenler Derneğinde yapılacaktır. ULUSAL - DEMOKRATİK KÜLTÜR POLİTİKASININ TEMEL ÖGELERİNE YAKLAŞIM adı altındaki seminerde bildiri verecek kişi ve kuruluşlardan, dergimizin Şubat sayısı baskıya girene değin kesinleşmiş olanlarının listesini aşağıda bildiriyoruz. Türkiye Yazarlar Sendikası ile Dev-San-Der'in de birer bildiri ile seminere katılmaları beklenmektedir.

Seminere, bildiri verenlerin ve konukların dışında, TÜRKİYE YAZILARI Dergisinin Anadolu temsilcileri ve ikinci soruşturmamızda seminere katılacağı yolunda bilgi veren okurlarımız ve yazarlarımız da çağrılıdır. Çağrılı arkadaşların tümüne, seminer programı ve çağrısı ayrıca gönderilecektir. Bu arkadaşlarımızı, 11 Şubat 1978 Cumartesi günü saat 9.30 da, Ankara Sanat Sevenler Derneği (Tuna Caddesi 1-D, Kızılay; Piknik arkası) adresinde bekliyoruz.

BİLDİRİLER :

— Uygulanagelen kültür politikasının eleştirisi ve ileriye yönelik bir kültür politikasının temel öğelerine yaklaşım. (İCEN BÖRTÜCENE)

— Uygulanagelen kültür politikası açısından Radyo-te-

levizyonun durumu ve demokratik, özerk bir TRT'nin ulusal-demokratik kültür politikasındaki yeri. (MAHMUT TALİ ÖNGÖREN)

— Ulusal demokratik kültür politikası açısından eğitim. (MUZAFFER ERDOST)

— Çağdaş hukuk kavrayışı ve ulusal demokratik kültür politikası. (HALİT ÇELENK).

— Kültür emperyalizmi. (M. EMİN DEĞER).

— Ulusal-demokratik kültür politikasının oluşmasında sanat etkenliği açısından emekçi sınıfların rolü (SARGUT ŞÖLÇÜN).

— Yayınevleri ve kitabevleri açısından uygulanan kültür politikasının eleştirisi. (REMZİ İNANÇ).

— Kültür Politikası ve kültür örgütlenmesi (ANIL ÇEÇEN).

— Devrimci hareket ve yazar (İ. MERT BAŞAT).

— ŞOVENİZM ve ulusal-demokratik kültür politikası (SANATÇILAR BİRLİĞİ BİLDİRİSİ).

— Uygulanagelen kültür politikası açısından Türkiye'de basın durumu ve demokratik bir ortamda basının kazanımları (YALÇIN DOĞAN)

— Ulusal-demokratik kültür politikasının oluşmasında batının yeri. (TAHSİN SARAÇ).

— Edebiyatımızın demokratikleşmesinde (tüm sınıflara malolmasında) köy gerçeğinin yansıtılmasının yeri. (ADNAN BİNYAZAR).

— Halkımızın geleneksel kültür çizgisinin yozlaşması (NURER UĞURLU)

— Eğitim-öğretimin demokratikleşmesinin koşulları. (VECİHİ TİMUROĞLU).

— Ulusal-demokratik açıdan okullardaki edebiyat öğretiminin eleştirisi (Prof. Dr. TALAT TEKİN).

— Ulusal-demokratik kültürümüzde çocuk edebiyatının önemi (ERDAL ÖZ)

— Cumhuriyet döneminde ulusal-demokratik kültürümüze dergilerin katkısı (GÜLTEKİN EMRE).

— Tiyatronun ulusal-demokratik kültür politikasındaki yeri (ORHAN ASENA).

— Sinema sanatının Türkiye'de ulusal-demokratik kültür politikasındaki yeri (MUTLU PARKAN-AHMET SONER).

— Fotoğraf sanatının ileriye dönük sanat etkenliğindeki yeri (Ankara FOTOĞRAFÇILAR DERNEĞİ).

— Plastik sanatlar ve ileriye yönelik kültür kavrayışı (BEDREDDİN CÖMERT).

— TRT Çalışanlarının demokratik hakları. (TRT-DER. BİLDİRİSİ).

— Mimarlık açısından ulusal-demokratik kültür. (MİMARLAR ODASI BİLDİRİSİ).

— Ulusal demokratik kültürümüz ve müzikteki gelişmeler. (TÜRKİYE YAZILARI).

Kitap Fuarı

Türkiye'de ikinci kitap fuarı, Türkiye Yazarlar Sendikası ve Sanatsevenler Derneği'nin ortak girişimleriyle, 14 Ocak günü Ankara'da açıldı. Geçtiğimiz ayın sonuna kadar süren fuarda, yazarlar da okurlarıyla dolaysız ilişki kurma olanağını buldular.

Sanat alanındaki bu etkinlik, içinde bulunduğumuz tarihsel dönemde daha da bir önem kazanmıştır. Basın ve yayın yaşamımızda süregelen polis baskılarının yanısıra, eski hükümet'in giderayak kağıt fiyatlarına yaptığı zamlar, halkın okuma, bilgi edinme ve bilinçlenme istemlerine çekilmek is-

tenen engeller olarak kaldı. Bu tür baskı girişimleri, ekonomik alanda görünse bile özünde siyasal olduğundan, fuarı biz antideokratik uygulamalar ve faşist baskılara karşı bir direniş olarak değerlendiriyoruz.

Otyam'ın Sergisi

Ankara'da, Mithatpaşa Caddesinde yeni bir sergi yeri açıldı: Galerisi Evren. Şair, mimar ve dekoratör arkadaşımız Cengiz Bektaş'ın hazırladığı ve yalnızlığıyla dikkati çeken Galerisi Evren'in ilk sergisi, Fikret Otyam'ın resimlerinden oluşuyordu.

İlginc bir sergi, ilginç bir sergi yeri! Galerisi Evren'i tanımlamak gerekirse, şöyle demek doğru olur: Duvarlarına tablo asmaktan öte hemen hiçbir işe yaramıyacak bir salon. Merdivenlerden iner inmez anlıyorsunuz bunu. Yalnız çıplak bir yer. Ama sıcak, cana yakın görünüşlü...

Otyam'ın resimlerine gelince... Yazında, röportajda, fotoğrafta neyse Otyam, resimde de o: Konulu resim. Yurt gerçeği, halk gerçeği. Esprili bir bakış, yürekten bir kavrayış. Bilerek çocukca, saf; bilerek konunun ve rengin (aşında halkın) üstüne üstüne gitme...

TÜRKİYE YAZILARI'nı okuduğunuz şu günlerde, Otyam'ın sergisi Galerisi Evren'de açık. Olanığınız varsa, kaçırmayınız, görünüz.

Korkmazgil'in Düzeltmesi

Şair, yazar arkadaşımız Hasan Hüseyin, 10. sayımızda yayımladığımız Salim Şengil'le yapılan görüşme üzerine bir düzeltme yazısı yolladı bize. Hasan Hüseyin'in yazısı elimize geçtiğinde TÜRKİYE YAZILARI baskıdaydı, Şubat sayımızda yayımlama olanağımız yoktu. Salim Şengil'in, Hasan Hüseyin hakkındaki anılarına ilişkin düzeltmeleri (belki de bazı yanlış anımsamalara ilişkin düzeltmeleri) Hasan Hüseyin gelecek sayımızda açıklayacak.

A. KADİR

A. Kadir için çoğu yerde «1940 kuşağının toplumcu-gerçekçi şairlerinden olduğu ve şiir anlayışı bakımından Nazım'ın açtığı yoldan yürüdüğü» söylenmiştir. Bu özet yargı, A. Kadir'in portresine hemen hiçbir şey katmaz. Onun şair kişiliğine genelde kalan saptamalarla yaklaşmak istemiyoruz. Böyle bir tutum, A. Kadir'in ayırdedici özelliklerini vurgulamamızı engeller. Ahmed Arif ve Enver Gökçe de 1940 kuşağının toplumcu-gerçekçi şairlerindendir ve onlar da Nazım'ın açtığı yoldan gitmişlerdir. Arif Damar da bu genel yargının içindedir, daha başkaları da...

Usa ilk gelen, A. Kadir'in kırsal kesimin insanlarını değil, kentteki emekçi yığınlarının özlemlerini ele almasıdır. Kapitalistleşmenin çarpıcı örneklerini, yaşamın her alanında açık seçik göremeden, şiirine konu olarak, tema olarak, ana motif olarak kentin ezilen sınıf ve katmanlarını alması ve bunda diretmesi, aslında ona çok şey kazandırmıştır. Yıllar geçtikçe, erkenciliğinin değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Öte yandan, bu yeğleme, A. Kadir'in şiirine geleneksel halk şiirinin anlatım zenginliklerinin tüm boyutlarıyla girmesini bir ölçüde engellemiştir. Olsun, A. Kadir bilerek yapmıştır

bunu. Bilerek geliştirmiştir öz çizgisini. Bilerek bu yolu izlemiştir. Sanat yaratıcılığında tek tercihi vardır zaten: YALINLIK ve İÇTENLİK. Kuruluğa düşmeyen bir yalınlık, kapanıklığa varmayan bir içtenlik...

Uzaklarda uçan bir martı gibidir o. Okyanusun soğuk sularına bir anda pike yapar, dalar, besinini yakalar ve sonra gene yükselir. Engindir okyanus. Enginliğiyle bezdiricidir. Ve o koskoca okyanusta martının yalnızlığını düşünün... Uzaktan bakıldığında bu olay soğuktur, ürperticidir. Ama

bir de martıyı düşünün. Sadece martıyı. Tüm kuşlar gibi onun da olağanüstü bir hızla çarpan yüreciğini, kuş sıcaklığını...

A. Kadir'i okyanusla birlikte ele alırsanız, şiiri uzaklardadır; kendisinden başlarsanız, şiiri avucunuzdaki bir kuş gibi sıcaktır. Hem de olağanüstü bir hızla çarpan yüreciği de duyarsınız avuçlarınızda.

Yalınlığı sayesinde incelik kazanmış, içtenliğiyle güven veren bir şiir. Tam anlamıyla vakur. Sosyalist-gerçekçilik dediğimiz,

Belgeler

«Amele sınıfı kapitalizm tarafından istismar olunmuyor. Bilâkis, kapitalistin yüksek icat veya idare kudretini parasız istismar edip duruyor.

«Sosyalist telâkkî yalandı. Bu telâkkî kapitalizmi, fakir proletaryayı istismar etmekle meşgul olan sermayedarlar rejimi şeklinde tasvir ediyordu. Bunlar saçmadır. Muasır kapitalistler sanayi kapitenleridir. Büyük teşkilâtçılardır. Bunlar büyük iktisadî ve vatanî mesuliyetler duyan insanlardır. Binlerce, yüz binlerce insanın talihi, yevmiyesi ve refahı bu insanlara bağlıdır.»

Mussolini'nin Senatodaki bir konuşmasından.

Kadro, Sayı 18, Haziran 1933, s. 12

kaynağında «vakurluk» taşıyor mu zaten?

A. Kadir, tüm şiirlerini 1968 yılında MUTLU OLMAK VARKEN adlı kitabında bir araya getirdi. 1938 Yılında yazdığı ilk şiirlerinden başlayarak, altında 1963 tarihini taşıyan son şiirine değin, hemen aynı şiir anlayışını koruduğunu görüyoruz bu örneklerde. Ve şiirleri genellikle özgürlük, ekmek, yoksulluk, savaşa ve faşizme karşı çıkma temalarını içermektedir. Temalara yaklaşımda, 1940 kuşağının öteki sosyalist şairlerine yakındır. Ama A. Kadir bağırان bir şiir değil, yumuşak, insanın içine usul usul işleyen bir söyleyişle kurmuştur dizelerini. Demokrasi ve özgürlük cephesinin bu dönemdeki yalın bir sesi olmuştur. Sürgün, işkence, özlem... Bu temalar da tüm sıcaklığıyla dile getirilmiştir. Yakınmadan, gözü yaşlılığa kapılmadan, duygu ve düşüncüyü içten içe dizeler boyunca yayarak...

«Mutlu Olmak Varken» in ilk üç bölümü «Hapiste», «Bölükte» ve «Bizim Sokak» ara başlıklarını taşıyor. «Hapiste» bölümündeki şiirler, A. Kadir'in yaşamöyküsünü de içeriyor belli ölçüde.

«Bölükte» bölümünde A. Kadir'in askerlik izlenimlerini izliyoruz. «Bizim Sokak» ise kendi çevresinden kişileri şiirleştiriyor. Çevresindeki emekçilerin portrelerini çiziyor. «Salih», «Ahmet», «Zehra» adlı şiirlerde burjuvazinin kimi kof, ya da yoz değerlerini eleştiriyor. «Her Şeye Rağmen»de, çevresel

ilişki, kişisel duyarlıktan öteye geçerek proleter bilinç dünyasının geniş ufku içinde ve yeryüzü genelliğini de dikkate alarak emekçilerin ekmek kavgasını gözlüyor :

Ve yaşamak her şeye rağmen en önde.

«Tebliğ» bölümündeki şiirlerde ise II. Dünya Savaşının yol açtığı acıları proleter bilinç dünyası ve yaklaşımıyla yansıtıyor A. Kadir. Hitler Almanya'sına karşı, faşizme karşı, savaşa karşı, halkların kardeşliği temeli üzerinde bir dizi temayı işliyor.

Kitabın «sürgünde» bölümüne giren şiirler, şairin «Tebliğ» adlı kitabının toplanılmasından sonra, Muğla, Balıkesir, Kırşehir ve Konya'da geçen sürgünlük yıllarının ürünleri. Halkımızın ve dünyanın devrimci pratiği içindeki öteki emekçi halkların acılarıyla, özelemleriyle bütünleşen bir şiir çizgisi. Sabır, umut, yüreklilik, geleceğe güven gibi sosyalist dünya görüşünün pratikle kaynaşan, yaşamla sınanmış değerleri vurguluyor bu dizelerde. Bireyselleşmiş karamsarlığa, yılgınlığa, sinikliğe yer yok.

«Kurtlara Karşı» bölümünün dikkati çeken şiirleri «Hoş Geldin Halil İbrahim» ile «Dört Pencere», şairin aynı zamanda ikinci ve üçüncü şiir kitaplarının adlarını taşıyor. Birinde yoksul köylülerin istemleri dile getirilirken, ötekinde özgürlük özlemi yansıtılıyor.

«İnsan,» «Çiçekleri Umudumuzun», «Sabah Türküsü» adlı şiirlere iyimserlik çizgisi egemen. Kitabın son bölümü «Ağıtlar» ise Nazım Hikmet'in ölümü üzerine yazılmış şiirleri içeriyor.

A. Kadir, tüm şiirlerinde okura umutları, kaderleri, sorunları ile bir bütünlük oluşturan ve belirli bir tarih kesiti içinde halkımızın somut gerçekliğini dile getiriyor. Sosyalist-gerçekçi şiirimizin dünyadan bugüne uzanan ana köklerinden biridir A. Kadir.

A. Kadir'den söz ederken 1938 Harb Okulu Olayı'nı nasıl unutturuz? Yakın tarihimizde, faşizmin etkisiyle insanların nasıl proveke edilebildiğinin en somut belgelelerinden bu kitap. Onsöz'de şöyle diyor yazar: »Nazım'ın arkasından bir ağıt değil bu kitap. Bildiğim, gördüğüm, işittiğim, yaşadığım, karanlıklarda unutulup gitmesine bir türlü katlanamadığım gerçekleri gün ışığına çıkarmaktır maksadım.»

Bu amaç, «gerçekleri gün ışığına çıkarma» amacı, aslında halkımıza gerçekleri anlatmanın, halkla iç içe olmanın zorunluluklarından. İleri-geri kavgasında, hiçbir olayı, hiçbir gerçeği atlamayan, onları halkımıza iletme, yaymak için elinden geleni yapan doğru bir tavidir bu.

A. Kadir'i bu yönüyle de örnek gösteriyoruz.

Bu yazı, arkadaşımız Ahmet Ada'nın A. Kadir üzerine yazdığı yazı temel alınarak hazırlanmıştır.

Lenin'in Tolstoy Üzerine Yazıları

Demir Özlü

Lenin'in Tolstoy üzerine eleştirel yazıları, marksçı edebiyat eleştirisinin en yaratıcı örnekleri arasında yer alıyor. Tolstoy üzerine yazılarında Lenin, önceden kararlaştırılmış dogmatik bir şemadan hareket etmeden, büyük yazarın yapıtına yaklaşıyor. Eleştirisinin yaratıcı oluşunu belirleyen temel yönseme budur. Lenin, Tolstoy'un yapıtlarının ve öğretisinin niteliklerini derin bir marksçı anlayış ve kavrayışla ortaya koyar. Tolstoy'un yapıtının büyüklüğünün ve önemini nedenini araştırır. Kullandığı yöntemin etkinliğinden ötürü bu eleştirel yazılar, marksçı eleştiri açısından önemli kategorik sonuçlara ulaşır: -Yazarı tarih içindeki yerine oturtma; -öğretisi bütünsel bir öğretiymiş gibi ele alındığında gerici bir öğreti olan, gerici eğilimler taşıyan bir yazarın, yapıtlarında ortaya çıkan gerçeğe uygunluğu, sosyalist yanı bulup çıkarma; -Öğretideki ters-bilinç'in toplumsal, somut kaynaklarını gösterme... gibi.

Lenin, Tolstoy'un ölümü üzerine yazdığı yazılardan ilkinde (Leon Tolstoy, Social-Démocrate, sayı : 18, 16 (29 Kasım 1910) yazarı tarih içindeki yerine koyar. Leon Tolstoy «... özellikle, 1961'den sonra bile, yarı kölelik durumunda kalmış olan eski ve Devrim öncesi Rusya'sını yansıtmıştır... 1861-1904 yılları arasında uzanan dönemde yaşadığından ilk Rus Devrimi'nin bütün özel tarihsel niteliklerini, gücünü ve zaafını... olağanüstü bir özellikle canlandırmıştır eserlerinde... Kapitalizmi -bağrından kopup gelen bir duygu ve yaman bir öfke ile- hiç durmadan eleştirmesi, şehirden ya da yabancı ülkelerden gelerek kırsal yaşamın bütün «temelleri»ni yıkan, bir benzerine daha rastlanmayan bir yıkımı, yoksulluğu, açlıktan ölmeyi, vahşeti, fuhşu, frengiyi... tüm afetlerini getiren o yeni, gözle görülmez ve akıl almaz düşmanın kendi üzerine doğru yürüdüğünü gören ataerkil köylünün bütün dehşetini dile getirmektedir... Ancak bu ateşli protestocu, bu tutkulu suçlayıcı... Rusya üzerine çöken bunalımın nedenlerini ve bu bunalım-

dan kurtulmanın yöntemleri hakkında... daha çok ataerkil, saf bir köylüye yaraşan bir anlayışsızlığı da simgelemiştir.»

Tolstoy'un, «kötülüğe karşı direnmeyi» öğütleyen barışçı anarşizmini, politika dışı tutumunu da işaret eder. Lenin, yapıtlarında birçok şeyi birden gösteren, gerçekçi bir yazarın görüşlerinde ortaya çıkan çelişkilerin, salt yazaar özgü çekişkiler olmayacağını, bunların «... toplumsal koşul ve etkilerin, reform sonrası ancak devrim öncesi döneminin(*) Rus toplumundaki çeşitli sınıf ve tabakalarını ruhsal durumlarını belirleyen, son derece karmaşık ve çelişkili tarihsel geleneklerin yansıması» ... «olduğunu gösterir(**). Burada, bizdeki, ele aldığı yazarın yapıtlarındaki çelişkileri salt yazarın çelişkileri olarak gören, bir çeşit eleştiri akımına dikkati çekelim. Elbette ,edebiyat yapıtında yazarın bir birey olara ktoplumsal ve tarihsel konumunun yaratacağı kendine-özgü çelişkiler, ters-bilinçler olabileceğini, ama eleştirinin görevinin bu çelişkilerle, ters-bilinçlerin en önemlilerinin ardında bulunabilecek toplumsal ve tarihselbirikimlerin içinde taşıdığı çelişkileri de gösterebilmesi gerektiğini söylemekle yetinelim. (Tabii, sözkonusu olan, belli bir düzeyin üzerindeki, sanatsal yaratışın ürünü olan edebiyat yapıtlarıdır.)

Lenin, Tolstoy'un yapıtlarında ruhunu yansıttığı tarihsel dönemin tekrar tekrar altını çizer: «Tolstoy'un başlıca etkinliği iki dönüm noktasını oluşturan 1861 ve 1905 dönemini içerir.» 1861 yılı «doğulu» durağanlığın bitiminin başlangıcını simgeler... 1905 yılı, Tolstoy'culuğa tarihsel bir son... vermiştir.» Bu dönem «Asya'ya özgü sistemin» kapitalizmin saldırılarıyla yıkıldığı, kırsal Rusya'nın «eski temelleri»nin sarsıldığı, «halk kitlelerinin köleleştirildiği», «köylülerin ve küçük toprak sahiplerinin iflâs ettiği», «güncel siyasanın zorbalık ve ikiyüzlülük üzerine kurulduğu bir süreç'tir. Tolstoy «bu ortamda egemen olan bütün düşünce biçimleriyle ilişkilerini koparttı... güncel siyasal, dinsel,

toplumsal ve iktisadi düzene karşı şiddetli bir eleştiri yöneltti.» Güncel düzenin Tolstoy'cu eleştirisi, çağdaş işçi sınıfı hareketinin eleştirisinden... köylülüğün ruhsal durumunu aktarması yönünden farklılık gösterir.

Lenin'in bütün bu saptamaları, kavramlaştırarak düşünürsek, edebiyat eleştirisinin, edebiyat yapıtını — içinde doğduğu somut koşullardan soyutlaksızın, tersine, o somut koşullara götürerek-ele alınması gerektiğini derinlemesine gösteren, temelî bir marksçı kavrayışın ürünüdür. Edebiyat yapıtına, eldeki şemalarla dogmatik bir yaklaşım değil, onun üzerindeki tarihsel dönemin de etkilerini ortaya çıkaran yaratıcı eleştirel yaklaşıdır. Marksçı eleştirinin, tarihsel bir döneme yaklaşırken de kullandığı bu yöntemi, güncel bir yapıya yaklaşır-

ken, daha da duyarlı bir özenle kullanmak zorunda olduğu pek açıktır. Çünkü tarih olup bitmiştir, bir bakıma, elde veriler varsa, tarihsel bir dönem, belki, daha kolay belirlenebilir; güncel gerçekse oluşmaktadır, henüz bir olanaklar alanıdır.

Tolstoy'culuğu ayrı bir dinmiş gibi gösteren 'ruhun kurtuluşu ardında oluşu', ahlâkın 'sonsuz' ilkelerini araştırısı, işçi sınıfının devrimci hareketi karşısında görmezliği, derin, barışçı hümanizminin mutlaklığı, mistik eğilimleri, ütopyacılığı, bütün-sel bir öğretiymişçesine ele alındığında onun, devrimci oluşum karşısındaki «gerici» özünü açığa vurur. İşte Tolstoy'cu öğretinin bu niteliği, onun yapıtının Lenin'ce silinip atılması, karalamı bir yana bırakılmasına yolaçmaz. Tersine, onun içindeki gerçeğin görünüşlerini ve yorumlanmasından

çıkacak devrimci tohumları ele alıp göstermeye götürür düşündürü.

«Tolstoy'un öğretisi kesinkes ütöpik olduğu gibi içeriği ile de sözcüğün en özlü ve derin anlamıyla gericedir. Ancak bundan, hiç de, bu öğretinin sosyalist olmadığı, ilerici sınıfların eğitimi için değerli veriler sağlamaya yönelik birçok eleştiri unsurunu içermediği sonucu çıkmaz.» (Lenin, Leon Tolstoy ve Dönemi, Zvezda, sayı: 6, 22 Ocak 1911)

Bu düşüncelerini izleyen paragrafta Lenin burada kullandığı «sosyalist» sözcüğüyle, Marx'ın Manifesto'da gösterdiği sosyalizm türlerinden birini, bir tür «feodalite sosyalizmi»ni ansır. Herşeyin kolaylıkla yanlış anlaşılabilirdiği türk kültür ortamında, bunu hemen belirtmek gerek. Önemli olan, Lenin'in, Marx'ın tanımıyla «tarihsel gelişimin tersi doğrultuda» bilinç, ters-bilinç taşıyan büyük bir gerçekçi yazara bakışındaki anlayıştır.

Sadece Tolstoy gibi çağını etkilemiş, gerçekçi dünya romanının en büyük yapıtlarından birini kurmuş bir yazar karşısında değil, bazılarınca «modernist» denilen, ama yapıtlarında içeriden çıktıkları toplumun tarihsel ya da güncel en küçük bir gerçek parçasını (da olsa) kavrayıp gösteren yazarlarını eleştirirken de, bazıları 'ters-bilinç' taşısalar bile, aynı kavrayış yetkinliğini elden bırakmamamız gerekir. Çünkü, marksçı eleştirinin doğru-bilinç taşıyan yazar karşısında gösterdiği uyanık tavrı- ters-bilinç taşıyan yazar karşısında da göstermesi felsefesinin özü ve tarihsel görevi gereğidir. Anlayıp, yerli yerine yerleştirmek, eleştirerek aşmak, eleştirerek öğrenip, ileriye dönük bileşime ulaşmak, her an yenilenen gerçeğin devrimci yorumunu yapabilmektir, marksçı eleştirinin özü. «Ters-bilinç»in sadece «ters-bilinç» olduğunu göstermekle yetinmek değil, «ters bilinç»i doğuran koşulların somut bilgisini de edinebilmek gerekir.

Yaratıcı bir marksçı edebiyat eleştirisi yöntemi elde edebilmek açısından, Lenin'in «Tolstoy üzerine yazdığı yazılarda birçok 'ipucu' var; dahası 'ipucu' olmaktan da ötede şeyler: kategoriler haline dönüştürülebilecek birçok temel ilke.

(*) 1861 Toprak Reformu sonrası ile 1905 arası, ardından 1917 Devrimi gelecekti.

(**) «... Tolstoy öğretisini ne kişisel bir olgu ne geçici bir heves ve ne de bir özgürlük isteği olarak değil de, özünde milyonlarca insanın belirli bir zaman aralığı içinde buldukları yaşama koşullarının ideolojisi olarak doğuran bütün bir tarihsel dönem...» (Lenin, Tolstoy ve Dönemi)